LAISVĖ

GRUODIS
1982

A. P. Bagdonas
LIETUVIŲ FONDAS

Vytautas Vaitiekūnas
LIETUVOS VADAVIMO ORGANIZACIJA PRAEITY

Vytautas Volertas
VIENIŠAS BŪRIUOSE

JUOZO KRALIKAUSKO KŪRYBOS VAKARAS

Juozas Kojelis
METINIS VLIKO SEIMAS

V. Ročiūnas
DIDYSIS RŪPESTIS — LIETUVIŠKA PARAPIJA

MŪSŲ DIENOS DAINAVOJE

VEDAMASIS

Nr. 86 (123)

LIETUVIŲ FRONTO BIČIULIŲ TARYBA

P. Algis Raulinaitis, Tarybos prezidiumo pirmininkas,
1501 Riverside Drive
Burbank, CA. 91506, USA

Edmundas Arbas, Tarybos prezidiumo sekretorius,
306-22nd Street
Santa Monica, CA 90402, USA

Dr. Zigmas Brinkis, Tarybos prezidiumo narys, Los Angeles, CA.

Juozas Kojelis, Tarybos prezidiumo narys, Santa Monika, CA.

Dr. Kazys Ambrozaitis, Dunes Acres, Chesterton, Ind.

Vytautas Aušrotas, Weston, Ont. Kanada

Juozas Ardys, Fairview, Penn.

Dr. Kajetonas J. Čeginskas, Europos LFB pirm., Muenchen, Vokietija

Alina Grinienė, Muenchen, Vokietija

Dr. Petras Kisielius, Cicero, Ill.

Balys Raugas, JAV ir Kanados LFB centro valdybos pirmininkas,
415 Main St., Delran, N.J. 08075

Vacys Rociūnas, "Į Laisvę" red., Independence, Ohio

Antanas Sabalis, Woodhaven, New York

Rankraščiai, nuotraukos ir knygos siunčiamos redaktoriaus adresu: 7328 Midland Road, Independence, Ohio, 44131

Užsakymus ir prenumeratos mokestį siųsti administracijos adresu: Jonas Prakapas, 14 Thelma Dr., Bakersfield, CA 93305

Metinė prenumerata: Australijoje, Jungtinėse Valstybėse ir Kanadoje — $7.00, kitur — $5.00.

Straipsniai, autoriaus pasirašyti pavarde, slapyvardžiu ar inicialais, nebūtinai reiškia ir redakcijos nuomonę.

Spaudžia TĖVŲ PRANCIŠKONŲ spaustuvė, 341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207

Į LAISVĘ

Nr. 86 (123)
1982 GRUODIS

POLITIKOS ŽURNALAS

TURINYS

Skaitytojų žodis 2
A. P. Bagdonas, Lietuvių Fondas 7
Vytautas Vaitiekūnas, Lietuvos vadavimo organizacija praeity 16
Vytautas Volertas, Vienišas būriuose 39
Juozo Kralikausko kūrybos vakaras 46
Juozas Kojelis, Metinis Vliko seimas 49
Nauji leidiniai 62
V. Rociūnas, Didysis rūpestis — lietuviškoji parapija 65
V. R., Mūsų dienos Dainavoje 69
Vedamasis 79

"Į LAISVĘ" — lietuvių politikos žurnalas.
Leidžia Lietuvių Fronto Bičiuliai.

"Į LAISVĘ" (TOWARD FREEDOM): Lithuanian magazine of politics, published three times a year by the **Friends of the Lithuanian Front.**

Vacys Rociūnas, Redaktorius/Editor
7328 Midland Rd.
Independence, Ohio 44131

Jonas Prakapas, Administratorius/Circulation Manager
14 Thelma Drive
Bakersfield, CA 93305, USA

Lietuvos diplomatai žino savo atsakomybę

A. Gečys str. "Lietuvos laisvinimo veikla (ĮL Nr. 85/122) teigia, kad iš Lietuvos diplomatų "turėjome teisę gauti daugiau kaip sėkmingą reprezentavimą" (18 psl.), ir jis sumini tris punktus, kaip tie Lietuvos diplomatai galėjo daugiau pasireikšti.

Tačiau jis čia užmiršta tris svarbius dalykus: 1) kad užsienio diplomatai bet kuriame krašte būna su to krašto vyriausybės sutikimu ir kad jie, nusižengę diplomatinėms taisyklėms, paprastai išvaromi iš krašto, 2) kad diplomatai pagal tarptautinę teisę yra savo vyriausybės agentai, tai yra pareigūnai, kurie veikia ne savo nuožiūra, bet vykdo savo vyriausybės valią ir 3) kad Lietuva dabar neturi teisėtos vyriausybės, ir todėl Lietuvos diplomatams nebeįmanoma vykdyti savo vyriausybės valios ir jai atstovauti, ir todėl faktiškai jie nebeturi pagrindo būti svetimame krašte.

Tačiau JAV vyriausybė neįsakė Lietuvos pasiuntinybei užsidaryti, kaip kai kurios šalys yra padariusios, bet leidžia jai veikti kaip įrodymą, kad Jungtinės Valstybės nepripažįsta Lietuvos okupacijos bei jos įjungimo į Sovietų Sąjungą. Tokiu būdu Lietuvos pasiuntinybė Washingtone tapo ne tiktai nepriklausomos Lietuvos simboliu, bet ir akivaizdžiu Amerikos politikos Lietuvos atžvilgiu įrodymu.

Tokiai padėčiai susidarius, Lietuvos diplomatai netapo kokiais visuomenės veikėjais, kurie nesilaikydami savo diplomatinio statuso, turi rodyti "diplomatinę ir pilietinę drąsą Valstybės departamente" ir kalbėti apie "dviveidę JAV-bių politikos Pabaltijo valstybių atžvilgiu buvimą". Su tokia drąsa ir tokiomis kalbomis jie tiktai užsidarytų duris į Valstybės departamentą ir pastatytų pavojun Lietuvos pasiuntinybės likimą. Laimei, Lietuvos diplomatai supranta jiems tenkančią atsakomybę ir be tokios drąsos parodymo atlieka savo pareigas, kurios jiems tenka esamoje padėtyje.

A. Plks
Washington, D.C.

Žodelis kritikams

Beveik komplimentas rašančiajam, kai į jo paskelbtas mintis atsiliepia net keli skaitytojai. Su kritikais, kurių laiškai paskelbti "Į Laisvę nr. 85(122), noriu bent keliais sakiniais pokalbį pratęsti.

L. Balvočiui: *Turbūt pastebėjote, kad nė vieno Lietuvai naudingo išeivijos darbo Maskva nėra pagyrusi: tyli arba keikiasi. Kai giria, ar iškart nekyla įtarimas, kad darbas blogas arba bent nereikalingas? Jei dėl Baltų Laisvės lygos Maskvos čiaudėjimas paremia kitus argumentus, tai nieko blogo palaikyti tai geru ženklu.*

Tiesa, kad Maskvos tarnai Vilniuje kartais pasišaipo ir iš "Naujienų". Tačiau turbūt sutiksite, kad ir tame laikraštyje ne viskas bloga. Juk šalia "gudelijados" ir "svilonijados" jame, bent praeityje, pasirodydavo ir L. Balvočiaus straipsniai.

Baliui B.: *Prašote išaiškinti, kodėl liūdnoji birželio 14-ji paskelbta Baltų laisvės diena. Mielai tai padarysiu, kai Jūs pats išaiškinsite, kodėl ilgą laiką reklamavote šią rezoliuciją ir 1982 m. birželio 28 d., t.y. praėjus dviem savaitėm nuo jos JAV Kongrese pravedimo, Amerikos Baltų Laisvės lygai pasiuntėte 150 dol. auką? Rezoliucijos turinys Jums buvo labai gerai žinomas. Ar tik dabar pakeitėte savo nuomonę?*

Jonui Daugėlai: *Sakoma, kad esą du žmonių tipai: vieni pirma galvoja, o paskui kalba, antri pirma kalba, paskui*

galvoja. Jūs, atrodo, priklausote trečiajai grupei: negalvojate nei prieš pasakymą, nei pasakęs. Jei būtumėte pagalvojęs, kad Varpininkų - liaudininkų sąjungos suvažiavimo nutarimais dėl Vliko skelbėte tas pačias mintis, kaip ir aš savo straipsnyje, nebūtumėte primetęs man "šališkumo", "niekinimo", "pagiežos prieš Vliką". Juk kartu su manim klampinate ir save.

Jeigu būtumėte perskaitęs Vliko statuto 28-tą paragrafą, kur sakoma, kad "Vliko tarybą sudaro Vliko narių - organizacijų po vieną atstovą", ir pagalvojęs, nebūtumėte teigęs, kad Lietuvių Fronto bičiuliai Vliko taryboje "šiuo metu turi net tris atstovus — daugiau negu bet kuris kitas junginys".

Tikiuosi, kad nepalaikysite Vliko niekinimu, jei suabejosiu Jūsų galia būti aukščiau Vliko statuto ir LF bičiuliams taryboje duoti triskart daugiau atstovų, negu kitoms grupėms. Gi Jūsų operavimas skaičiais ir nuošimčiais Lietuvių Bendruomenės sesijoje ir Vliko seime gali užimponuoti tik trečiojo tipo žmones, kurie negalvoja.

Kaip sroviniai žmonės žaidžia su raštais ir raštininkais

Vincas Trumpa savo žurnalistiniame straipsnely "Kaip likimas žaidžia su raštais ir raštininkais" (Akiračiai, 1982 m. rugsėjis, Nr. 8) pasigenda dr. Jono Basanavičiaus biografijos, "nors kiti daug menkesni būna apdovanoti geromis biografinėmis monografijomis". Žurnalistas nepasako, kas visi tie menkesni, tik pamini prof. Juozo Ambrazavičiaus - Brazaičio pavardę, kurio biografija yra ruošiama, kurio "gyvenimas suskilo į dvi viena su kita nieko bendro neturinčias dalis: literatūrinę ir politinę . . . Tačiau nei vienur nei kitur dėl to jis negalėjo pasiekti didesnio tobulumo. Ir vienur ir kitur jis pasiliko pusiaukelyje".

Lig šiol mes manėme, kad Trumpos specialybė yra istorija, o dabar pasirodo, kad jis esąs ir literatūros, o taip pat ir politikos žinovas, sugebąs žmones matuoti pagal paslaptingą matuoklę, kurios, deja, jis mums neparodo. Kadangi savo teigimų jis niekuo neparemia, ar tik čia nebus savęs ar savųjų apsidraudimas, saviškį ribotumą (gal ir menkumą?) priskiriant kitam?

Būtų įdomu žinoti, kokia tobulybė iš tikrųjų nusipelno biografijos. Siūlytina palyginti, pvz., Brazaitį žurnalistikoje su pačiu iškiliausiu žurnalistu tuose pačiuose Akiračiuose, ir pamatysime, kad pastarasis bus ne tik varsnomis, bet ir kilometrais atsilikęs nuo pirmojo — temos aiškumu, minties gilumu, stiliaus elegantiškumu ir gal labiausiai — spaudos etika. Panašių dorybių Brazaitis turi ir literatūros kritikoje bei politinėj veikloj, tik apie tai turėtų kalbėti šių sričių specialistai.

Keistu sutapimu, Trumpai bei redaktoriui nė nenujaučiant, tuoj pat po Trumpos straipsnelio atspausdintas vieno skaitytojo laiškas tiksliai apibūdina paties Trumpos ir kitų akiratininkų dažną tendenciją, ką nors "palazdavoti". Ir mums atrodo, kad skaitytojas tokį žurnalizmą pavadinęs mėšluotu, yra arti tiesos.

A.M.,
Buffalo, N.Y.

Netrukdanti vienybė

Tarp kitų realių minčių 25-metis dr. Petras Kisielius, jr., kalbėdamas keturioliktų politinių studijų prie Pacifiko (ĮL nr. 84[121) proga, siūlo sukurti bent tokią vienybę, kad "vieni kitiems dirbti lietuviškus darbus netrukdytumėm", nes, kaip žinome, grypių vienybės Amerikoje nepasisekė įgyvendinti.

Nedirbantiems trukdyti neįmanoma. Bet kai tie neveiklos faktai iškeliami viešumon, daug aimanavimų. Tačiau reikia pasakyti teisybę, nors ji ir akis bado.

Užtenka prisiminti OSI (Office of Special Investigation) atvejus. Jau dabar laikas ir neveiklos vienybininkams (įskaitant ir Tautos mandatą turinčiai orga-

nizacijai) dirbti, gintis, kad ir nevieningai. KGB falsifikatai duria mūsų žmonėm į nugarą.

Ant. Valiuškis,
Barrington, R.I.

Prašau pataisyti

"Į Laisvę" rugsėjo numeryje atspaustas mano eilėraštis — Partizano mirtis. Tik nežinau, kieno malone, pakeistas ir išmuštas iš ritmo linijos. Kadangi jis neilgas, prašau jį pakartoti, tik jau be klaidų:

Rugių laukai žydėjo,
Žydėjo pievų ir dirvonų dobilėliai,
O jį tyliai lydėjo
Eglinį karstą rankomis aukštai iškėlę.

Lydėjo jo vaikystę,
Jaunystės vasarą, prieš vėją keltą burę,
Patirtą skausmo rykštę,
Kovoj peršautą švarką, kruviną kepurę.

Lydėjo vyrai vyrą,
Kad iš kalvelės tėviškę visad matytų,
Ne ašaros jų biro —
Atodūsiai šventi išeit į laisvės rytą.

Jūsų *B. Gaidžiūnas*

Atsiprašome už korektūros klaidas.

Red.

Lenkų spaudoje daug netiesos

1982 m. lapkričio mėn. New Yorke iš spaudos išėjo nauja monografija apie lenkų diktatorių Juozą Pilsudskį anglų ir lenkų kalbomis. Tos knygos autorius yra Vaclav Jendzejevic , buvęs lenkų istorijos instituto New Yorke profesorius.

Bendrai, sekant lenkų spaudą, mokslo veikalus bei literatūrą kaip Lenkijoje, taip ir užsienyje, randame daug melo, netiesos ar iškraipytos tiesos apie dar taip nesenus faktus, liečiančius Lietuvą bendrai ir Vilniaus kraštą. Reikia stebėtis, kaip lenkų tauta yra auklėjama, skelbiant tokią netiesą . . . Tas pats yra ir su šios knygos autorium, kuris "laikosi" šios linijos.

Lenkų dienraštis "Nowy Dziennik", išeinantis New Yorke 1982 m. lapkričio 20 - 21 d. įsidėjo šios knygos recenziją. Autorius — pats vyr. redaktorius Boleslav Viezbianski. Jis tarp kitko rašo: "Pilsudskis, tvarkydamas Lietuvos bylą, įjungiant Vilniaus kraštą į Lenkiją, nepriversdamas Lietuvą įeiti į politinę uniją su Lenkija, Lenkijai nepasitarnavo, toks reikalų sutvarkymas nebuvo naudingas Lenkijai".

Adolfas Hitleris ir Josefas Stalinas vartojo tokius pat metodus, kaip lenkų "ponai redaktoriai ir ponai profesoriai". Lenkija pati tik per stebuklą atgavo laisvę, o prievarta norėjo įjungti Lietuvą, Gudiją, Ukrainą ir kitas valstybes į savo "federaciją", "sąjungą" ar "reichą". Mes gerai žinome, ką ta jų federacija reiškia ir gerai atsimename, ką lenkai darė su etninėmis mažumomis po I-jo ir II-jo pasaulinio karo Lenkijoje, kur buvo draudžiama kitoms tautybėms vartoti savo gimtąją kalbą, o ką jau bekalbėti apie lygybę . . .

Ar nebūtų geriau, kad jų redaktoriai ir profesoriai išmokytų lenkus, nurodydami, kur yra lenkų tikrosios etninės žemės, nes 95% lenkų turbūt net nežino, kur yra lenkų etninė siena su Lietuva. Tegu neieško tų žemių, kurios jiems nepriklauso . . .

Pilsudskio grobuoniška politika buvo žalinga Lenkijai. Dabar vėl lenkų spaudoje girdėti balsų apie "lenkų vėltavos suplėvesavimą virš Karaliaučiaus". Juk tie patys lenkai pasikvietė vokiečių kryžiuočių ordiną XIIIa. į pagalbą "krikštyti prūsų ir lietuvių". Ko lenkams nepasisekė per 700 metų gauti, jie gavo po šio pasaulinio karo iš "batiuškos Stalino", įjungiant į dabartinę Lenkiją du trečdalius buvusių Rytprūsių, t.y. Mažosios Lietuvos.

Charakteringa, autorius visai nieko nerašo apie Suvalkų sutartį, kurią Lietuva ir Lenkija pasirašė 1920 m. spalio 7. Po dviejų dienų lenkai tą sutartį sulaužė

ir užėmė "vidurinę Lietuvą" su mūsų sostine Vilniumi. Kur dingo Pietinė Lietuva, kuri tęsėsi iki Livo (Liviec) upės? Apie tai lenkai nė žodžio.

Pilsudskis savo raštų IV tome prisipažįsta, kad jis sutarčių su Lietuva negalėjęs laužyti, bet tai padaryti įsakęs lenkų generolui Želigovskiui. Smurtas turi būti pagrįstas melu. Pats Pilsudskis apie šį faktą rašo: "Aš, kaip vyriausias Lenkijos vadas, negalėjau laužyti įsipareigojimų ir dėl to išrinkau generolą Želigovskį, kad užimtų Vilnių". Komentarai nereikalingi! Taip pasielgė "kaimynas", su kuriuo Lietuva per 500 metų kūrė bendrą istoriją.

Tos knygos autorius Jendzejevic stengiasi lenkų diktatorių "išbaltinti". Pilsudskis nenorėjęs lietuvių kraujo praliejimo . . . Kai jis sėdavęs ant Nemuno kranto ties Druskininkais ir žiūrėdavęs į Lietuvą, esančią kitoje Nemuno pusėje, kartu stebėjęsis, kad save vadinąs "lietuviu", o iš tikrųjų esąs lenkas . . . kuris tiek daug suktybių pridarė . . .

Nusikaltėlis, kuris neparodo nusižeminimo, neapgailestauja savo nusikaltimų, jam bausmė neatleidžiama.

1938 m. lenkai prašė savo tautos "vadą", kad vestų lenkus į Kauną. Ir iš tikrųjų ne jų vadas, bet Lietuvos kariai atvedė lenkų karius, nuginkluotus belaisvius 1939 metais į Kauną. Kaip istorija kartais pasijuokia iš likimo.

Iš lenkų lauktina ne tuščių žodžių, bet konkrečių faktų ir gerų kaimyninių santykių.

Stasys Gydanis
Woodhaven, N.Y.

Daktare, pasigydyk pats

Jonas Daugėla, atakuodamas J. Kj. (Į Laisvę nr. 85-122), cituoja jo straipsnio vieną sakinį: "Vlikas aukso amžiaus niekad neturėjo". Patikrinau originalą ir radau, kad citata neteisinga. J. Kj. rašo: "Vlikas aukso amžiaus gal būt niekad neturėjo". Iš teksto nesunku suprasti, kad J. Kj. atsiliepia tik į Algimanto Gečio pareiškimą apie ALT-o aukso amžių. Praleisdamas "gal būt", Daugėla siekia sudaryti ispūdį, kad J. Kj. tvirtinimas labai kategoriškas, ir tada jis šoka Vliką ginti. Bet jis man primena vieno romano herojų, kuris šoko gelbėti skęstantį, bet pats nuskendo, nes nemokėjo plaukti. Kad Daugėla nemoka plaukti, parodo "Į Laisvę" redaktoriaus pastaba. Aš dar norėčiau pridėti, kad Vliko taryboje frontininkams duodamas tris atstovus, visai nežino apie ką kalba. O Daugėla — juk ilgametis Vliko valdybos vicepirmininkas. Ko galima laukti iš mažesnių pareigūnų?

A. G-tis
Chicago, IL.

Ekstremistinis patriotizmas

"Į Laisvę" žurnalo rugsėjo numeryje (Nr. 85) tilpo išsamus Br. Zumerio straipsnis apie lietuvių - lenkų santykius istorijos raidoje. Autorių giriant už surinkimą daugelio įdomių faktų, vis dėlto tenka apgailestauti, kad autoriaus nepajėgta atsikratyti nuo turimos pagiežos lenkų tautai. Nejučiom autorius įtaigoja skaitytoją ta neapykanta persiimti, neieškoti kelių šių kaimyninių tautų ateities bendradarbiavimui. Tokia "filosofija" vadovaudamiesi ne tik kad problemų su lenkais neišspręsime, bet ir įrodysime apie išeivijas susidariusią teoriją, kad "išeivija nieko neišmoksta ir nieko neužmiršta".

Straipsnio išnašose Br. Zumeris užsipuola buvusią JAV LB Krašto valdybą už kvietimą pasimelsti kada Lenkijai, dėl visuomenėje kilusio laisvėjimo sąjūdžio, grėsė sovietų invazija. Autorius priekaištauja LB vadovams, kad šie nesimeldžia "už išžudytus partizanus, kalėjimuose nukankintus ir tebekankinamus, už Gudijoje barbariškai nutautinamus, už Karaliaučiuje rusinamus, už kovojančius Lietuvos pogrindyje". Šioje retorikoje bergždžia ieškoti tiesos, autoriui apie LB vadovus sekančiai išsireiškiant: " . . . tai tie gente lituanus, natione polo-

nus, nūdieninės liekanos maldų neskelbia ir nesimeldžia". Rašymo stilius, sakytume, tinkąs "Naujienoms!"

Minėta ekstremistinio pobūdžio patriotizmu persunkta demagogija patį straipsnį ir autoriaus autoritetą gerokai sumenkina. Norisi Br. Zumeriui priminti, kad iš pagrindinių laisvinimo veiksnių vienintelė LB-nė yra dėjusi konkrečias pastangas klausimą dėl lietuviškų mišių Seinų katedroje išspręsti. JAV LB-nė protestavo, kai Vilniaus 400 metų universiteto sukakties proga JAV-se anglų kalba lenkų leidžiamas žurnalas "Perspectives" bandė Vilniaus universitetą savintis ir paneigti lietuvių tautos indėlį jį ugdant. Pagaliau, norisi autoriui priminti, kad jau eilė metų JAV LB-nė įtaigoja valstybės departamentą, kad JAV valdiniuose žemėlapiuose Lietuva būtų žymima sienose su sostine Vilniuje. Tas pastangas teigiamai įvertino "Draugo" 1982 m. gruodžio 30 d. B. Kviklio vedamasis straipsnis. JAV LB-nė per Amerikos lenkų kongresą ir per nuosaikius lenkų išeivijos visuomenininkus veikia, kad kai kurių lenkų ekstremistinis šovinizmas būtų pažabotas, pažymint, kad lietuvių - lenkų konfliktas tėra naudingas bedieviškam komunizmui.

Kiek tai liečia JAV LB-nės kvietimą pasimelsti, tai būta žmoniškumo parodymo geros valios lenkams ir dabartinės Lenkijos teritorijoje gyvenantiems lietuviams, ukrainiečiams, gudams ir kt. Tenka pastebėti, kad maldos idėja kilo Kanadoje, lenkų nelabai mėgstamos žydų bendruomenės tarpe. Ji rado pritarimą ukrainiečių, vengrų, lietuvių ir kitų tautinių bendruomenių tarpe. Br. Zumeriui, besijaudinančiam dėl kaimyninės valstybės gyventojams parodyto solidarumo, norisi priminti, kad atlaidumas nėra silpnybės išraiška, o dorybė gydanti praeities žaizdas ir vedanti prie taikaus konfliktų išsprendimo. Autoriau informacijai, 1981 m. birželio 14 d. JAV LB Krašto valdyba buvo paskelbusi maldos dieną už Lietuvą. Taigi, nepamirštama ir mūsų tėvynės kančios!

Algimantas Gečys
Philadelphia, PA

Malonus Skaitytojau,

Prašome apsimokėti, jei dar nesi to padaręs, prenumeratą. Prenumeratos mokesčiu ir auka palaikai "Į Laisvę" tolimesnį leidimą. Laiku atsiskaitydamas sumažini brangias pašto išlaidas ir administracijos darbą. Ačiū.

Lietuvių Fronto Bičiulių poilsio - studijų 1983 m. savaitė įvyks Dainavoje. Prasidės liepos 31 d. ir baigsis rugpiūčio 7 d.

LFB CENTRO VALDYBA

LIETUVIŲ FONDAS LITHUANIAN FOUNDATION
2422 WEST MARQUETTE ROAD CHICAGO, ILLINOIS 60629 U.S.A. PHONE: 312 925-6897

PIRMASIS DVIDEŠIMTMETIS

A. P. BAGDONAS

Milijoninio fondo idėja buvo iškelta dar 1951 m. mjr. Ličkaus *Draugo* laikraštyje. Paskui Puronas ir dr. K. Drangelis fondo idėją kėlė *Vienybėje* ir Alto suvažiavime, tačiau ta mintis dar buvo per ankstyva, nes naujieji ateiviai, ištrūkę iš Vokietijos stovyklų, stengėsi susirasti darbus, butus, siųsti vaikus į mokslą, įsigyti reikalingiausius daiktus, o ir uždarbiai buvo gana kuklūs. Tad nestebėtina, kad milijoninio fondo idėja tuo metu nesurado reikiamo atgarsio lietuvių visuomenėje.

Praėjus lygiai dešimčiai metų, lietuviai ateiviai savo darbu ir pastangomis gerokai prasimušė į priekį: ne vienas įsigijo namus ir automobilius, buvo užvestos bankuose sąskaitos.

Jauno daktaro Antano Razmos iš naujo mesta milijoninio fondo idėja rado pritariančio atgarsio lietuvių išeivijoje. Jo paskelbtas straipsnis "Milijono dolerių fondas ir to fondo parlamentas 1960 m. gruodžio 8-tos dienos *Draugo* laikraštyje sukėlė didelį lietuvių visuomenės susidomėjimą. Kadangi straipsnis buvo diskusinis ir lietė aktualius išeivijos reikalus, tad ir reakcija buvo gyva. Pasipylė straipsniai ir komentarai ne tik pačiame *Draugo* dienraštyje, bet ir kituose laikraščiuose — *Darbininke, Tėviškės Žiburiuose,* net *Naujienose*. Ši tema buvo įvairiai gvildenama. o *Naujienose* tokio fondo sumanymas buvo gerokai iškritikuotas. Dr. A. Razmos buvo siūloma kurti milijoninį fondą, į kurį lietuviai, įnešę po 1.000 dol., taptų to fondo pilnateisiais nariais, o per savo rinktus atstovus tvarkytų ir patį fondą. Jis visiškai neabejojo, kad atsiras 1000 lietuvių, kurie galėtų paaukoti po 1.000 dol. Sudėjus milijono dolerių kapitalą, jo gaunamomis palū-

kanomis būtų remiamas lituanistinis švietimas, mokslas ir jaunimas, o pats kapitalas būtų neliečiamas. Apdovanotas geromis būdo savybėmis ir nepaprasta energija dr. A. Razma patraukė į savo pusę daug savo kolegų daktarų ir kitų patriotiškai nusiteikusių lietuvių. 1961 m. kovo 19 d. sušaukė platesnės apimties posėdį Alicijos Rūgytės bute, kur atsilankė ir prel. M. Krupavičius, St. Barzdukas, dr. A. Nasvytis ir apie 20 visuomenės veikėjų, jų tarpe ir keletas daktarų.

Bediskutuojant iškilo 2 pasiūlymai: pirmas — steigti fondą, kuris būtų visai savarankiška organizacija, tvarkoma pačių aukotojų, antras — steigti geležinį fondą Liet. Bendruomenės žinioje, kuris priklausytų L. Bendruomenei ir remtų jos užmojus. Po ilgesnių diskusijų atsirado trečiasis siūlymas — sujungti abu fondus į vieną ir nustatyti to fondo santykius su L. Bendruomene. Padarius abipuses nuolaidas, šis siūlymas ir buvo priimtas. To posėdžio metu buvo duotas kuriamam fondui pavadinimas, būtent — Lietuvių Fondas. Tuokart buvo pakviestas teisininkas adv. Algimantas Kėželis, kuris paruošė kuriamam fondui įstatų projektą.

Sudarius įstatus, dr. A. Razma juos nusivežė į New Yorke vykstantį LB Tarybos suvažiavimą 1962 m. vasario 4 d., kur jie buvo suvažiavusių atstovų balsų dauguma priimti ir patvirtinti, o jau 1962 m. kovo 14 d. Lietuvių Fondas buvo inkorporuotas Illinois valstijoje Lithuanian Foundation vardu Nr. 17755. Kaip ne pelno siekianti organizacija, L. Fondas buvo atleistas nuo mokesčių 1964 m. gruodžio 7 d., No. CHI-EO-64-272. Dar prieš įstatų priėmimą šio kuriamojo fondo iniciatoriai, daugiausia daktarai, jų tarpe nemažas skaičius ir LF bičiulių, jau buvo suaukoję apie 20.000 dol. Tai buvo konkreti ir imponuojanti pradžia, duotas sektinas pavyzdys ir kitiems tūkstantininkams prie to fondo prisidėti.

Grįžus iš LB Tarybos suvažiavimo, buvo sudaryti reikalingi organai, ir Lietuvių Fondas pradėjo savo darbą — lėšų telkimą.

Tenka ypač iškelti keletos daktarų nuopelnus, kurie visa siela ir energija stojo prie Liet. Fondo steigimo bei jo ugdymo. Be daktaro A. Razmos, to fondo spiritus movens, puikūs ir uolūs darbuotojai buvo daktarai: Gediminas Balukas, Kazys Ambrozaitis, Jonas Valaitis, Petras Kisielius, Ferdinandas Kaunas, Balys Pošk us. Prisidėjo ir ne daktarai: inž. Viktoras Naudžius, Alicija Rūgytė, Benys Babrauskas ir dešimtys kitų lietuvių, skirdami savo auką ir prisidėdami darbu. Jų pavyzdys patraukė net ir abejojančius, ir tokiu būdu aukos pradėjo gausiau plaukti. Pirmųjų metų įnašai nebuvo imponuojantys, bet įjungus į darbą LB apylinkes, lietuviškoji visuomenė buvo išjudinta. Prisidėjo dar ir tas fak-

tas, kad buvo nutarta pilnateisiais L. Fondo nariais priimti tuos, kurie bus LF paaukoję bent 100 dol. Buvo leista L. Fonde įamžinti ir savo mirusius artimuosius bei šeimos narius. Buvo surasti LF įgaliotiniai, kuriami vajų komitetai, ir aukų rinkimo darbas įsisiūbavo. Prie to dar prisidėjo ir įvairios organizacijos bei klubai su didesniais ar mažesniais įnašais.

Ir taip 1974 metais, po 12 įtempto darbo metų, Liet. Fondas pasiekė vieną milijoną dolerių. Tai buvo lietuviškos veiklos retas įvykis, apvainikuotas tokiu laimėjimu. Dar po 6 metų 1980 m. buvo sukauptas ir antrasis milijonas dolerių.

Investavus šį kapitalą, metai iš metų būdavo gaunamos palūkanos, kas sudarė per tą 20 metų daugiau kaip vieną milijoną dolerių pajamų. Tai nepaprastas laimėjimas, nes tais pinigais per tą dvidešimtmetį be pertraukos buvo remiami visi svarbesnieji lietuviškos kultūros užmojai, šelpiamos lietuviškos jaunimo organizacijos, net duodamo stipendijos, leidžiami Lietuvos istorijos veikalai, teikiamos literatūrinės ir dailės meno premijos. Sunku beišskaičiuoti visa, ką per tą laiką Liet. Fondas perėmė iš savo nesenkančio gaunamo pelno. Tuo tarpu pats sukauptasis kapitalas lieka nejudinamas.

Palyginimui būtų įdomu susipažinti su tų gaunamų palūkanų sumomis. Taip pirmaisiais metais tegauta tik 1.300 dol. pelno, o jau 1981 m. 215.000 dol. pajamų. Per pirmąjį dvidešimtmetį gryno pelno liko 966.000 dol. Narių skaičius pašoko iki 5.016.

Geriausiai L. Fondo augimą gali pailiustruoti šios lentelės: Nr. 1, Nr. 2 ir Nr. 3.

Trys didieji LF darbuotojai, iš k. dr. G. Balukas, dr. A. Razma ir plk. A. Rėklaitis (miręs 1977 m.). Noreikos nuotr.

Lentelė Nr. 1

LIETUVIŲ FONDO P A J A M O S 1962 - 1981.

Metai	Suma $
1962	$ 1,338
1963	4,277
1964	6,872
1965	7,844
1966	10,703
1967	28,011
1968	36,209
1969	43,447
1970	41,111
1971	51,085
1972	77,336
1973	74,928
1974	37,638
1975	66,389
1976	70,598
1977	99,699
1978	105,899
1979	123,082
1980	172,845
1981	215,098
Iš viso	1,274,409

LIETUVIŲ FONBO NARIŲ IR JŲ ĮMOKŲ AUGIMAS METAIS.

1962 - 1981

Lentelė Nr. 2

Metai	Narių sk.	Metinė suma $	Iš viso suma $
1962	98	44,505	44,505
1963	299	59,575	104,080
1964	225	63,321	167,401
1965	324	61,728	229,129
1966	440	87,279	316,408
1967	370	83,864	400,272
1968	466	115,728	516,000
1969	336	93,612	609,612
1970	204	65,398	675,010
1971	139	45,436	720,446
1972	281	73,174	793,620
1973	224	102,151	895,771
1974	498	147,547	1,043,318
1975	121	67,973	1,111,251
1976	245	103,738	1,215,029
1977	146	216,571	1,431,600
1978	102	93,141	1,524,741
1979	208	126,659	1,651,400
1980	134	375,883	2,027,283
1981	156	122,160	2,149,443
	5016		

LIETUVIŲ FONDO PELNO PASKIRSTYMAS

1962 - 1981

Lentelė Nr. 3

Metai	Paskirstyta	
	Metinė suma $	Iš viso suma $
1962	1,200	1,200
1963	3,000	4,200
1964	5,500	9,700
1965	10,000	19,700
1966	-	19,700
1967	20,000	39,700
1968	28,000	67,700
1969	33,300	101,000
1970	31,000	132,000
1971	40,000	172,000
1972	57,380	229,380
1973	50,000	279,380
1974	24,770	304,150
1975	51,712	355,862
1976	49,000	404,862
1977	71,815	476,677
1978	73,374	550,051
1979	93,768	643,819
1980	112,766	756,585
1981	135,000	891,585

LF 1982 m. Taryba ir Valdyba. Iš kairės sėdi: V. Kamantas, M. Lenkauskienė, St. Baras, Tar. pirm., V. Kutkus, M. Remienė, dr. G. Balukas, V-bos pirm., dr. A. Razma; stovi iš k.: dr. F. Kaunas, Pr. Mažrimas, V. Naudžius, P. Kilius, A. Juodvalkis, K. Barzdukas, dr. V. Tauras, dr. K. Ambrozaitis, P. Želvys, A. P. Bagdonas, J. Vaznelis ir dr. A. B. Gleveckas. Nuotr. P. Malėtos

Per tą 20-tį metų Lietuvių Fondas jo vadovų apsukrumo ir sumanumo dėka laimingai praėjo pro visus ekonominius sutrikimus ir šiandien stovi ant tvirto pagrindo.

Tai jo sėkmingai veiklai tarpti daug padėjo įvairios sudarytos komisijos, kurių *pati svarbiausia yra Investavimo Komisija*. šiuo metu vadovaujama Povilo Kiliaus. Ši komosija yra atsakinga už kapitalo investavimą ir jo apsaugojimą nuo infliacijos grėsmės, kad jis neštų didžiausią pelną ir mažiausiai nukentėtų nuo nepalankių finansinių konjunktūrų. Didžioji kapitalo dalis buvo investuojama į "money market", nes čia gaunamos aukščiausios palūkanos. Kita dalis investuota į korporacijų bonus, arba jų akcijas bei kitokius piniginius investavimus.

Be minėto P. Kiliaus į šią komisiją įeina dar finansiniuose reikaluose prityręs dabartinis LF Tarybos pirmininkas Stasys Baras, kuris Tarybai vadovauja nuo 1981 m. sausio 1 d. Tarybą sudaro 18 narių, kurių vienas trečdalis (6) renkamas kasmet metiniuose LF suvažiavimuose. *Taryba yra aukščiausias LF organas;* jos teisės gana plačios, bet ir pareigos svarbios. Visi Tarybos nariai dirba iš pasiaukojimo, negaudami jokio atlyginimo.

LF Taryba savo posėdyje išrenka Tarybos pirmininką trejų metų kadencijai. Tame pat posėdyje *yra išrenkamas ir Valdybos pirmininkas*, kuriam pavedama sudaryti valdybą; ją vėliau LF Taryba patvirtina.

LIETUVIŲ FONDO TARYBOS PIRMININKŲ KADENCIJOS

1.	Dr. Antanas Razma	nuo	1962	iki	1966 m.
2.	Dr. Gediminas Balukas	nuo	1966	iki	1972 m.
3.	Dr. Kazys Ambrozaitis	nuo	1972	iki	1974 m.
4.	Dr. Jonas Valaitis	nuo	1974	iki	1976 m.
5.	Dr. Gediminas Balukas	nuo	1976	iki	1979 m.
6.	Dr. Antanas Razma	nuo	1979	iki	1982 m.
7.	Stasys Baras	nuo	1982	iki	dabar

LIETUVIŲ FONDO VALDYBOS PIRMININKŲ KADENCIJOS

1.	Teodoras Blinstrubas	nuo 1962.III.7 iki 1965.VIII.15
2.	Dr. Antanas Razma	nuo 1965.VII.15 iki 1970.VI.1
3.	Dr. Kaz. Ambrozaitis	nuo 1970.VI.1 iki 1972.I.1
4.	Dr. Jonas Valaitis	nuo 1972.I.1 iki 1974.I.1
5.	Dr. Antanas Razma	nuo 1974.I.1 iki 1979.I.1
6.	Dr. Gediminas Balukas	nuo 1979.I.1 iki dabar

Šiuo metu Valdybos pirmininkas yra Gediminas Balukas, kuris per 20 metų yra ėjęs įvairias LF vadovybėje pareigas ir nenuilstamai dirba, aukodamas savo laisvalaikio valandas bendriems visuomeninės veiklos reikalams.

Dabartinę LF Valdybą sudaro šie asmenys: pirm. dr. G. Balukas, vicepirmininkai — dr. Algimantas B. Gleveckas, Jonas Kučėnas, Saulius Kuprys ir dr. Mindaugas Vygantas. Valdybos sekretorius yra Kleopas A. Girvilas, ižd. sekretorius Kazys Barzdukas, kontrolierius Petras Želvys, informacijai Antanas Juodvalkis, renginiams Marija Remienė ir ūkio reikalams Pranas Mažrimas. LF Valdyba atlieka administracinius darbus ir turi tris apmokamus tarnautojus: sekretorių, iždininką ir kontrolierių. Jie visi yra pensininkai ir dirba už gana kuklų atlyginimą.

Sklandesniam darbų atlikimui LF Taryba yra sudariusi keletą komisijų. Apie Investacijos komisiją jau buvo kalbėta. Be jos dar yra ir kitos komisijos.

Svarbi yra *Pelno skirstymo Komisija*, kuri sudaroma iš trijų LF narių ir trijų L. B-nės atstovų. Dabartinę Komisiją sudaro šie: pirm. dr. K. Ambrozaitis, nariai V. Kamantas ir dr. J. Valaitis; dr. J. Račkauskas yra antrininkas. L. B-nės skirtieji į Komisiją atstovai yra šie: Ingrida Bublienė, Br. Juodelis, sekretorius, Juozas Plačas ir Česlovas Grincevičius, antrininkas.

Pelno skirstymo Komisijos posėdžiuose dar dalyvauja, nors ir neturėdami sprendžiamojo balso, Tarybos bei Valdybos pirmininkai. Tos Komisijos darbas yra sunkus ir atsakingas. Paprastai gaunama daugybė prašymų, o Komisija, net ir labai stengdamasi, negali nė pusės jų patenkinti. Tenka daryti atranką. Komisija pelną skirsto 4 ar 5 kartus per metus. Daugiausia tenka lituanistiniam švietimui — apie 30%, kultūriniams reikalams — 30%, specialiems projektams — 25% ir stipendijoms — 15%. Nuo LF įsikūrimo buvo paskirta lietuviškiems reikalams 891.500 dol. Visa ta suma turėjo praeiti pro Pelno skirstymo Komisiją.

LF Palikimų Komisiją sudaro pirm. Viktoras Naudžius ir nariai — dr. A. B. Gleveckas, V. Kutkus, M. Lenkauskienė, dr. J. Račkauskas ir dr. M. Vygantas.

LF Naujų narių verbavimo ir vajų Komisijos pirmininkė yra Milda Lenkauskienė ir nariai — dr. F. Kaunas, Daina Kojelytė, V. Kutkus, M. Remienė, J. Vaznelis ir dr. Mindaugas Vygantas.

LF Informacijos Komisijos pirm. yra Antanas Juodvalkis ir nariai — dr. K. Ambrozaitis, A. P. Bagdonas, Mykolas Drunga, dr. F. Kaunas, P. Petrutis ir dr. J. Račkauskas.

LF Ūkio tvarkymo Komisijon įeina Bruno Klemka.

Lietuvių Fondo nariai sukūrė atskirą instituciją, nepriklausančią L. Fondui, vadinamą *LF*

Narių federalinį kredito kooperatyvą. LF Taryba su šiuo kooperatyvu bendradarbiauti paskyrė šią komisiją: pirm. dr. A. Razma, nariai — dr. K. Ambrozaitis, dr. G. Balukas, K. Barzdukas, F. Kilius, D. Kojelytė, Pr. Mažrimas, V. Naudžius ir Povilas Žumbakis.

Dar tenka paminėti specialiai sukurtą *LF Meno puoselėjimo Komisiją,* kuri yra autonominė institucija. Jos tikslas yra įsigyti ir saugoti didžiųjų lietuvių dailininkų darbus ir juos saugoti kaipo dovaną Nepriklausomai Lietuvai. Jos pirm. yra dr. Gediminas Balukas ir nariai — dr. K. Ambrozaitis, dr. J. Račkauskas, dr. A. Razma ir Povilas Sodeika.

Kontrolės Komisiją sudaro: Kostas Dočkus, Vacys Kleiza ir Antanas Šantaras.

Didžiausias Meno puoselėjimo Komisijos darbas tai dail. Prano Domšaičio kūrinių įsigijimas. Nors čia investuota ir stambi pinigų suma, bet tikimasi, dalį paveikslų pardavus, tą sumą atgauti. Geriausieji jo darbai bus laikomi ir saugomi, o vėliau perduoti nepriklausomai Lietuvai. Ši komisija neapsiribos vien P. Domšaičio kūrinių įsigijimu, bet numato ateityje perimti į savo globą ir kitų garsių liet. dailininkų paveikslus ir juos atiduoti laisvos Lietuvos muziejams.

Taipgi yra sudaryta *redakcinė komisija ir paruoštas stambus leidinys "Lietuvių Fondas"*, kuris netrukus bus baigtas spausdinti. Leidinio redakcinę komisiją sudaro šie asmenys: Apolinaras P. Bagdonas, dr. Gediminas Balukas, Kazys Barzdukas, Antanas Juodvalkis, dr. Antanas Razma ir Alicija Rūgytė.

Lietuvių Fondo vadovybė ypač kreipia dėmesį į testamentų sudarymo reikšmę, ragindama lietuvius, nieko nelaukiant, sudaryti testamentus ir dalį savo turto paskirti Liet. Fondui. Nesurašius testamento, kai kurių lietuvių sunkiai uždirbti pinigai atitenka

LIETUVIŲ FONDO PALIKIMŲ SUMOS METAIS

1981 GRUODŽIO 31

Metai	Užbaigtų bylų skaičius	Suma doleriais
1967	4	9,107.44
1968	2	350.00
1969	3	2,429.15
1970	3	4,000.00
1971	1	882.16
1972	3	2,355.00
1973	2	34,525.15
1974	2	2,100.00
1975	8	5,842.66
1976	3	8,200.00
1977	4	151,518.15
1978	3	13,867.46
1979	2	6,271.16
1980	7	269,363.63
1981	5	24,398.52
IŠ VISO	52	535,210.48
Neužbaigtų	42	

miestui arba net už geležinės uždangos, kur giminės tegauna tik trupinėlius, o liūto dalį pasisavina okupanto įstaigos.

Nemažas skaičius lietuvių yra užrašę savp turtą — visą ar jo dalį — Liet. Fondui, duodami pavyzdį jaunesniems žmonėms, kad ir jie neužmirštų L. Fondo.

Stambiausi palikimai yra dr. Jono Gliaudelio — 158,076 dol. ir Jono Krukonio 143.336 dol. Yra ir daugiau nemažų palikimų, kurių dėka LF galės greičiau pasiekti ir trečiąjį milijoną.

Ateities planai. Lietuvių Fondas, įsigijęs lietuviškosios visuomenės pasitikėjimą, užtikrintai žvelgė į ateitį. Bus tęsiamas ir toliau pagrindinio kapitalo telkimas ateities nepriklausomai Lietuvai, o iš gaunamų palūkanų bus teikiama parama lietuviškajai kultūrai ugdyti bei stiprinti, ypač lituanistiniam švietimui ir jaunosios kartos išlaikymui prie lietuvių tautos kamieno.

Sudarytosios komisijos su savo srities žinovais daug prisidės ir ateityje prie L. Fondo ugdymo, įtraukiant į jo narių eiles vis didesnį skaičių tautiečių, ypač iš viduriniosios kartos.

Su tokiomis šviesiomis viltimis L. Fondas tvirtai žengia į trečiąjį milijoną, kurio sutelkimas bus dar spartesnis negu pirmųjų dviejų. Ir po trečiojo milijono nebus sustota, bus telkiamas ketvirtasis, penktasis ir t.t. Bus telkiamas L. Fondo kapitalas iki tol, kol Lietuva atgaus laisvę, o sutelktasis kapitalas bus ta didžioji lietuviškosios išeivijos auka būsimai Lietuvos laisvei ir gerovei.

Momentas iš spaudos konferencijos Jaunimo centre Chicagoje 1978 m. kovo 8 d. Br. Juodelis — LB Švietimo Tarybos pirm. priima čekį iš dr. A. Razmos.
Nuotr. V. Noreikos

LIETUVOS VADAVIMO ORGANIZACIJA PRAEITY

VYTAUTAS VAITIEKŪNAS

Lietuvos vadavimo organizacija 1940 - 41

Svarstydami Lietuvos vadavimo organizacijos praeitį, turėtume prisiminti tos praeities kai kuriuos faktus bei įvykius ir jų eventualią įtaką Lietuvos vadavimo organizacijos dabarčiai ir ateities perspektyvai.[1]

Pagal buvusį Lietuvos atstovą Vokietijai ministrą Kazį Škirpą Lietuvos vadavimo veiklos arba organizuotos rezistencijos prieš sovietinį Lietuvos okupantą pirmieji žingsniai buvo žengti 1940 birželio 25-29 dienomis, jam iš Berlyno apsilankius Kaune. Tada Škirpa patyręs, kad buvęs užsienių reikalų ministerijos aukštas pareigūnas profesorius Tadas Petkevičius planavo sovietų okupuotoje Lietuvoje sudaryti Valstybės tarybą, ogi užsienyje, Vokietijoje, — Lietuvos egzilinę vyriausybę su egziliniu prezidentu Smetona. (Plg. Kazys Škirpa: Sukilimas, pp. 19-33). Škirpai betgi tas prof. Petkevičiaus planas nepatikęs. Pogrindžio Valstybės taryba jam neatrodžiusi tikslinga, nes sovietinis saugumas ją veikiai iššifruotų. Lietuvos egzilinės vyriausybės sudarymas okupuotos Lietuvos kaimynystėje, Vokietijoje, atrodęs tikslingas, bet praktiškai buvęs neįmanomas dėl reicho tuometinės taktikos vaizduoti draugingą politiką Sovietų Sąjungos atžvilgiu. Todėl Škirpa įsitikino, o gal įtikino ir prof. Petkevičių, kad Lietuvos vadavimo organizacijos branduolį geriausia sudaryti Vokietijoje, patį Lietuvos vadavimą bazuojant Vokietijos — Sovietų Sąjungos karinio konflikto prielaida, o to branduolio veiklą atitinkamai derinant su Vokietijos — Sovietų Sąjungos tuometinių tarpusavio santykių raida. Todėl Škirpa ir ėmęsis iniciatyvos sutelkti aplink save Berlyne Lietuvos vadavimo organizacijos branduolį, Lietuvos Aktyvistų fronto užuomazgos pavidalu. Formali tos LAF užuomazgos inauguracija įvyko 1940.

XI.17, 27 asmenim pasirašius LAF steigiamąjį aktą, min. Škirpą pakvietus LAF vadu ir jam pasirinkus savo patarėjais - patikėtiniais Ernestą Galvanauską (buv. Lietuvos ministrą pirmininką, liberalą), Klemensą Brunių (inžinierių, voldemarininką), advokatą Rapolą Skipitį (liberalą), Antaną Valiukėną (tautininką), dr. Antaną Maceiną (jaunųjų katalikų) ir Karolį Žalkauską (liaudininką). (Plg. Sukilimas, p. 94). Pažymėtina, kad į tą Lietuvos vadavimo organizacijos branduolį Škirpa, išskyrus dr. Juozą Jurkūną, iki sovietų invazijos į Lietuvą buvusį Lietuvos atstovybėje Estijoje, neįtraukė nė vieno Lietuvos atstovybės Berlyne pareigūno, o taip pat nė Vasario 16-osios akto signataro, valstybininko ir finansininko Jono Vailokaičio.

Pažymėtina taip pat, kad tam min. Škirpos Berlyne suorganizuotam Lietuvos vadavimo organizacijos branduoliui rūpėjo ne tik pats Lietuvos iš sovietinės okupacijos išvadavimas, bet ir išvaduotos Lietuvos valstybinė santvarka. Todėl nenuostabu, kad LAF užuomazgos Berlyn ideologinių pagrindų deklaracijoje atsirado gana apsčiai aplinkos diktuojamų reverancų vadizmui. Esą valstybės santvarkoje "idealiausia padėtis būna tada, kada krašto valdymas remiasi visais aktyviausiais tautos elementais ir visomis tautos kūrybinėmis pajėgomis, t.y. kada tiesiogiai ir netiesiogiai prie krašto valdymo pritraukiama visa tauta, kuri laisvai prisiima drausmę bei susiklausymą ir pasiduoda vienos valios vadovavimui". (Plg. Sukilimas, p. 81). Todėl suprantamas buvo to branduolio kai kurių narių demokratinis rūpestis dėl eventualių tos deklaracijos praktiškų padarinių išvaduotai Lietuvai. Suprantamas buvo ir tam tikras palengvėjimas jiem po to, kai naciai savais sumetimais ministrui Škirpai sukliudė praktiškai reikštis sukilimo vyriausybės premjeru.

Savo ruožtu krašto rezistencija okupantui ir Lietuvos vadavimo pastangos skyrėsi nuo Berlyno aktyvistų branduolio dviem atžvilgiais.

Pirma, Lietuvos vadavimo pastangos prasidėjo, taip sakant, ne iš viršaus, kaip kad LAF užuomazgą organizuojant Berlyne min. Škirpos iniciatyva, bet iš apačios, iš pačios tautos. Jau 1940 rugsėjo m. valdinės žinių agentūros ELTOS pareigūnai Jonas Jablonskis ir Povilas Malinauskas ir Žaibo bendrovės spaustuvės tarnautojai Vladas Telksnys ir Kostas Sipkauskas sudarė rezistencinės pogrindžio organizacijos, Laisvosios Lietuvos sąjungos, branduolį ir pradėjo leisti mimeografinį pogrindžio leidinį Laisvoji Lietuva. Tai be nebus pačios pirmosios rezistencinio sąjūdžio kregždės. (Beje, Telksnys ir Sipkauskas buvo katalikų jaunimo Pavasario sąjungos nariai, o Mali-

nauskas — krikščionių darbininkų jaunimo aktyvistas).

Pagal okupuotos Lietuvos NKVD komisaro Guzevičiaus memorandumą atitinkamiem Sovietų Sąjungos NKVD pareigūnam, Jablonskio Laisvosios Lietuvos sąjungos rezistencinė grupė jau 1940 spalio mėn. buvusi iššifruota ir likviduota. Tačiau komisaro Guzevičiaus memorandumas pripažįsta, kad antisovietinio turinio lapeliai nuolat pasirodydavę įvairiose Lietuvos vietovėse. Pagal Guzevičiaus memorandumą tai buvęs paprastai vidurinių ir aukštųjų mokyklų jaunimo darbas. (Plg. Third Interim Report of the Select Committee on Communist Aggression, House of Representatives, 83rd Congress, 1954. p. 472-492).

Tai buvo Lietuvos vadavimo spontaniškos pastangos, be organizuotos bendros vadovybės. Bičiulis Antanas Mažiulis tokių spontaniškų rezistencinių grupių ir grupelių priskaičiuoja apie porą tusinų. (Plg. Lietuvių Enciklopedija, XXIX tm. p. 167). Lietuvos vadavimo pastangas jungiantieji ir jom vadovaujantieji centrai okupuotoje Lietuvoje susidarė tik vėliau. Mažiulis liudija, kad Kaune tuo reikalu pasitarimas įvykęs 1940.X.9. Iš dr. Padalio parodymų Kersteno komitetui žinome, kad Vilniuje sutelkti organizacinį komitetą Lietuvos vadavimo spontaniškom apraiškom palenkti planingai rezistencinei veiklai ir vieningai vadovybei imtasi iniciatyvos 1940 spalio antroj pusėj.

— Dėsčiau Vilniaus universitete, — aiškino Padalis Kersteno komitetui. — Buvau tada jaunas, vos 27 metų. Vieną sekmadienį, po pamaldų, priėjo prie manęs lietuvis karininkas . . . Tai buvo 1940 spalio antroje pusėje . . . Jis pasakė: "Daktare, tamsta manęs nepažįstate, bet ar pažįstate tokį ir tokį asmenį?" Atsakiau: taip, jį pažįstu. Tada karininkas paaiškino, kad tas asmuo nori su manim susitikti, bet negali viešai susitikti, nes sovietų saugumas gali sekti . . . Ar aš nesutikčiau pasimatyti su juo neviešai? . . . Kitą dieną susitikome miškelyje netoli Vilniaus. Taip aš tapau rezistencinio sąjūdžio organizacinio komiteto nariu. (Plg. Hearings before the Select Committee to Investigate the Incorporation of the Baltic States into the USSR, 83rd Congress, Part I, 1954, p. 334). Bičiulis Kazickas įsijungė į LAV karinį štabą Vilniuje 1941 sausio mėnesį. (Plg. Vienas iš rezistentų kartos, p. 23). Bičiulis Adolfas Damušis liudija įsijungęs į LAF darbą 1940 spalio mėnesį. Kiek vėliau buvo sudarytas Kauno sektoriaus LAF štabas, kuris telkė apie 15 asmenų. (Plg. Į Laisvę Nr. 3(40), p. 3). Mykolas Naujokaitis mini, kad 1940 "Rugsėjo mėnesį Vilniuje gimė vienas mažytis ratelis, kuriame, besidalinant dienos įvykių įspūdžiais, jau buvo diskutuojamos galimybės

organizuoti pogrindžio veiklą . . . 1940 metų pabaigoje glaudus bendradarbiavimo ryšys buvo užmegzdas su Kaune veikiančiu pogrindžiu . . . 1941 metų pradžioje gyveniman išėjo Vyriausias Komitetas, kurio nariais tapo Vilniaus ir Kauno centrinių organų veikėjai". (Plg. Į Laisvę Nr. 51 (88) p. 24-25). Taigi visos Lietuvos mastu vieninga vadavimc organizacija krašte susiformavo tik 1941 pradžioje.

Antras atžvilgis, kuriuo Lietuvos vadavimo organizacija krašte skyrėsi nuo min. Škirpos sudaryto Lietuvos vadavimo organizacijos branduolio Berlyne, buvo ideologinis pamušalas. Krašto rezistencijos sovietiniam okupantui organizacija ir jos Lietuvos vadavimo pastangos nebuvo saistomos aplinkos diktuojamų reverancų vadizmui. Krašto rezistencijos politinė ideologija buvo visuotinai demokratinė. Dėmesio vertas faktas, kad Lietuvos LAF politinio sektoriaus vadovybės liberalų grupės (prof. Leono, adv. Skipičio, diplomato Sidzikausko grupės) žmogus, tada turėjęs ryšį su Ūkininkų partijos lyderiu adv. Skipičiu Berlyne, įtikinėjo savo bendradarbį toje LAF vadovybėje dr. Padalį, kad krašto LAF politinio sektoriaus vadovybę nebūtų tikslinga atremti Smetonos sususikompromitavusio autoritetinio režimo tautininkais ir kad taip pat neverta skubėt angažuot į tą vadovybę kairiuosius, kuriais sunku pasitikėti, nes rezistencijos sėkmės privalo savo dalyvių absoliutaus tarpusavio pasitikėjimo. (Plg. Vienas iš rezistencinės kartos, p. 30).

Atrodo, kad tolygios nuotaikos bus veikusios ir krašto LAF karinį štabą, kuris turėjo parinkti sukiliminės vyriausybės ministram kandidatus. Pasak dr. Padalio, parenkant kandidatus, pirmas kriterijus buvo kompetentingumas, patriotinė drąsa veikti sunkiomis krašto sąlygomis ir visuomeninė atrama. Antras kriterijos buvo atstovavimas krašto politinių nusistatymų įvairovei, tautos politinės diferenciacijos vaivorykštei. Tačiau pogrindžio sąlygomis kokių derybų dėl sukiliminės vyriausybės sudėties su partijomis negalėjo būti. Apie kokią partinę aritmetiką niekas nė negalvojo. (Plg. Sukilimas, p. 429). Faktiškai sukiliminės vyriausybės sudėty iš 14 ministrų septyni buvo, tarkime, katalikai (Juozas Ambrazavičius - Brazaitis, Adolfas Damušis, Jonas Matulionis, Stasys Raštikis, Jonas Šlepetys, Pranas Vainauskas, Balys Vitkus) ir kiti septyni liberalai (Vytautas Landsbergis - Žemkalnis, Mečys Mackevičius, Antanas Novickis, Juozas Pajaujis, Rapolas Skipitis, Kazys Škirpa, Ksaveras Vencius). Iš septynių katalikų penki buvo ateitikai (Ambrazevičius, Damušis, Matulionis, Vainauskas, Vitkus), trys aiškūs krikščionys demokratai (Matulionis, Vainauskas, Vitkus), du iš vadinamų jaunųjų katalikų sąjūdžio (Ambrazavičius,

Damušis), du be aiškios partinės priklausomybės (Raštikis, Šlepetys). Iš septynių liberalų trys buvo aiškūs liaudininkai (Mackevičius, Novickis, Pajaujis), vienas buvęs liaudininkas (Škirpa), vienas ūkininkų partijos lyderis (Skipitis), du be aiškios partinės priklausomybės (Landsbergis-Žemkalnis, Vencius).

Pasak Škirpos, sukiliminės vyriausybės faktinė sudėtis kai kam sudariusi klaidingą įspūdį, kad tuo būdu buvusi atgaivinta, savo metu prieš Smetonos autoritetinį režimą veikusi, krikščioni demokratų - liaudininkų vadinama ašis. Pats Škirpa sukiliminės vyriausybės sudėty pasigedo tik "stipresnio atstovavimo . . . buvusiems voldemarininkams ir aktyvesniesiems tautininkams". (Plg. Sukilimas, p. 436). Gal tikrai sukiliminės vyriausybės sudėtis neatitiko voldemarininkų grupės pronacinių nusiteikimų elementų LAF Berlyno užuomazgoje turėto svorio. Bet už tai tegalime dėkoti Apvaizdai, nes tuo būdu sukiliminė vyriausybė išvengė savo viduje geštapo manupuliuojamos penktosios kolonos. Tokį tų voldemarininkų grupės pronacinių elementų vaidmenį akivaizdžiai liudija jų 1941.VII.9 raštas, siūlęs reichui nepripažinti Lietuvos sukiliminės vyriausybės, ir 1941.VII.25. pučas Kaune. (Plg. Sukilimas, p. 440, 469).

Nors Berlyno LAF užuomazgos vaidmens tarpsnis pasibaigė su Vokietijos - Sovietų Sąjungos karo pradžia ir Lietuvos suverenumo vykdymo atstatymu, vis dėlto tos užuomazgos taktinių reverancų vadizmui atgarsiai su nacių okupacija buvo pasiekę pačią Lietuvą. Čia, nacių okupuotoje Lietuvoje, tie Berlyno LAF užuomazgos reverancai vadizmui voldemarininkų grupės pronacinių nusiteikimų elementam, kurie jau ir nepriklausomybės laikais slaptai bendradarbiavo su reicho įstaigomis ir naudojosi reicho finansine parama, dabar tapo paskata ir politine atrama sąmokslauti su geštapu prieš sukiliminę vyriausybę. Tatai sprogdino mūsų tautos valstybinės nepriklausomybės siekimo pastangų ir organizacijos vieningumą.

Apskritai Lietuvos vadavimo organizacija sovietų pirmosios okupacijos laikotarpiu, nors buvo dvilypė, sudaryta iš dviejų sandų — vieno krašte ir antro Berlyne, — sugebėjo reikštis vieningai ir pajėgė maksimaliai išnaudoti Vokietijos - Rusijos karo pradžios aplinkybes Lietuvos suverenumo vykdymui atstatyti. Tegu tas Lietuvos suverenumo vykdymo atstatymas ir tebuvo trumpalaikis epizodas, sukiliminės vyriausybės tarpsnis bus nuėjęs Lietuvos istorijon kaip mūsų tautos vieningo herojinio ryžto atsikratyti sovietine okupacija tarpsnis ir kaip vieningos ir drąsios atsparos nacių užmačiom Lietuvos vadavimo pastangas pajungti nacių grobuoniškai politikai tarpsnis.

Lietuvos vadavimo organizacija nacių okupacijos metais

Su Lietuvos naciniu okupantu 1941 prasidėjo Lietuvos vadavimo organizacijos naujas tarpsnis. Nuo LAF atskilusios voldemarininkų grupės pronaciniai elementai sudarė savo organizaciją — Lietuvos Nacionalsocialistų partiją. Netrukus tas vardas buvo pakeistas Lietuvos Nacionalistų partijos etikete. Bet nacių planuose okupuotos Lietuvos atžvilgiu nebuvo vietos net ir pronaciniam lietuvių kvislingam. Todėl, nepaisant ir savo pronaciškumo, Lietuvos Nacionalistų partija pačiam Berlynui pasirodė neparanki. Reicho ministras Rozenbergas savo 1941.XI.11. raštu nurodė Ostlando reichskomisarui Lohsei, Rygoje, kad "reikia imtis tinkamų priemonių Lietuvių Nacionalistų partijai paleisti". Ir Lohse nedelsė tatai įvykdyti. Savo 1942.I.15. raštu jis pranešė Rozenbergui, kad okupuotos Lietuvos generalkomisaras Lietuvos Nacionalistų partijos veikimą nutraukęs. (Plg. Į Laisvę Nr. 59(96) p. 26-27). Šitokio akibrokšto iš Berlyno susilaukusi, L. Nacionalsocialistų partija, žinoma, faktiškai nesutirpo, o nuėjo į pogrindį, kuriame jau reiškėsi kelios antinacinės rezistencijos organizacijos.

LAF po to, kai jo vadovybė reicho vyriausybei pasiuntė atitinkamą memorandumą dėl sukiliminės vyriausybės atstatyto Lietuvos suverenumo vykdymo nutraukimo, jau 1941.IX.22. okupacinio civilverwaltungo buvo uždarytas ir jo turtas konfiskuotas. Dalis aktyvistų atnaujino sovietų okupacijoj iki 1941 pavasario savarankiškai veikusią pogrindyje Lietuvos Laisvės kovotojų sąjungą — LLKS. Kita aktyvistų dalis susitelkė į naują antinacinės rezistencijos pogrindžio organizaciją — Lietuvių frontą — LF. Greta iš LAF išriedėjusių LLKS ir LF ir nuo LAF atsiknojusios L. Nacionalistų partijos 1942 Lietuvos vadavimo uždaviniam pogrindyje naujai susiorganizavo Lietuvos Laisvės armija ir Lietuvių Vienybės sąjūdis, neskaitant atskirose vietovėse savarankiškai veikusių antinacinių rezistencinių sambūrių.

Iš suminėtų faktų bei įvykių matome, kad antinacinė rezistencijos Lietuvos vadavimo pastangos, panašiai kaip kad savo metu antisovietinės rezistencijos Lietuvos vadavimo pastangos, iš pradžių neturėjo bendros vadovaujančios ar bent koordinuojančios viršūnės. Jos sudarymą delsė ir blokavo ne tik LAF išsisklaidymas ir naujų antinacinės rezistencijos organizacijų susidarymas, bet ir kai kurių buvusių nepriklausomos Lietuvos politinių partijų veikimo atnaujinimas antinacinės rezistencijos pogrindyje (liaudininkų veikėjai jau nuo 1941 rudens Vilniuje pradėjo leisti pogrindyje "Nepriklausomos Lietuvos" laikraštį), ir gal svarbiausia skirtingos pažiūros į

tokios, antinacinės rezistencijos Lietuvos vadavimo pastangom vadovaujančios, viršūnės sąrangą, pobūdį bei sudėtį.

Sukiliminės vyriausybės ministro pirmininko pareigas ėjęs prof. J. Ambrazevičius - Brazaitis ir gal būt daugumas tos vyriausybės ministrų ir buvusios LAF vadovybės veikėjų buvo įsitikinę, kad tai antinacinės rezistencijos vadovaujančiai viršūnei būtų tikslinga ir teisinga sudaryti atitinkamos personalinės sudėties tam tikrą sukiliminės vyriausybės emanaciją Tautos tarybos titulu, tuo būdu pratęsiant tautos suteikto sukiliminės vyriausybės mandato vykdymą ir antinacinės rezistencijos Lietuvos vadavimo pastangom. Tačiau šis Lietuvos valstybingumo atžvilgiu prasmingas ir logiškas, o tautos sukilimo atžvilgiu dėkingai pagarbus nusistatymas nerado pritarimo nei liaudininkų, nei socialdemokratų, nei tautininkų, nei, žinoma, voldemarininkų. Šios keturios grupės, užuot savo jėgas telkusios krūvon į sukiliminės vyriausybės emanaciją — Tautos tarybą vieningai vadovauti antinacinės rezistencijos Lietuvos vadavimo pastangom, pakartojo 1926 III-ojo seimo rinkimų koaliciją prieš vadinamą krikščioniškąjį sparną ir 1943 pradžioje susibloškė greta Tautos tarybos į Vyriausią lietuvių komitetą. Vėliau prie šių keturių grupių prisidėjo ir Laisvės kovotojų sąjunga.

Jei tokiam separatizmui, pasak Škirpos, dar galėjo turėti savo grupinių motyvų prieš sukiliminę vyriausybę, tad ir jos emanaciją, tautininkai ir voldemarininkai, tai liaudininkų ir socialdemokratų afrontas Tautos tarybai nė tokių aiškių grupinių motyvų, atrodo, neturėjo. Veikiausiai, kad tas pažiūrų griežtas išsiskyrimas dėl antinacinės rezistencijos Lietuvos vadavimo organizacijos viršūnės bus buvęs ne kas kita, kaip vien tik dviejų generacijų susidūrimo vaisius. Normaliomis valstybinio gyvenimo sąlygomis generacijų kaitos procesas vyksta nejučiomis, vyksta, taip sakant, kasdien po truputį. Mūsuoju atveju tatai vyko kitaip. Mūsų vyresnioji, priešnepriklausomybiniais laikais dar carinės Rusijos mokyklų subrandinta, generacija ne tik savo pečiais išnešė Lietuvos nepriklausomybės atstatymą, bet ir lemiančiai valstybiniam gyvenimui vadovavo per visą nepriklausomybės laikotarpį. Sovietinė okupacija 1940 tą jos vaidmenį ūmai nutraukė. Antisovietinės rezistencijos Lietuvos vadavimo, tautos sukilimo ir sukiliminės vyriausybės uždavinius vykdant, kaip žinome, lemiantis vaidmuo atiteko, rašytojo kan. Vaitkaus žodžiais tariant, nepriklausomybės saulėje brendusiai, jaunesniajai generacijai. Tas staigus nenatūralus generacijų vaidmens pasikeitimas vyresniajai generacijai galėjo būti juo labiau įtartinas dėl Berlyno LAF užuo-

mazgos vardu labai nepalankaus atsiliepimo apie nepriklausomos Lietuvos demokratines partijas (Plg. Sukilimas, p. 71-72).

Vis tiek kokie bebuvo motyvai susidaryti dviem antinacinės rezistencijos vadovaujantiem centram, pats dviejų centrų faktas Lietuvos vadavimo pastangom buvo žalingas. Lygiagretus dviejų centrų veikimas menkino jų abiejų visuomeninį svorį ir poveikį. Nė katro jų balsas neatstovavo mūsų tautos politinių nusistatymų visos įvairovės. Lietuvos vadavimo interesai diktavo vienos bendros vadovybės sudarymą. Todėl 1943 pabaigoje Tautos tarybos ir Vyriausio lietuvių komiteto susitarimas "sujungti visas savo jėgas bendram darbui" į Vyriausią Lietuvos Išlaisvinimo komitetą — Vliką buvo Lietuvos vadavimo organizacijos atžvilgiu reikšmingas laimėjimas.

Deja, jis buvo pavėluotas. Lietuvos Vlikas teveikė apie penkis mėnesius, kurių pirmieji du praėjo besiaiškinant pirmininko, prezidiumo ir atsišaukimo į tautą klausimus. Vyriausio lietuvių komiteto grupės stengėsi Vliko pirmininku įpiršti Vliką sudarančiom organizacijom nepriklausantį žmogų, Vyriausio lietuvių komiteto buvusį pirmininką, siekdamos tuo būdu Vyriausio lietuvių komiteto ekipą Vlike dar vienu atstovu padidinti.

Redaguojant Vliko atsišaukimą į tautą, dabar labiau žinomą Vliko deklaracijos titulu, daug laiko prireikė besiaiškinant Vliko kompetencijas ir funkcijas. Socialdemokratai ir liaudininkai buvo nusistatę Vliką laikyti tautai priklausančio valstybės suverenumo vykdytoju. Laisvės kovotojai ir Vienybės sąjūdis tuo klausimu buvo santūrūs ir neaiškūs. Tautininkai ir nacionalistai buvo už tai, kad, okupaciją pašalinus, veiktų 1938 m. konstitucija. Krikščionių darbininkų sąjunga, krikščionys demokratai ir LF valstybės suverenumo vykdytoja tebelaikė sukiliminę vyriausybę, kurios veikimas okupanto tik laikinai užgniaužtas, o Vliką telaikė "visų Lietuvos politinių grupių ir kovos organizacijų sutartiniu organu tautos vedamai Lietuvos išlaisvinimo kovai organizuoti ir vadovauti, ir tautos interesams ginti bei atstovauti, kiek toji kova gali reikštis politinių grupių ir kovos organizacijų veikimu ir kiek tautos interesai gali būti tos veiklos priemonėmis atstovaujami bei ginami" (Plg. L. Krikščionių demokratų partijos, L. Krikščionių darbininkų sąjungos ir L. Ūkininkų sąjungos pareiškimą Vlikui dėl keturių grupių 1945.VI.15 pareiškimo Vlikui). Galutinai Vliko kompetencija ir funkcijos buvo sutartos pagal kompromisinę formulę, priimtiną visom grupėm. Liaudininkai ir socialdemokratai buvo užtikrinti, kad "Respublikos vyriausybė, laikui atėjus, bus sudaryta Vyriausiajame Lietuvos Išlaisvinimo komitete koaliciniu pagrindu politinių

grupių susitarimu" (Vliko deklaracijos 4 p.). Tautininkams ir nacionalistam pripažinta, kad "Lietuvą iš okupacijų išlaisvinus, ir toliau veikia 1938 m. Lietuvos Konstitucija, kol ji teisėtu keliu bus atitinkamai pakeista" (3 p.). LB, krikščionim darbininkam ir krikščionim demokratam patenkinti pripažinta, kad "Lietuvos suvereninių organų veikimas 1941 m. birželio 23 d. Tautos sukilimo ir Laikinosios Vyriausybės veikimo buvo laikinai atstatytas" (2 p.) ir kad "politinės grupės tėra tautos politinės minties reiškėjos ir vykdytojos", bet ne tautos suvereninių teisių vykdytojos, todėl, atseit, ir Vlikas suverenumo vykdytoju negali būti, o gali būti tik politinė vadovybė tautos rezistencijai prieš okupantą.

Sutaręs savo prezidiumą: pirmininku socialdemokratą, vicepirmininkais frontininką ir tautininką, ir savo atsišaukimą į tautą, Vlikas daug dėmesio skyrė Vietinės rinktinės karinių dalinių organizavimui, kad tie daliniai tarnautų Lietuvos interesam, ne reicho kariniam reikalam. kad Vlikas taip pat rūpinosi savo ryšininką pasiųsti į Suomiją. Deja, pakeliui, Taline, jis buvo iššifruotas. Iš jo geštapas išgavo siūlo galą į Vliko kamuolį. 1944 balandžio pabaigoj geštapas pradėjo Vliko narių areštus Kaune. Buvo areštuoti Lietuvių fronto, L. Krikščionių demokratų partijos, L. Krikščionių darbininkų sąjungos, L. Laisvės kovotojų sąjungos, L. Nacionalistų partijos, L. Tautininkų sąjungos atstovai Vlike. Taip pat Vliko reikalų vedėjas ir kai kurie Vliko bendradarbiai. Tuo pat metu taip pat buvo iššifruota Laisvės kovotojų sąjungos slapta spaustuvė ir radijo siųstuvas ir areštuoti keliolika bendradarbių. Jie taip pat buvo prijungti prie areštuotų Vliko narių ir jiem visiem sudaryta bendra byla, kaltinant valstybės išdavimu (high treason).

Su Vliko narių areštais prasidėjo paties Vliko krikimas, nes nei savo atsarginės sudėties, nei kitokių savo organizacijos tęstinumo galimybių Vlikas dar nebuvo spėjęs susiorganizuoti. Faktiškai buvo mėginta reikštis vadinamu mažuoju Vliku, kurį sudarė tik trijų Vliko grupių — Lietuvių fronto, Socialdemokratų partijos ir Tautininkų sąjungos — atstovai. Bet Sovietų Sąjungos — Vokeitijos karo frontui pasiekus Vilnių, ir tas mažasis Vlikas pakriko. Jo du nariai pasitraukė į Vokietiją. Lietuvoje liko tik frontininkas.

Prof. Žymantas teisingai yra pastebėjęs, kad —

— Iki pat naujo sovietų įsiveržimo į Lietuvą 1944 m. plačiai pasireiškęs tautinis lietuvių pasipriešinimas iš esmės neturėjo tvirtai vieningai sutartos ir vykdomos pasipriešinimo politikos. Nebuvo nei bendro lėšų telkimo slapto fondo, nei vieno žinių ir dokumentacijos telkimo centro, nei slaptos karinės vadovybės bei

visus jungiančios slaptos karinės organizacijos. Vliko sudarymas 1943 m. pabaigoje ir bandymas visus apvienyti buvo daugiau negu pavėluotas ir faktinio lietuvių rezistencijos susiskaldymo nepašalino. Šalia Vliko veikė į jį neįsijungusi Laisvės armija, taip pat pradėtoji organizuoti slapta Šaulių sąjunga, LF kęstutėnai ir LLKS kovos būriai. (Į Laisvę Nr. 68/105, p. 29).

Žodžiu, sovietų okupacijai 1944 antrą kartą užgriuvus Lietuvą, mūsų tauta tam buvo neparuošta ir palikta be vieningos autoritetingos politinė vadovybės. Faktiškai politinės vadovybės vaidmuo, uždaviniai ir jų sprendimas atiteko Lietuvos vadavimo ginkluotų jėgų vadovybei. Ir tai nebuvo laimingas padėties susiklostymas.

Šią padėtį dar labiau sunkino ir komplikavo rezistencinės taktikos, rezistencijos pobūdžio radikalus pasikeitimas. Mūsų tautos rezistencija prieš sugrįžusį sovietinį okupantą savaimingai įgavo totalinio karo su Sovietų Sąjunga pobūdį. Kai pirmos sovietinės okupacijos ir ją pakeitusios nacių okupacijos atžvilgiu Lietuvos vadavimo pastangų taktika buvo aiški: išauklėti iki tam tikro palankaus momento ir tam momentui ruoštis, tausojant tautos potencialą ir vengiant nebūtinų aukų, tai antros sovietinės okupacijos atžvilgiu, anot prof. Žymanto, "ginkluotam pasipriešinimui sukilusi visa Lietuva faktiškai atsidūrė tikrame karo stovyje su šimteriopai stipresniu priešu" (Į Laisvę, Nr. 57/94 p. 32).

Faktiškai ir antros sovietų okupacijos sąlygomis nestigo nei noro, nei pastangų Lietuvos vadavimo organizacijai sudaryti autoritetingą politinę vadovybę. Jau 1945 buvo pasiskardenusi Lietuvos Išlaisvinimo taryba. Deja, sovietų saugumas ją veikiai suuostė ir sulikvidavo. Tolygus likimas ištiko ir pradėjusį reikštis Vienybės komitetą. 1946 vasarą vėl buvo imtasi konkrečių žingsnių politinei vadovybei suorganizuoti, bet ir iš tų pastangų planuotų rezultatų nebuvo. Kaip toli buvo pasiekusi Lietuvos vadavimo organizaciją sovietinio saugumo ranka, liudija faktas, kad, iš dviejų parašų po įgaliojimais Bendro Demokratinio Pasipriešinimo sąjūdžio - BDPS užsienių delegatūrai, vienas buvo sovietinio saugumo agento. Pasitvirtino Škirpos nuomonė prieš prof. Petkevičiaus sumanymą 1940 sudaryti Valstybės tarybą sovietų okupuotoj Lietuvoj. Pagal Škirpą politinė vadovybė sovietų okupuotame krašte būtų veikiai iššifruota ir sulikviduota. Šiokią nuomonę patvirtino taip pat faktas, kad II-ojo pasaulinio karo eigoje ir nacių okupuotų valstybių vadavimo organizacijų politinės vadovybės paprastai veikė ar ir susiformavo už okupuoto savo krašto sienų. Kodėl tad Lietuvos vadavimo organizacijos politinė vadovybė 1944-45 negalėjo susiformuoti už sovietų okupuotos Lietuvos

sienų, kaip kad buvo susiorganizavusi LAF užuomazga 1940-41 Berlyne?

Vlikas užsieniuose

Ir tikrai mažasis Vlikas mėgino sudaryti Vliko delegatūrą Berlyne. Tik, pasak prof. Žymanto, "tas sprendimas buvo padarytas skubotai ir iki galo neišmąstytas", todėl praktiškai nebuvo veiksmingas. (Plg. Į Laisvę Nr. 69/105 p. 32). Vis dėlto Vliko delegatūra Berlyne susiformavo. Ją savo iniciatyva sutarė, į Vokietiją nuo bolševikų pabėgę, Vliko grupių žmonės. Jos pirmininku buvo diplomatas Vaclovas Sidzikauskas, Vliko sudėtyje nebuvusios grupės žmogus, o nariais: Lietuvių fronto, Laisvės kovotojų sąjungos, Krikščionių demokratų partijos, Socialdemokratų partijos ir Tautininkų sąjungos atstovai. Buvusiam Berlyno LAF vadovybės sekretoriui Antanui Valiukėnui buvo pavesta rūpintis informacijų bei ryšių reikalais, pirmiausia ryšiais su kraštu. Delegatūros pasiuntiniai buvo nuvykę į vis dar vokiečių okupuotą Žemaitiją, ten susitikę, pasiinformavę ir pasitarę su krašto rezistencijos veikėjais, kurių bent kai kurie vėliau, Žemaitiją rusam okupavus, galėję apie tuos pasitarimus ir delegatūros nusistatymus krašto rezistencijos taktikos klausimu perteikti ir tame Žemaitijos susitikime nedalyvavusiem rezistencijos veikėjam. Ber ar tikrai kokį delegatūros nusistatymą krašto rezistencijos taktikos klausimu tie delegatūros pasiuntiniai Žemaitijos susitikimui buvo nuvežę — neaišku. Ir delegatūros protokolai ir jos narių atsiminimai apie tai tyli. Gal delegatūra, budama pačių tremtinių padaras, nesijautė pakankamai autoritetinga krašto rezistencijos taktikos klausimo spręsti, juoba, kad pačių tremtinių nusistatymas nebuvo visai vieningas. Nepaisant delegatūros pastangų, vis dėlto naciam buvo pasisekę įtikinti netgi buvusį prezidentą dr. K. Grinių ir keletą kitų mūsų veikėjų, kad pasirašytų prašymą reichui dėl leidimo organizuoti lietuvių tremtinių karinį dalinį su bolševizmu. (Plg. N. E. Sūduvis: Vienų vieni, p. 183).

Visai tikras dalykas, kad delegatūra nesijautė pakankamai autoritetinga veikti Lietuvos vardu, santykiaujant su kitomis vyriausybėmis. Ji jautėsi egzilinės politinės vadovybės tik laikinis pakaitalas ir rūpinosi nuolatinės ir autoritetingesnio pobūdžio egzilinės politinės vadovybės suorganizavimu. Kai kurie delegatūros žmonės galvojo, kad Lietuvos vadavimo uždaviniam vykdyti, Lietuvos valstybingumo interesam atstovauti bei ginti būtų tikslinga, pasinaudojant sukiliminės vyriausybės titulu, sudaryti egzilinę vyriausybę. Kažkodėl šioji mintis nepatiko kai kuriem grupių veikėjam. Vieningai buvo apsispręsta už sudarymą egzilinio Vliko. Jo sąranga tokia pat, kaip

buvusio Lietuvos Vliko. Jo sudėtis — Lietuvos Vliko sudėtis, papildyta delegatūros pirmininko Sizdikausko grupe — literališkąja Ūkininkų partija ir (kad dėl to nesuirtų grupinė proporcija Vlike) krikščioniškąja Ūkininkų sąjunga. Tuo būdu egzilinis Vlikas vietoj Lietuvos Vliko devynių narių - grupių, padidintas iki vienuolikos narių - grupių.

Vargu ar kur nors Vliko dokumentuose yra užsilikę duomenys apie egzilinio Vliko grupių atstovų mandatus. Jie buvo aiškūs tais atvejais, kai grupės atstovas jau buvo atstovavęs grupei Lietuvos Vlike. Lietuvos Vlike nebuvusiam grupės atstovui teikė mandatą arba Lietuvos Vlike buvęs atstovas, arba tremtyje atsidūręs grupės lyderis ar keli lyderiai, sudarydami grupės delegatūrą. Šitaip buvo užtikrinama grupės atstovo mandato priklausomybė nuo krašto ir atsakomybė kraštui, atseit, atstovo kaip atstovo egzilinis pobūdis. Tačiau šiokis Vliko atstovo egzilinis Vliko identitetas neilgai tepatvėrė. Tremtinių stovyklose ėmė organizuotis Vliko grupių sambūriai ir centrai su savo biuleteniais ir kitokia grupine veikla. Nors šios tremtinių grupinės apraiškos formaliai Vliko atstovų ir nesubordinavo ir jų priklausomybės nuo krašto neneigė, faktiškai Vliko grupės atstovas su savo grupės tremtinių organizacija negalėjo nesiskaityti. Pamažu egzilinio Vliko atstovo egzilinis identitetas visai sudilo. Šiuo metu, 1982 m., Vliko atstovų mandatai jau yra net ir ne tremtinių, bet lietuvių išeivių[2] priklausomybėje.

Ilgėliau ištvėrė paties Vliko egzilinis pobūdis. Tam užtikrinti Vliko statuto 7 str. taip sąlygojo Vliko atstovus:

— Vliko nariu ar jo antrininku tegali būti Lietuvos pilietis: (a) teismo nebaustas už baudžiamuosius nusikaltimus, numatytus Lietuvos Įstatymų ar Lietuvių Tremtinių Bendruomenės nuostatuose su negerovėmis kovoti; (b) nekenkęs Lietuvos reikalams ar jos išlaisvinimo kovai; (c) nesutepęs savo vardo lietuvių tautos garbę žeminančias veiksmais.

Panaikindamas 7 str. ir jo taisyklę, kad grupės atstovu Vlike tegali būti Lietuvos pilietis, t.y. žmogus, tebevykdantis Lietuvos valstybingumo funkciją, Vlikas atsisakė savo egzilinio pobūdžio. Šiuo metu grupių atstovai Vlike, su reta išimtimi, yra lietuviai išeiviai. Egzilinis Vlikas yra virtęs lietuvių išeivių Vliku, nepaisant kai kurių vlikininkų dievagojimosi, kad dabartinis Vlikas tebėra egzilinis Vlikas, tebėra tolygus buvusiam Lietuvos Vlikui. Tikrai tolygus! Bet tik savo vardu.

Su laiku keitėsi ne tik Vliko egzilinis pobūdis, bet ir jo kompetencijų bei funkcijų aptarimas. Šiais atžvilgiais esminių pakeitimų egzilinis Vlikas susilaukė vos pradėjęs savo organizacinius reikalus spręsti. Susitarusios su tautininkais ir nacionalistais (voldemarininkais), Tautos tarybos grupės Vlike — LF, Krikščionių

darbininkų sąjunga, Krikščionių demokratų partija, Ūkininkų sąjunga ir Vienybės sąjūdis — egzilinio Vliko pirmininko kandidatu pasirinko ne Lietuvos Vliko buvusį pirmininką demokratą prof. Kairį-Kaminską ir ne to meto sąlygomis tinkamiausią pirmininkauti diplomatą Sidzikauską, bet krikščionį demokratą, buvusį žemės ūkio ministrą kun. Krupavičių. Toks grupiniais motyvais Vliko pirmininko kandidato parinkimas plus tautininkų ir nacionalistų atkritimas nuo Vyriausio lietuvių komiteto ekipos Vlike ir susidėjimas su Tautos Tarybos grupėmis sukėlė griežtą reakciją buvusio Lietuvos Vliko pirmininko ir jam solidarizavusių grupių. 1945.VI.15. Vliko posėdžiui Wuerzburge buvo įteiktas Laisvės kovotojų sąjungos, Liaudininkų sąjungos, Socialdemokratų partijos ir Ūkininkų partijos vardu pareiškimas su tokiais keturiais pasiūlymais:

— Nedelsiant paskelbti Vliko vardu naują deklaraciją lietuvių tautai ir demokratiniam pasauliui, kuri aiškiai ir nedviprasmiškai nustatytų nepriklausomos demokratinės Lietuvos valstybinio susitvarkymo pradus ir kartu nustatytų valstybinio tvarkymosi eigą pereinamuoju laiku.

— Deklaracijoje turi būti aiškiai aptarta ir Vliko kaip laikinojo seimo kompetencija tame periode, jam priklausytų laikinų įstatymų ir pagrindinės reikšmės potvarkių leidimas bei vyriausybės darbų kontrolė. Tam laikotarpy laikinosi vyriausybė turi būti atsakominga prieš Vliką ir gali būti jo paleidžiama. Grįžus į Lietuvą ir atsižiūrint į VLIK-to praplėstus uždavinius bei visuomenės išryškėjusius pageidavimus, VLIK-tas gali būti atitinkamai išplėstas.

— Kad sudarius aiškesnę padėtį pačiame VLIK-te ir tuo palengvinus jojo darbą, kas prisidėtų prie viešosios mūsų opinijos konsolidavimo valstybinio susitvarkymo klausimais tiek Lietuvoje, tiek mūsų išeivijos svarbiausiuose centruose. VLIK-te dalyvaujančios buv. autoritetinės grupės — tautininkų partija ir nacionalistų partija turi viešai deklaruoti savo visišką ištikimumą demokratijos principams savo darbuotėje, ir kovojant už nepriklausomą demokratinę Lietuvą ir ją kuriant.

— Turi būti atmestos bet kurios vadinamos Laikinosios Vyriausybės sudarytos 1941 metų birželio mėn., pretenzijos vienu ar kitu būdu toliau dalyvauti nepriklausomos Lietuvos valstybinio gyvenimo tvarkyme.

Tų keturių pasiūlymų išvadoje grėsmingas ultimatumas:

— Jeigu VLIK-tas nesutiktų šiame pareiškime išdėstytų pasiūlymų priimti ir padėti VLIK-to tolimesnės veiklos pagrindan, pasirašiusieji, atstovaudami savo grupių nusistatymą, skaitys tolimesnį jų bendradarbiavimą VLIK-te . . . nebegalimą.

Vliko posėdžio pirmininkui pareiškimą priėmus, pareiškimo grupės iš posėdžio išėjo. Kitą dieną tie patys grupių atstovai susirinko jau ne į Vliko posėdį, o į grupių atstovų pasitarimą. Pasitarimai dėl keturių grupių pareiškimo truko apie dvi savaites ir 1945.VII.3 baigėsi šiais susitarimais:

1. Iš visų okupacijų išlaisvintoji Lietuva bus demokratinė respublika.

2. Kol bus sušauktas, demokratiniu būdu rinktas, Lietuvos seimas, išlaisvintoji Lietuva bus valdoma pagal laikinuosius valstybės konstitucijos nuostatus.

3. Laikinuosius valstybės konstitucijos nuostatus priims VLIKas pagal 1922 m. Lietuvos Konstitucijos principus.

4. VLIKas kontroliuos Laikinosios Vyriausybės darbus ir nustatys jos politikai liniją. Laikinoji Vyriausybė privalės VLIKo pasitikėjimo. VLIKui pareiškus nepasitikėjimą, Laikinoji Vyriausybė atsistatydins.

5. Laikinoji Vyriausybė per trumpiausią laiką, kai tik bus pašalintos išorinės kliūtys, įvykdys demokratinius Lietuvos seimo rinkimus.

6. Seimo rinkimų įstatymo projektą paruoš VLIKas. Tuo įstatymu Lietuvos piliečiams bus patikrinta teisė laisvai pareikšti savo valią.

7. Kai tik bus rasta politiškai tikslinga, VLIKas paskelbs šį susitarimą atitinkančią deklaraciją. Laikinieji valstybės konstitucijoje nuostatai bus paskelbti, kai tik galės pradėti veikti suvereniniai Lietuvos valstybės organai.

Taigi nuo 1945.VII.3 egzilinis Vlikas prisiėmė tautai priklausančio valstybės suverenumo vykdytojo funkciją.

Ryšium su šia Vliko transmutacija dėmesio vertas faktas, kad egzilinio Vliko prisiėmimui Lietuvos suverenumo vykdytojo funkcijos pritarė ir mūsų diplomatai. 1946.VII.21-26. Berne, Šveicarijoj įvykusi Vliko atstovų ir Lietuvos diplomatinių misijų šefų konferencija sutarė:

— Nedelsiant sudaryti politinį organą, kuris vykdytų vyriausybės funkcijas pagal 1922 m. Lietuvos konstitucijos dvasią.

— Sudarius šį organą, Vlikas vykdo seimo funkcijas, kontroliuodamas vykdomojo organo darbus ir nustatydamas jo politikos liniją.

Tik Lietuvos atstovas Washingtone min. Žadeikis savo aiškaus nusistatymo tuo klausimu niekad nebuvo pareiškęs.

Dėmesio taip pat vertas faktas, kad ir po 1945 liepos ir 1946 Berno susitarimų socialdemokratai ir liaudininkai nesiliovė vetavę tautininkų dalyvavimo Vliko prezidiume ir Berno konferencijos sutartoj vyriausybės funkcijom vykdyti Vykdomojoj Taryboj. Tik nuo 1948 vasaros tas veto pasibaigė, kai prof. D. Krivickui pavyko sutelkti vadinamą laicistų penketuką atstatyti Vliko grupių pradinei proporcijai 5:4. Penkios grupės iš Vyriausio lietuvių komiteto, keturis iš Tautos tarybos. O po egzilinio Vliko pasipildymo: šešios grupės iš Vyriausio lietuvių komiteto ir penkios iš Tautos tarybos. Faktiškai nuo 1946 ta proporcija buvo sudaryta. Iš Nuernbergo Tarptautinio tribunolo dokumentų 1946 paaiškėjus voldemarininkus sąmokslavus su reicho įstaigomis prieš Smetonos vyriausybę ir ėmus iš reicho savo veiklai pinigus, voldemarininkų ekspozitūra Vlike Nacionalistų partija (nuo 1945 pasivadinusi Demokratų partija) iš Vliko iškrito. Tas iš-

kritimas suardė, Vliką sudarant sutartą, grupinę proporciją. Nors dėl to suardymo kitos grupės buvo nieku dėtos, suprantamos buvo kai kurių Vliko grupių pastangos tai pradinei Vliko grupių proporcijai atstatyti. Ir gal tas atstatymas nebūtų užtrukęs ir kėlęs Vliko gryčioje dūmų, jei ne peršamas jo būdas — sritinis atstovavimas, įvedant Mažosios Lietuvos grupę. Sritinio atstovavimo įvedimas į Lietuvos seimo funkcijas prisiėmusį Vliką sudarytų precedentą ir išlaisvintos Lietuvos sritinių savivaldų pretenzijom. O Lietuvių Frontas buvo principiškai nusistatęs, kad iš okupacijų išvaduota Lietuva turi būti vientisa, be autonominių sričių. Kol LF buvo Vlike, šiokiam nusistatymui solidarizavo ir krikščionys demokratai su Ūkininkų sąjunga. LF 1952 iš Vliko pasitraukus, jau 1954 Vlike atsirado mažlietuvių grupė, o 1957 — ir vilniečių grupė.

LF išėjimas iš Vliko padarė nemažą spragą Lietuvos vadavimo organizacijoje. Bet jos vieningumas vis dar laikėsi. Išeivijoje susiorganizavę Lietuvių Fronto bičiuliai veikė nepriklausomai nuo Vliko, bet Lietuvos vadavimui specialios organizacijos nesudarė. Tačiau, kai 1955 iš Vliko išėjo ir tautininkai su laisvės kovotojais ir su, šalia Vliko veikusiomis, Lietuvių Rezistencine santarve ir Lietuvos Atgimimo sąjūdžiu sudarė Lietuvos Nepriklausomybės talką, susidarė du centrai. Tolygi padėtis, kokia kad buvo Lietuvoje prieš sudarant Vliką. Padėtis Lietuvos interesam ir vadavimo pastangom nenaudinga.

Ar su Vliko sluoksnių paskatinimu, ar be jo 1963 Pasaulio Lietuvių Bendruomenės valdyba ėmėsi iniciatyvos Lietuvos vadavimo organizacijai konsoliduoti. 1963.VI.22. sukvietė New Yorke Vliko, Talkos ir Lietuvių Fronto bičiulių - LFB atstovų pasitarimą, kuris sudarė vadinamą Birželio 22 komisiją "apsijungimo konkrečiai bazei ir apsijungusio organo sąrangai sutarti". Po vienuolikos mėnesių, 1964.V.22, komisija priėmė Vyriausio Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto Apsijungimo Protokolą, kuris, Vliko, Talkos ir LFB patvirtintas, tapo Vliko nauja charta šalia 1944.II.16 deklaracijos ir 1945.VII.3 protokolo Kadangi su apsijungimo protokolu prasidėjo Vliko dabartis — protokolas yra tebegaliojanti Vliko konstitucija, — bet po beveik 20 metų yra primirštas, gal tad vertas prisiminti. (Žiūr. faksimilę psl. 37 ir 38).

Apsijungimo protokolas iš naujo aptarė Vliko funkcijas. Buvo atsisakyta ne tik 1945.VII.3 egzilinio Vliko prisiimtų Lietuvos suverenumo vykdytojo funkcijų, bet ir Lietuvos Vliko funkcijos būti mūsų tautos išsilaisvinimo kovų politinę vadovybe. Buvo apsiribota tik "Lietuvos laisvės kovos vieninga vadovybe *laisvajame pasaulyje*". (Protokolo p. 1). (Pa-

braukta mano. Aut.). Vlikui virtus išeiviniu Vliku, tai buvo ir nuoseklu ir neišvengiama.

Apsijungimo protokolas įpareigoja Vliką, kad jis

— ieškos galimybių gimininingoms organizacijoms ir jas skatins jungtis tarpusavyje. Jis stengsis į bendrą laisvinimo darbą įtraukti naujai iškilusias ir Lietuvos laisvės kovoje pozityviai pasireiškusias organizacijas. (Protokolo p. 9).

Po 18 metų nuo to PLB valdybos nutarimo "laiko reikalavimai" yra labai aiškūs. Kad lig šiol Vlikas nei grupių jungimosi klausimu, nei naujų organizacijų į bendrą laisvinimo darbą įtraukimo klausimu nėra daręs veiksmingų pastangų, dėl to tie apsijungimo protokolo įpareigojimai nenustojo nei savo galios, nei reikšmės.

Lietuvių Bendruomenė, Laisvės Komitetas ir vietinės Lietuvos vadavimo organizacijos

Lietuvos vadavimo organizacijos laisvajame pasaulyje savo funkcijomis ir pobūdžiu gali būti valstybinės ar visuomeninės, savo pilietybe — egzilinės (Lietuvos piliečių) ar išeivinės, o savo veikimo erdve — pasaulinės ar vietinės.

Vlikas metamorfozavo iš Lietuvos Vliko visuomeninės organizacijos į egzilinio Vliko valstybinę organizaciją seimo funkcijom vykdyti ir vėl į visuomeninę išeivinę organizaciją. Bet savo veiklos erdve Vlikas visą laiką buvo ir tebėra pasaulinė organizacija ta prasme, kad jo veikla nesiriboja kuria viena valstybe.

Kita išeivinė, visuomeninė, daugelį kraštų aprėpianti organizacija yra Pasaulio lietuvių bendruomenės organizacija su Pasaulio lietuvių bendruomenės valdyba. Iš visų mūsų išeivijos organizacijų tvirtovių PLB organizacijos tvirtovė yra pati atspariausia laiko ir kitų išeivijos tautinį savitumą žlugdančių poveikiui. PLB organizacija yra intelektualiai pajėgi ir nestokoja kūrybingų idealistų nei savo centre — PLB valdyboje, nei atskirų kraštų bendruomenės organizacijai dar nėra grėsmės, kad nebebus kas iš dabartinės jos veikėjų generacijos perima veiklos estafetę. Jeigu ateitis Vliko istorijoje ir nieko daugiau reikšmingo nerastų, išskyrus iš Vliko sluoksnių išėjusią bendruomenės organizacijos idėją ir jos vykdymo iniciatyvą, to jau turėtų užtekti pripažinti Vliką mūsų išeivijai atlikusį istorinį patarnavimą.

Savo paskirtimi bendruomenės organizacija nėra Lietuvos vadavimo organizacija. Pagal Vliko buvusio pirmininko prel. Krupavičiaus 1950 m. instrukciją bendruomenės veikėjam bendruomenės organizacijos tiesioginis, nuolatinis ir pagrindinis uždavinys — puoselėti mūsų išeivijos tautinį savitumą. Tačiau dabartinėmis Lietuvos sąlygomis, kol ji sovietų okupuota, bendruomenės organizacijai tenka prisiimti

ir antrinį uždavinį — Lietuvos vadavimo uždavinį. Ir šis antrinis, Lietuvos vadavimo uždavinys bendruomenės organizacijai faktiškai yra pirmesnis už pagrindinį tautinio savitumo puoselėjimo uždavinį, nes tik nepriklausoma Lietuva gali užtikrinti ir mūsų išeivijos tautiniam savitumui puoselėti prielaidas. (Plg. Pasaulio Lietuvių Bendruomenės Keliu, psl. 19 20).

Tokį pat bendruomenės uždavinių dvilypumo supratimą turėjo ir po prel. Krupavičiaus buvę Vliko pirmininkai J. Matulionis ir dr. A. Trimakas, taip pat ir apsijungusio Vliko valdybos pirmininkai V. Sidzikauskas ir dr. J. K. Valiūnas ir jų vadovaujamas Vlikas. Reikia linkėti ir tikėti, kad ir dabartinis Vliko valdybos pirmininkas dr. K. Bobelis ir jo vadovaujamas Vlikas pamažu, bet tikrai atsipalaiduos nuo ekstremistinių antibendruomeninių elementų destruktyvios ir Lietuvos vadavimui žalingos įtakos. Nė viena išeivijos organizacija ir juo labiau nė viena Lietuvos vadavimo uždavinius vykdanti organizacija nėra apdrausta nuo pašalinės, prof. Kaminsko žodžiu tariant, paraustinės įtakos, kuri per pastaruosius kelerius metus yra beprasmiškai, bet destruktyviai nuodijusi Vliko ir bendruomenės tarpusavio bendradarbiavimą.

Suprantama, kad tuos pačius Lietuvos vadavimo uždavinius lygiagrečiai vykdančių organizacijų tarpusavio santykiuose gali atsirasti mažesnės ar didesnės trinties dėl skirtingų pažiūrų vienu ar kitu klausimu dėl skirtingos taktikos, ar vadovaujančių asmenų skirtingo temperamento ir ambicijų. Tai yra natūralu ir gal neišvengiama. Bet tokia trintis niekad neturi tapti digstimi tarpusavio nepasitikėjimui, negližavimuisi, piktdžiugai, užgauliem priekaištam ar piktavališkiem linkėjimam. Šitokiais išeivijos patriotinių organizacijų tarpusavio santykiais tegali džiaugtis mūsų tautos ir Lietuvos priešas.

1983 metais Pasaulio Lietuvių Bendruomenės VI-ojo seimo sesija Chicagoje ir visi kiti didieji Pasaulio Lietuvių Dienų renginiai negalės atlikti visos savo misijos mūsų išeivijai ir okupuotai Lietuvai, jei dar nebus įvykęs PLB valdybos ir Vliko valdybos tarpusavio santykių išlyginimas ir atstatyta tarpusavio darna ir glaudus bendradarbiavimas. Atsakomybę už tai neša ir Vlikas ir PLB Valdyba.

Kita visuomeninė, savo veikla globalinės apimties Lietuvos vadavimo organizacija yra egzilinis Lietuvos Laisvės komitetas. Kadangi jis susidarė be Vliko ir be Alto iniciatyvos, ir veikė bei tebeveikia be mūsų išeivijos finansinės paramos, ar tik su labai maža parama, todėl plačiuosiuose sluoksniuose nėra populiarus. Kai kuriem išeivijos veikėjam jis atrodė ir tur būt tebeatrodo net

ne lietuvių egziline organizacija, o tik amerikiečių komiteto Europos reikalam (Free Europe Committee, Inc.) daliniu ir Lietuvos vadavimo organizacijų šeimoje pavaininkiu. Tikrovė betgi nevisai tokia.

Ryšium su Berlyno blokada ir Šiaurės Korėjos invazija į Pietų Korėją Jungtinės Valstybės akis akin susidūrė su Sovietų Sąjungos globalinio dominavimo kėslais ir suskato remti antisovietinių veiksnių veiklą, pirmiausia sovietų pavergtų rytų ir centro Europos kraštų egzilinių veiksnių veiklą. Buvęs JAV karinis gubernatorius Vokietijai gen. Clay ėmėsi iniciatyvos suorganizuoti Jungtinių Valstybių Europinį komitetą, kuris telktų tai paramai privatines ir valdines lėšas bei kitais būdais rytų ir centro Europos egziliniam veiksniam padėtų, kaip kad II-ojo pasaulinio karo metais britai ir amerikeičiai kad padėjo De Gaulle komitetui, Lenkijos egzilinei vyriausybei ir kitų nacių okupuotų kraštų egziliniam veiksniam.

Albanijos, Bulgarijos, Čekoslovakijos, Rumunijos ir Vengrijos vadavimo organizacijų egziliniai centrai po II-ojo pasaulinio karo buvo Jungtinėse Valstybėse, Lenkijos — Londone, Estijos ir Latvijos — Švedijoje, o Lietuvos — Vokietijoje. Lenkijos londoniškis centras sudarė Washingtone savo delegatūrą. Baltijos tautom nuoširdžiai palankūs kai kurie Valstybės Departamento pareigūnai atkreipė šių valstybių diplomatų dėmesį į tai, kad ir Baltijos valstybių egziliniai veiksniai Jungtinėse Valstybėse galėtų pasinaudoti JAV Europinio komiteto parama. Baltijos diplomatai, atrodo, galėjo pasekti Lenkijos pavyzdžiu. Tada Lietuvos egziliniu veiksniu Jungtinėse Valstybėse būtų galėjusi būti Vliko delegatūra. Kažkodėl savais sumetimais Baltijos valstybių diplomatai apsisprendė sudaryti Jungtinėse Valstybėse savarankiškas egzilines Baltijos valstybių organizacijas. Tokiu keliu 1951 gegužės m. New Yorke atsirado Estijos, Latvijos ir Lietuvos Patariamosios grupės (Consultative Panels).

Nuo 1952.XI.6 tos patariamosios grupės pasivadino Laisvės komitetais. Nuo 1954.IX.20 Lietuvos, Latvijps ir Estijos Laisvės

---

1. V. Vaitiekūnas dalyvavo JAV ir Kanados LFB studijų ir poilsio savaitės Dainavoje simpoziumo sudėtyje, 1982.VII.31 svarstant temą — Lietuvos vadavimo organizacijos praeity, dabarty ir ateity. *Red.*

2. Tremtiniu čia laikomas lietuvis, priverstas palikti Lietuvą ir gyventi kitoje valstybėje, bet išlaikantis Lietuvos pilietybę ir tebevykdantis Lietuvos valstybingumo funkciją. Išeiviu čia laikomas lietuvis, priverstas palikti ar savanoriškai palikęs Lietuvą, gyvenantis kitoje valstybėje, priėmęs šios valstybės pilietybę ir tuo nutraukęs savo valstybinę priklausomybę Lietuvai ir savo funkciją Lietuvos valstybingumui.

komitetai drauge su Albanijos, Bulgarijos, Čekoslovakijos Lenkijos, Rumunijos ir Vengrijos egziliniais centrais sudarė Pavergtųjų Europos Tautų seimą (Assembly of Captive European Nations). Apie šio seimo politinį reprezentatyvumą galime orientuotis iš to, kad jame buvo 37 buvę savo valstybių parlamentų atstovai, 15 buvusių ministrų, 10 buvusių ambasadorių, du buvę premjerai, 1 vicepremjeras ir 1 valstybinio banko prezidentas.

JAV Europinis komitetas tų devynių valstybių egzilines organizacijas ir jų santalką — Pavergtų Europos Tautų seimą rėmė iki 1981 pabaigos. Tą paramą pradėjo demokratų administracija o su detente politika užraukė respublikonų administracija. Europiniam komitetui savo paramą egzilinėm organizacijom nutraukus, išskyrus Latvijos Laisvės komitetą, kiti egziliniai centrai ir jų santalka tebesireiškia.

Čia pravartu prisiminti, kad, sovietų okupuotų ir faktiškai į Sovietų Sąjungą inkorporuotų, Estijos, Latvijos ir Lietuvos egzilinių organizacijų dalyvavimas ir veikimas bendrai su Sovietų Sąjungos vadinamų satelitų egzilinėmis organizacijomis Pavergtųjų Europos Tautų seime turi reikšmės ir Estijos, Latvijos ir Lietuvos valstybingumui. Tuo būdu aiškiai pabrėžiamas šių valstybių, nors faktiškai užkartų sovietinės respublikos padėtį, teisinės tarptautinės padėties skirtingumas nuo kitų Sovietų Sąjungos respublikų. Deja, nevisi mūsų išeivijos veikėjai šį skirtingumą yra įsisąmoninę. Nevisi yra įsisąmoninę ir jo reikšmę bei vaidmenį Lietuvos vadavimo pastangom.

Iš Lietuvos vadavimo vietinių organizacijų, neskaitant įvairiuose kraštuose veikiančių lietuvių bendruomenės organizacijų, kurių kai kurios — pvz. JAV, Kanados, Australijos bendruomenės organizacijos — labai įspūdingai talkina Lietuvos vadavimo pastangom, — tur būt labiausiai populiari ir daugiausia visuomeninio dėmesio ne tik iš JAV lietuvių, bet ir iš visos mūsų išeivijos ir iš okupuotos Lietuvos yra susilaukusi Amerikos Lietuvių taryba — Altas.

Alto užuomazga sutapo su organizuotos rezistencijos pirmosiomis apraiškomis pačioje sovietų okupuotoje Lietuvoje. 1940. VIII.9 Katalikų federacijos suvažiavimas Pittsburghe nutarė Lietuvos vadavimo darbui sudarytą bendrą visų už Lietuvos nepriklausomybę kovojančių Amerikos lietuvių grupių junginį. Jau kitą dieną Katalikų federacija susitarė su Tautine sandara sudaryti Lietuvai Gelbėti tarybą. Po kelių savaičių, 1940.X.15 po audiencijos pas prezidentą Rooseveltą į Lietuvai Gelbėti Tarybą įsijungė ir JAV lietuviai socialistai. Kiek vėliau Lietuvai Gelbėti taryba buvo pavadinta Amerikos Lietuvių taryba. Bet ta pradinė vieny-

bė dar nebuvo ištverminga. 1941, į JAV atvykus Smetonai, dėl skirtingų pažiūrų į Lietuvoje buvusį autoritetinį režimą ir į Smetonos egzilinį vaidmenį Jungtinėse Valstybėse, dalis Tautinės sandaros šalia Alto sudarė Lietuvai Vaduoti sąjungą. Ji veikė, kol 1948 tautininkai vėl sugrįžo į Altą.

Per savo veikino 40 su viršum metų Altas savo veikimo konkrečiais rezultatais Lietuvos vadavimo darbų balanse tur būt yra pirmoje vietoje. Bet kiekviena specialiam uždaviniui skirta organizacija, kai to uždavinio sprendimas tęsiasi metų metus, o siekiamo rezultato perspektyva vis dar neaiški, — ima išsisemti. Tatai neaplenkia nė Alto. 1949 savo skyrių ir bendradarbiaujančių komitetų Altas skaičiavo 87. O pastaraisiais metais Alto suvažiavimuose tepasiskardena 12-15 skyrių. Kas be ko, Alto veiklai atsiliepia ir JAV bendruomenės lygiagreti Lietuvos vadavimo veikla. Bendruomenės organizacija disponuoja ir gausesnėmis, ir jaunesnėmis, ir veržlesnėmis, ir kūrybingesnėmis intelektualinėmis jėgomis. Tačiau įspūdinga duoklė Lietuvos vadavimo pastangom praeityje dilgina Alto išdidumą ir kliudo jam nuoširdžiai su bendruomenės organizacija išsiaiškinti ir Lietuvos labui susitarti dėl bendradarbiavimo. Juk ir didžiausiam iš didžiausių altininkų tur būt yra aišku, kad JAV lietuvių organizacinio gyvenimo jau negalima grąžinti į priešbendruomeninius laikus.

Vien tik Alto organizacijos patogumo atžvilgiu, išleidus iš akių patį Lietuvos vadavimo pastangų efektyvumo ir mūsų išeivijos tautinio savitumo puoselėjimo atžvilgius, darosi suprantamas Alto vadovybės buvęs rezervuotumas, o jos kai kurių veikėjų ir atviras priešiškumas JAV Lietuvių Bendruomenės organizacijos sudarymui. Tatai diktavo savisaugos instinktas.

* * *

Dar prieš JAV lietuviam sudarant Altą, Toronto lietuvių veikėjai jau 1940 rugpjūčio mėnesį ėmėsi iniciatyvos suorganizuoti tarpgrupinę Lietuvos vadavimo organizaciją ir sudarė Kanados Lietuvių tarybą. Susidarius tokiom tarybom dar keliose Kanados lietuvių kolonijose, jų atstovai sudarė Kanados Lietuvių centrinę tarybą. Ji Lietuvos vadavimo uždaviniam vykdyti pradėjo leisti Nepriklausomos Lietuvos savaitraštį. Tai nebuvo laimingas pasirinkimas. Prasidėjo nesutarimai. Savaitraštis ir pati KLCT iš Toronto buvo nukelti į Montrealį. Nuo 1949 savaitraštis perduotas Nepriklausomos Lietuvos spaudos bendrovei, o pačios KLCT funkcijas perėmė Kanados lietuvių bendruomenės organizacija.

* * *

Pietų Amerikoje ryšium su sovietine Lietuvos okupacija tik Argentinos lietuviai 1940 suorga-

nizavo Lietuvos vadavimo uždaviniam Lietuvos išlaisvinimo centrą. Jo veikimą ypatingai buvo sustiprinęs 1941 į Lietuvos pasiuntinybę Argentinoj informacijos reikalam atvykęs Kazys Čibiras-Verax. Verax straipsniai laikas nuo laiko ėmė rodytis Argentinos, Urugvajaus ir Venecuelos spaudoje. Iš viso gal keli šimtai pasirodė. Jo informaciniai veikalai atskiromis knygomis išėjo Argentinoje, Kolumbijoje, Urugvajuje. Kelerius metus jis redagavo ELTOS biuletenį ispanų kalba. Mirė 1974. Dabar Lietuvai išlaisvinti centras savo uždavinius vykdo, glaudžiai bendradarbiaudamas su Argentinos lietuvių bendruomenės organizacija.

* * *

Kurias tad išvadas ši Lietuvos vadavimo organizacijos praeitis įtaigauja?

— Kad apskritai okupacijos sąlygomis, o juo labiau sovietinės okupacijos sąlygomis tautos politinės vadovybės veikimas pogrindyje pačiame okupuotame krašte yra praktiškai neįmanomas ir kad todėl bandymai suformuoti tautos vieningą politinę vadovybę sovietų okupuotoje Lietuvoje nebuvo sėkmingi;

— Kad mūsų tauta antrajai sovietų okupacijai, kaip kad ir pirmajai, nė kiek nebuvo paruošta, o egzilinė politinė vadovybė nebuvo nei vieninga, nei apdairiai ryžtinga sumegzti ir palaikyti nuolatinį ryšį su kraštu ir atitinkamai įtaigauti krašto nusiteikimus okupanto atžvilgiu;

— Kad yra didelis skirtumas tarp Lietuvos vadavimo organizacijos ir jos uždavinių trumpai vadavimo distancijai ir ilgai vadavimo distancijai;

— Kad ir po 42 metų Lietuvos okupacinės padėties Lietuvos vadavimo organizacijos sąranga, konkretūs uždaviniai ir jų vykdymo būdai bei priemonės vis dar tebelaukia pritaikomi ilgai vadavimo distancijai;

— Kad visas žmogiškojo veikimo sritis, neišskiriant nė Lietuvos vadavimo srities, nuolat veikia du prieštaringi dėsniai: kaitos dėsnis ir rutinos dėsnis, ir kad šių prieštaringų dėsnių sąveikoje vyksta ir Lietuvos vadavimo organizacijos raida;

— Kad Lietuvos vadavimo organizacijai ir išeivijos tautiniam savitumui puoselėti didžiausias organizacinis laimėjimas yra pasaulio lietuvių bendruomenės organizacijos sudarymas; ir

— Kad Lietuvos vadavimo visuomeninė egzilinė organizacija kaip Lietuvos valstybingumo išraiška privalo didesnio išeivijos dėmesio bei paramos.

VYRIAUSIO LIETUVOS IŠLAISVINIMO KOMITETO
APSIJUNGIMO PROTOKOLAS

1963 birželio 22 PLB Valdybos iniciatyva sukviestas New Yorko Vliko sudarančių organizacijų, Nepriklausomybės "Talkos" organizacijų ir Lietuvių Fronto Biciulių atstovų pasitarimas Lietuvos laisvės kovos vieningai vadovybei sudaryti iškyrė komisiją iš J.Audeno, M. Brako, S.Lūšio, B.Nemicko, J.Puzino ir V.Vaitiekūno apsijungimo konkrečiai bazei ir apsijungusio organo sąrangai sutarti.

"Birželio 22 Komisija", vykdydama pavestą uždavinį, savo posėdžiuose 1963 liepos 15 ir 28, spalio 1, lapkričio 5, 1964 sausio 31, vasario 10, balandžio 10 ir gegužės 22 dienomis apsvarsčiusi apsijungimo prielaidas ir galimybes, s u t a r ė:

1. Lietuvos laisvės kovos vieninga vadovybė laisvajame pasaulyje yra apsijungęs Vyriausias Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas - Vlikas.

2. Vyriausiąjį Lietuvos Išlaisvinimo Komiteta, sudaro: Atgimimo Sąjūdis, Darbo Federacija, Krikščionių Darbininkų Sąjunga, Krikščionių Demokratų Sąjunga, Laisvės Kovotojų Sąjunga, Lietuvių Fronto Biciuliai, Mažosios Lietuvos Rezistenčinis Sąjūdis, Rezistencinė Santarvė, Rytų Lietuvos Rezistencinis Sąjūdis, Socialdemokratų Partija, Tautinis Sąjūdis, Ukininkų Partija, Ūkininkų Sąjunga, Valstiečių Liaudininkų Sąjunga ir Vienybės Sąjūdis.

3. Vyriausiasis Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas veikia kaip seimas (suvažiavimas), kaip taryba ir kaip valdyba.

4. Vyriausiąjo Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto seimą (suvažiavimą) sudaro Vliko narių-organizacijų po tris atstovus. Seimas renkasi sesijos bent kartą per metus. Vliko tarybai nutarus, seimas renkasi nepaprastosios sesijos. Seimas išsirenka sesijos prezidiumą: pirmininką, vicepirmininką ir sekretorių. Seimas: (a) išklauso Vliko tarybos ir valdybos veiklos apyskaitas,(b) taria Lietuvos laisvinimo problemas ir nustato laisvinimo politikos programines gaires, (c) priima Vliko pajamų ir išlaidų metinę sąmatą ir patikrina bei tvirtina praeitų metų sąmatos vykdymo apyskaitą,(d) visų savo atstovų balsų absoliutine dauguma seimas gali pareikšti Vliko valdybai ar jos kuriam nariui nepasitikėjimą,ir tokį nepasitikėjimą pareiškta Vliko valdyba ar jos narys atsistatydina, (e) visų savo atstovų dviem trečdaliais balsų Vliko seimas gali priimti į Vliką naują narį arba išjungti iš Vliko esantįjį. (f) Vliko seimo sesijas kviečia ir preliminarines darbotvarkes joms pasiulo Vliko valdyba

5. Vyriausiojo Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto tarybą sudaro Vliko narių-organizacijų po vieną atstovą. Taryba renkasi posėdžio bent kartą per du mėnesius. Jos pirmajam posėdžiui pirmininkauja vyriausio amžiaus narys. Po toliau kiekvienam posėdžiui vis kitas narys raidyno eile. Tarybą posėdžio kviečia paskutinio jos posėdžio pirmininkas. Taryba: (a) studijuoja ir planuoja Lietuvos laisvinimo uždavinius ir jiems vykdyti priemones,(b) sudaro Vliko valdybą ir prižiūri jos veiklą,(c) laikotarpiu tarp Vliko seimo sesijų vykdo Vliko seimo funkcijas

6. Komisija prašo Lietuvos Laisvės Komitetą ištirti galimybes savo įsijungimui į Vliką, pirmiausia ištirti klausimą, ar ir kaip Laisvosios Europos Komitetas tada testų savo bendradarbiavimą su Vliku.

7. Vliko valdyba:(a) organizuoja ir vykdo Lietuvos laisvinimo uždavinius, (b) sudaro Vliko metinę sąmatą ir praeitų metų sąmatos vykdymo apyskaitą ir pateikia Vliko seimui tvirtinti,(c) priima ir atleidžia tarnautojus, (d) Vliko seimo ir tarybos nutarimus vykdo, (e) bendradarbiauja su Lietuvos diplomatais ir atskiruose kraštuose veikiančiais Lietuvos laisvinimo veiksniais, taip pat su kitų tautų ir tarptautinėmis organizacijomis,(f) vykdo kitus Lietuvos reikalų ar tarptautinės padėties keliamus uždavinius.

8. Vliko valdybos nariai, jeigu jie nėra Vliko narių-organizacijų atstovais Vliko seime ar taryboje, seimo ar tarybos posėdžiuose dalyvauja be teisės balsuoti.

9. Vyriausiasis Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas ieškos galimybių giminingoms organizacijoms ir jas skatins jungtis tarpusavyje. Jis stengsis į bendrą laisvinimo darbą įtraukti naujai įsikilusias ir Lietuvos laisvės kovoje pozityviai pasireiškusias organizacijas.

10. Vlikas priima dėmesiui "Birželio 22 Komisijos" sutarimą dėl Vliko 1952 gegužės 27 nutarimo Lietuvių Fronto atstovo Vliko pareiškimo reikalu, taip pat PLB Valdybos 1964 balandžio 24 posėdžio nutarimą, kad su apsijungusiu Vliku PLB Valdyba numato bendradarbiauti per prie Vliko akredituotą savo rysininką, neatmesdama ir kitokių bendradarbiavimo formų, galinčių kilti iš laiko reikalavimų.

11. Vliko seimo, tarybos ir valdybos vidaus tvarkos statutą pagal šio protokolo susitarimus ir demokratinio proceso bendruosius dėsnius priima Vliko seimas.

12. Šio protokolo susitarimai įgyja galios, Vlikui, Talkai ir LFB juos patvirtinus.

Surašytas New Yorke 1964 gegužės 22 dieną

VIENIŠAS BŪRIUOSE

Stasio Barzduko mirties metinėms

VYTAUTAS VOLERTAS

Stasys Barzdukas 1981 m. rugsėjo 13 d. užbaigė savo žemiškąją kelionę, kuri buvo prasminga ir turtinga atliktais darbais Lietuvoje ir išeivijoje.

Bičiulis V. Volertas prisimena Pasaulio Lietuvių Bendruomenės garbės pirmininką Stasį Barzduką žodyje, pasakytame jo minėjime 1982 m. balandžio 25 d. Washingtone, D.C.

Jau visiems laikams rūpesčius baigęs, pareigas įvykdęs a. a. Stasys Barzdukas suglaudina praeitį su ateitimi. Praeitis, ar būtų skaudi ar didi, yra neatgaivinama. Seniau ji nuskęsdavo staiga, palikdama šaltus, pavienius ženklus, kuriuos specialistai raišiodavo savo logika, atkurdinėdami istoriją. Emocijos žūdavo, jas tik bandydavome įsivaizduoti. O dabar technika padeda nuo išnykimo išgelbėti ir jausminių nuo trupų. Užsilaiko vaizdai, balsas Stebėdami filme įbrėžtus, Stasį Barzduką supusius, momentus manau, pajusime, kad mūsų išeivija staiga atsirado prie nesaugaus liepto. Norėsiu šitai paryškinti, nes tasai lieptas rytdienon veda. Praeitį istorijoje atkuriame, ateitis mus pačius formuoja, kartais pražudydama, kartais augindama.

Be apaštalų

Viešumoje prabylant apie Stasį Barzduką, tuojau pašoka visuomenininko sąvoka. Ji, lyg sunkokai permatoma uždanga, temdo kitas. Kalbininką, mokytoją, LB teoretiką, derybininką galima pajausti tik po ilgėlesnio žvalgymosi. Turbūt labai reta Stasio Barzduko diena, bent antroje jo amžiaus pusėje, vogčiomis paspruk davo be galvos skaudulių, sukeltų bendrinių reikalų. Ir tuos skaudulius jis turėjo nešiotis visuomeninėje vienumoje. Vienuma jo negąsdino. Žinoma, nesidžiaugė ja, bet ir nesiskundė.

Pasekę Amerikoje pirmaujančias asmenybes, akimis permetę Nepriklausomos Lietuvos laikotarpį, net susipažinę su šiandieniniais lietuvių išeivijos aktyvesniais elementais, matysime apie iškilesnius žnones besišliejančias

grupeles. Kasdien, visur. Šių grupelių nariai savo tarpe bičiuliuojasi, svečiuojasi, net susigiminiuoja. Politika ar visuomeniniai klausimai keliami prie vaišių stalo, išgeriant. Jie nepamirštami, ir kartu atostogas leidžiant, teatre lankantis, vaikus apvesdinant, išsibartant ir taikantis. Vien savo jėgomis vadovai iškyla retai. Juos daugiausia pagimdo tampriais ryšiais supančioti grupių žmonės. Aptartos mintys, priimti planai įduodami į reprezentanto rankas. Prižadama pagalba ir vieša pagarba, išsiderama nauda ateityje. Taip bendromis pastangomis apipavidalinama institucija, o bendromis pastangomis viršūnėn įkeltas asmuo netenka savarankumo.

Stasys Barzdukas apie save skriejančio rato neturėjo.

Jau Alytuje, prisimenu, jis išsivertė be nuolatinių palydovų ir pats nebuvo kieno nors palydoje. Svarbios gimnazijos vienas iš pagrindinių mokytojų, vėliau vyriausia jos galva, nesimaišė apskrities viršininko, miesto burmistro, ulonų pulko vado, žemės

Stasys Barzdukas su Europos lietuvių vyskupu Antanu Deksniu Clevelande 1967 metais. Iš kairės: Feliksas Eidimtas, Clevelando LB apylinkės pirm., Kazys Žiedonis, LB Ohio apygardos pirm., Stasys Barzdukas, neatpažintas kunigas, vysk. Antanas Deksnys, kun. Kęstutis Žemaitis, kan. dr. Juozas Končius, Balfo pirm., ir Raimundas Kudukis, JAV LB tarybos narys.

ūkio ir miškų mokyklų direktorių bei kitų sunkių titulų ir pavardžių draugijoje. Gal menkas jiems buvo, kad ne dvare augęs? Gal nepriimtinas, kad ne tautininkas? Bet tuo metu Alytuje gyveno garsus plk. Jonas Petruitis, sumanus karys, žurnalistas, autorius. Ten laikėsi atitremtas Leonas Bistras, dirbo kun. Augustinas Vaitiekaitis, parašęs kelias knygas, klebonavo įtakingas kun. Baltrušaitis, savo kabinetą turėjo geras akių gydytojas Kudirka, visi aktyvūs — anksčiau ar tada — katalikų žymuoliai, sueiną, išsišneką. Stasys Barzdukas su jais neglėbekščiavo. Atvykę į JAV, negirdėjome apie jo artimus santykius su pasiturinčiais lietuviais, su redaktoriais, su vienuolijų viršininkais ar klebonais, su betkokiomis garsiomis ar pasigarsinusiomis pavardėmis. Jis greitai susipažino su prel. J. Balkūnu ir Juozu Bačiūnu, bet ryškiai buvo atsitiktinai visuomeniniai.

Žinoma, pažįstamų Stasys Barzdukas turėjo daug, — buvę mokiniai, bendradarbiai, seni ir nauji kaimynai, Lietuvių Bendruomenei pritarią. Su jais šnekos pakako. Tik kalbos vystydavosi ne svečiuojantis. Vieši susirinkimai, pertraukos tarp jų, gatvė prie bažnyčios buvo jo darbų planavimo bei aptarimo vietos, nedangstančios paslapčių. Jį rėmė labai daug talkininkų, tik jie ateidavo gelbėti, ne uždarose patalpose konferuoti. Stasys Barzdukas daug dirbo su žmonėmis, bet apaštalų, kurie lydėtų į vestuves Kanoje ir Alyvų kalnelin, nepasirinko.

Šis veiklos stilius turbūt kilo iš jo būdo ir apsisprendimo. Taupus laike, taupus kalboje, kuklus ir nemėgstąs nikotino su alkoholiu, net stengdamasis laisvai nesijautė triukšmo ir apytuščių valandų aplinkoje. Bet svarbiausia, — jis prieš savo valią atsidūrė tarp ribų, žymėjusių du laikotarpius.

Nepriklausomoje Lietuvoje, sprendžiant iš jo pasisakymų, politinės pozicijos ir opozicijos kasdienybė, stokojanti siekimosi į tolumas, žaidžianti vien iš artumos susižertais niekeliais, jam atrodė pasenusi, visiškai blankios minties. Ideologinis ateitininkas nesijungė į politinius maišalus. Ne išdidumas lėmė, kaip retkarčiais išgirstame šiomis dienomis, — esu kūrybingas, politika ėda laiką, o vardų neįamžina; tyrėje lai plaukioja nevykėliai, aš, truputį pamušęs sparnais, iš karto padangėje užgiedosiu. Stasys Barzdukas politiniuose ginčuose nematė prasmės. Ir Vokietijoje jis netapo nei 'vlikiniu' nei 'vlakiniu', net Lietuvių Fronte, būdamas jo nariu, tvirtų nuomonių dažnai nereiškė.

Jo dėmesį pagavo Lietuvių Bendruomenė. Teoretikų sukurtą Bendruomenės filosofiją priėmė be pataisų, nors dėl aplinkos sąlygų ją vėliau turėjo truputį modifikuoti. Ir jis buvo pirmasis, puolęsis šios minties prigydymo darban.

Čia išryškėja laiko ribos, prisidėjusios prie vienišumo sukūrimo Stasio Barzduko darbų aplinkai.

Nesiliaują svarstymai apie Bendruomenę, pridedinėjant ir atimdinėjant partijas, o gal ir tinginys, siautė virš vyresniųjų ir jo amžiaus žmonių. Jaunesnių balsų tada niekas neklausė. O jis, į JAV atvykęs, jau buvo tikras Bendruomenės neatšaukiamu ne t Lietuvių chartoje, bet i gyvenime. Nenuostabu todėl, kad stigo bičiulystės rišamų bendradarbių. Stasį Barzduką remti vyresnieji bijojo, jaunesnieji mažai įstengė. Kai įsismagino mano amžiaus žmonės (tada buvome žemiau trisdešimties), jie tapo talkininkais, bet ne artimais draugais, nes, tarp kita ko, Stasys Barzdukas, brandesnio amžiaus ir didesnės patirties, mus lenkė visuose svarstymuose. Ryšiai liko oficialūs, nors jis dalyvaudavo po suvažiavimų ir sesijų visuose susibėgimuose viešbučių kambariuose ir restoranuose. Oficialumą ryškindavo pagarba jam, tačiau, apaštalų neturėjęs, jis prisišaukė didoką būrį liaudies.

Kai prieš dvidešimt penkerius metus Baltimorėje šiaip taip sulipdėme LB apylinkę, entuziazmas vos vos plūduriavo ant pesimizmo kūdros. Vienam metiniam susirinkimui, kad padidintų orumą, siūliau atsikviesti JAV LB centro valdybos pirmininką. Apylinkės valdybos nariai kilnojo pečius, — kelionei užmokėti pinigų nėra, susirinkime ateis dvidešimt žmonių, mums bus nepatogu, gal geriau ne... Prikalbinau juos bandyti. Stasys Barzdukas atvažiavo iš Clevelando traukiniu, susirinkimas įvyko sekmadienio popietę, žmonių buvo ne dvidešimt, bet dvidešimt keli, nakvojo pas mane ant sofelės, o vaikai tada mažyčiai, naktimis verkauja, tinkamai priimti negalime, jis, kuklus žmogus, už viską padėkojo, sekmadienio naktin sėdo į traukinį kelionei atgal, kur pirmadienio rytą laukė tarnyba, ir jokios kelionės išlaidos Baltimorei nekainavo. Stasio Barzduko negaubė klika, bet vis daugiau ir daugiau jį apsupdavo žmonės, paprasti, be išdidumo, be turto, norį pareikšti savo nuomonę. Jis pats buvo paprastas, be išdidumo, be turto, pats reiškė nuomonę, bet dar daugiau klausė kitų galvojimo.

Naujos spalvos

Pagerbiant prel. Joną Balkūną jo 70 metų amžiaus proga, Stasys Barzdukas išsitarė: "Mano keliai su J. Balkūnu taip pat susitiko Bendruomenės darbų laukuose. Kai jis pirmininkavo Lokui, aš kartu su savo bendradarbiais iš pradžių organizavau LB Clevelando apylinkę, o nuo 1952 spalio 26 pirmininkavau jos valdybai". (Vakaras su prelatu Balkūnu; 1974 birželio 23; Lietuvių pranciškonų spaustuvė). "Šiais laikais dėl visko kalti 'frontinin-

kai'. Betgi Lokas buvo sudarytas koaliciniu 'srovių aritmetikos' pagrindu. Vadinas, destrukcijos šaknų reikia ieškoti giliau. Pačiame mūsų būde. Kai vieni ką kuriam, kiti būtinai turim tai griauti. Ir taip darom nuo istorinių Mindaugo laikų." ... "Pats Lokas taip pat susidūrė su kai kuriais vidaus sunkumais. Pvz. Bendruomenės idėjai populiarinti buvo sudaryta speciali informacijos komisija. Bet ta komisija nepajudėjusi nė iš vietos. Buvo sudaryta Bendruomenės veiklos komisija. Ir ši komisija taip pat nepajudėjusi iš vietos" (Ten pat).

Šiame krašte teisinį pagrindą LB išliejo prel. J. Balkūnas su Barzduko pagalba. Balkūnas tuo metu buvo smerkiamas daugumos kunigų, partiečių katalikų, partiečių tautininkų, o ypač socialdemokratų. Prel. Balkūnas buvo oficialus JAV LB kūrėjas, o Stasys Barzdukas — praktiškasis ir labai svarbus.

Jis ant kojų pastatė JAV ir PL Bendruomenes, Vliko apibendrintomis gairėmis vadovaujantis. Jo pastangomis mintys pakilo nuo popierio lakštų. Bendruomenės gyveniman jis vedė sunkiu darbu, net incidentais pamagrintu, jo būdui labai netinkamais incidentais, vedė niekados neapsilpstančiu atkaklumu, praktiškais, rimtais svarstymais, izoliuotoje aplinkoje pradėjęs ir tęsęs.

Šitokia yra praeitis, kartais vėjų pašiurpinta, žadėjusi vilčių, daug jų išpildžiusi, atnešusi naujovių, Stasio Barzduko, tarsi vyriausio daržininko, rankomis želdžiusi, auginusi ir subrandinusi mūsų išeivijos svarbų ir lemtingą sąjūdį. Kai šis sąjūdis pradėjo be priežiūros pats verstis, Stasys Barzdukas iškeliavo.

Ar LB, įveikusi kalną, atsidūrė pakenčiamoje klimato plokštumoje, kur leidžiama atsikvėpti?

Šiuo metu lietuvių išeivija tarsi sėdi aukštai iškilusio baliono kabinoje, neturinčioje tvorelės. O mes sėjamės po visą žemę, nors esame pranašesni už tūkstančius tautų. Nuo staigaus kritimo kiti net savo pavardės neprisimena. Stipriai sumažėjo visur, visada ir visaip kalbėti mėginusiųjų skaičius, bet jų vietą užėmė jau lietuviškieji nebyliai. Įsitikinusiųjų darbininkų amžius kyla, ir penkiasdešimt ir šešiasdešimt metų nėra retenybės, tad kiek jiems iki lemtingojo žingsnio? Jaunoji karta, tie tarp dvidešimt penkerių ir keturiasdešimties, yra retai suausta. Jie neskuba su šeimų kūrimu, augina mažai vaikų, jei iš viso dar nepavėlavo, lietuviškumą namuose jau dažnai laiko nenaudingu tvaiku. Jei, tautine prasme apsprendžiant, kai ką iš jų galime pilnai 'mūsiškais' vadinti, jų dėmesį vergia profesinė aplinka, ne abstraktai. Gabūs darbštūs, sumanūs, malonūs žmonės, tačiau jų interesai išsirikiavo ne pagal mūsų tautinius interesus. Stebuklų nesitikime, bet jų laukiame.

1982.IV.17 JAV LB Detroite iškilmėmis atžymėjo savo trisdešimtmetį. Mano galvojimu, orkestrus, vėliavas, eisenas turėjo lydėti demonstrantai su užrašais plakatuose, — kas toliau? Tai svarbiausias klausimas. Kokia yra ateitis? Jei laukia pakalnė, kaip nagais kabintis, kad neriedėtume?

Galima spėlioti, kad Bendruomenė greitai bus priversta tenkintis impulsyviniais įvykiais, jei panašaus į Stasį Barzduką neatsiras. Retkarčiais sueis žmonės, nutars ką nors atlikti, kad save pateisintų, pasistengs truputį ir vėl iškriks iki sekančios progos. Turint galvoje jaunųjų sumanumą, tikėkimės stipresnių trinktelėjimų. Bet ar jų dažnumas bus pakankamas, kad mūsų vandenėlis maurais nepražydėtų? Ar negalėtumėm atrasti kokios nors versmės, kuri tolydiniai iš dugno kunkuliuotų?

Tai ateities naujos spalvos. Jos prasideda kilti po Stasio Barzduko mirties, ir lemties mostas jį daro ryšiu tarp praeities ir rytdienos.

Šiomis dienomis giminių būrelis turėjome apsispręsti dėl paminklo neseniai mirusiam artimam žmogui. Kalbėję su architektais ir skulptoriais, apvažinėjome kapines prie Filadelfijos, pervertėme Chicagos lietuvių Ramybės miesto albumą. Daug pavardžių, daug akmenų. O po tais akmenimis? Vien tik žemė, kurioje greitai ir cementas, ir karstai, ir palaikai taip pat žeme virs. Tik kas šiapus išsilaikė, tas turi vertę, — didžios idėjos, paprastą Vinco Kudirkos posakį prisimenant, darbo vaisiai. Tik kas šiapus išliko, liudija apie Stasį Barzduką. Jis pakreipė didžios tautos dalies likimą. Grįžęs ramybėn, gyviesiems ilgai primindinės mieguistumo bevertiškumą, nors snūduriuojant būtų garsiai protaujama, ar net žūtbūtinai kovojama, žodžiais apsiginklavus.

NAUJI LEIDINIAI

Vladas Kulbokas, LIETUVIŲ LITERATŪRINĖ KRITIKA TREMTYJE. XII-568 psl. Lietuvių Katalikų Mokslo Akademijos leidinys, 00187 Roma, Piazza della Pilotta, 4. Kaina nepažymėta. Spaustuvės išlaidos apmokėtos Veronikos ir Vlado Kulbokų lėšomis.

Knyga skiriama literatūros profesoriams Vincui Krėvei-Mickevičiui, Vincui Putinui-Mykolaičiui, Juozui Ambrazevičiui-Brazaičiui pagerbti ir autoriaus gyvenimo draugei Verutei Mamiūnaitei-Kulbokienei.

Veikalas apima lietuvių literatūrinę kritiką 1944-1972 m. Autorius naudojosi visa jam prieinama laikraščių ir žurnalų paskelbta medžiaga.

Knyga suskirstyta į 4 skyrius: vyriausioji karta (gimę 1900 - 1914 m.), vidurinioji karta (gimę 1915 - 1925 m.), jaunoji karta (1926 - 1935 m.) ir ketvirtame skyriuje paliečiami šie klausimai: literatūra ir okupuotoji Lietuva bei specialūs literatūriniai klausimai, kaip laikraščiai ir žurnalai Vokietijoje ir Amerikoje, L.E., literatūriniai vertimai, informacija apie pasaulinę literatūrą, rašytojų prieauglio klausimas ir kritikas - rašytojas - skaitytojas. Knygos gale įdėta veikalo turinio santrauka anglų kalba ir vardynas.

(Tęsinys psl. 62)

LIETUVIŲ FRONTO BIČIULIAI PASISAKO KAI KURIAIS KLAUSIMAIS

Lietuvių Fronto bičiuliai, susirinkę Dainavoje savo metinei studijų ir poilsio savaitei 1982 m. liepos 25 - rugpiūčio 1 dienomis, išklausę visos eilės paskaitų, pranešimų bei simpoziumų ir apsvarstę savuosius organizacijos reikalus konferencijos metu, nutarė atkreipti ypatingą bičiulių dėmesį:

1. Lietuvių Bendruomenės atžvilgiu —

a) Bičiuliai supranta, kad išeivijos ateitis yra Pasaulio Lietuvių Bendruomenėje. Iki šiol rėmę PLB darbus, bičiuliai ir toliau savo dėmesį ir paramą skirs Bendruomenės stiprinimui.

b) Su pritarimu sekdami ateinančių 1983 metų Lietuvių Dienų ir PLB seimo Chicagoje ruošos darbus, bičiuliai prisideda darbu, aukomis ir dalyvavimu visuose renginiuose.

c) Bičiuliai teigiamai pasisako už lietuvių kalbos Katedros prie Chicagos universiteto kaip centrinio lituanistikos studijų centro steigimą.

2. Lietuvos vadavimo organizacijos klausimu —

Išklausę simpoziumo prelegentų pasisakymus apie Lietuvos vadavimo organizacijos praeitį, dabartį ir ateities perspektyvas, nuoširdžiose tos temos diskusijose vieningai pripažino, kad

a) mūsų tautos išsivadavimo iš sovietų okupacijos pastangos yra reikalingos visos laisvę gerbiančios žmonijos, o pirmiausia laisvųjų lietuvių paramos;

b) ta laisvųjų lietuvių parama nukenčia dėl mūsų išeivijos atatinkamų veiksnių tarpusavio nedarnos ir savųjų jėgų bei išteklių išsklaidymo;

c) laikas išeivijos jėgas sekdina ir diktuote diktuoja visų jėgų telkimą bendram ir vieningam darbui;

d) Lietuvos vadavimo organizacija išeivija šaukte šaukiasi atatinkamų pataisų, kurios laisvųjų lietuvių talką tautos išsivadavimo pastangas padarytų paveikesnę bei vaisingesnę. LFB remia kiekvieną iniciatyvą ir kiekvieną konkretų žingsnį į priekį mūsų išeiviškųjų Lietuvos vadavimo veiksnių tarpusavio susipratimo, susikonsolidavimo ir vieningo darnaus darbo kryptimi.

3. Tautiniais - religiniais klausimais —

a) Dešimties metų LKB Kronikos puslapiai, skirti pasaulio informacijai apie okupuotos Lietuvos kovą už tautinę ir religinę laisvę, įpareigoja kiekvieną bičiulį imtis asmeninės iniciatyvos tą kovą tęsti ir laisvajame pasaulyje.

b) Vertindami lietuviškųjų parapijų — mūsų religinių ir tautinių namų — nuopelnus praeity ir dabar, suprasdami jų reikšmę išeivijos gyvenime, bičiuliai stengiasi patys ir ragina visus lietuvius įsijungti į parapijų veiklą, remti jas finansais, dalyvauti tarybose ir nuoširdžiai bendradarbiauti su parapijų dvasiniais vadovais.

4. Kultūriniais klausimais —

Bičiuliai pripažįsta kultūrą kaip vieną svarbiausių tautos gyvymės apraiškų ir kaip efektingą ginklą kovoje dėl Lietuvos laisvės bei lietuviškumo išlaikymo išeivijoje. Todėl bičiuliai įsipareigoja ugdyti ir puoselėti tautinę kultūrą, remiant lietuvio kūrėjo pasireiškimus ir sudarant jam tinkamas sąlygas kurti.

5. Organizaciniais reikalais —

a) Bičiuliai supranta, kad sambūris yra svarbi bičiulių veiklos bazė, todėl pritaria Centro valdybos pageidavimui atkreipti didesnį dėmesį į sambūrių organizacinės drausmės stiprinimą.

b) Visi bičiuliai raginami savo aukomis ir darbu remti CV užsimojimus, o taip pat prenumeruoti "Į Laisvę" žurnalą bei tapti "Į Laisvę Fondo" nariais.

Vakaro programos dalyviai: iš dešinės — Bernardas Brazdžionis, Ema Dovydaitienė, Juozas Kralikauskas, Rūta Kleva Vidžiūnienė, Saulius Matas, Maureen Vaivadaitė

JUOZO KRALIKAUSKO KŪRYBOS VAKARAS

1982 gruodžio 4 d. Los Angeles Lietuvių Fronto Bičiulių Los Angeles sambūris suorganizavo 17-tą metinį literatūros vakarą, kuriame savo kūrybą skaitė iš Kanados atvykęs rašytojas Juozas Kralikauskas. Kralikausko kūrybą įžvalgiai aptarė žurnalistė Rūta Kleva Vidžiūnienė, pati 1982 metais laimėjusi dvi literatūrines premijas. Šiltais žodžiais svečią rašytoją pasveikino ir ta pačia proga literatūros vakarų organizatoriam palankų žodį pasakė Lietuvių Rašytojų d-jos pirmininkas poetas Bernardas Brazdžionis. Sveikinimo žodį tarė literatūros vakaran netikėtai iš Clevelando atvykusi JAV LB Kultūros tarybos pirmininkė Ingrida Bublienė.

Los Angeles dramos sambūrio nariai — Ema Dovydaitienė ir Saulius Matas paskaitė ištraukas iš Kralikausko romanų, o trečios kartos lietuvaitė Maureen Wayward-Vaivadaitė, pati sau pritardama akordeonu, padainavo kelias liaudies dainas.

Šiltus žodžius svečiui rašytojui ir organizatoriam skiria poetas Bernardas Brazdžionis

Rašytojas Juozas Kralikauskas skaito savo kūrybą

Ištrauką iš "Mindaugo" skaito Saulius Matas

Ištrauką iš "Urviniai žmonės" skaito Ema Dovydaitienė

"Lietuva brangi" dainuoja Maureen Vaivadaitė

Rūta Kleva Vidžiūnienė aptaria Kralikausko kūrybą

P. Algis Raulinaitis užbaigos žodžiu uždaro vakarą

Rašytojas Juozas Kralikauskas po pasisekusio literatūros vakaro kalbasi su LFB Los Angeles sambūrio pirmininku dr. Zigmu Brinkiu ir tarybos prezidiumo nariu Edmundu Arbu

---

Visos nuotraukos A. E. J. Gulbinsko

METINIS VLIKO SEIMAS

Kritiškas seimo įvertinimas

JUOZAS KOJELIS

1982 metų metinis Vliko seimas įvyko lapkričio 6-7 d.d. Los Angeles mieste. Pirmos dienos posėdžiai ir banketas vyko Ambassador viešbutyje, antrą dieną — mišios ir baigiamasis posėdis — Šv. Kazimiero parapijoje. Iš paviršiaus žiūrint ir paviršių aprašinėjant, viskas vyko puikiai: 15 vlikinių grupių turėjo teisę atsiųsti 45 atstovus. Dalyvavo 43, taigi 95.5% turinčių teisę dalyvauti. Techniška organizacija, galima sakyti, pavyzdinga. Vliko valdybos nariai ir Tautos Fondo reprezentantai pranešimus paruošė raštu ir pateikė žodžiu. Reikaluose nenusimanančiam — veikla įspūdinga. Sveikinimų, žodžiu ir raštu, begalės — nuo kilniais žodžiais kalbančių vyskupų ir diplomatų iki begėdišką kalbą pasakiusio reorgų lyderio dr. Vytauto Darbio. Sveikinimo telegramą atsiuntė ir Amerikos prezidentas Ronald Reagan. Atsilankė ir žodį tarė nebeišrinktas į JAV Kongresą kongresmanas Robert K. Dornan. Banketas šaunus, šokiai smagūs, dalyvių, sunešusių po 25 dol., gausu.

Tačiau pasitenkinant tokiu aprašymu, į Vliką būtų pažiūrėta kaip į vaidintojų trupę, bet ne kaip į *Vyriausiąjį* Lietuvos Išlaisvinimo Komitetą, turintį tautos įsipareigojimą rūpintis Lietuvos laisvinimo reikalais. Paviršutinis tarsi Potiomkino kaimo aprašinėjimas, žiūrint iš gatvės pusės, būtų į vyriausiąją politinę vadovybę pretenduojančios institucijos nuvertinimas. Deja, tokiu nuvertinančiu matu į Vliko seimą pažiūrėjo "Dirvos" (nr. 45-46), "Draugo" (nr. 247) ir "Darbininko" (nr. 48) apžvalgininkai.

Dr. Kazys Bobelis, Vliko valdybos pirmininkas, seimo metu porą kartų išsireiškė laukiąs pozityvios kritikos, tačiau jį pastebimai erzino net ir švelniausia kritika ar mandagiausioje formoje iškeltas klausimas. Jo atsakymai buvo grubūs ir nemandagūs. Tuos jo atsakymus audringais plojimais ir kojų trypimu parėmė salėje strategiškai išsidėstę reorgai ir pro-reorgai, centrinę poziciją užėmus iš Čikagos atvykusiam Vytautui Dargiui, gi klausėjus palydėjo prislopinti "šalin ko-

laborantai" balseliai. Seimo prezidiumo pirmininkas Jurgis Valaitis (soc. dem.) triukšmautojus perspėjo, tačiau pastaba "tikrų patriotų" nepaveikė, nes jautėsi atlieką šventą tėvynei pareigą.

Kas yra pozityvi kritika Bobelio supratimu, sunku pasakyti, nes iki šiol bet kokią kritiką jis laikė negatyvia. Pozityvumo elementais laikydamas teisingų faktų naudojimą, sąžiningą kitų pareikštų minčių pateikimą ir su logikos taisyklėmis neprasilenkiančių išvadų darymą, šio straipsnio autorius "Į Laisvę" žurnalo skaitytojams bandys pateikti pozityvią Vliko seimo kritiką, tikėdamas patenkinti ir dr. Kazio Bobelio lūkesčius.

Seimo organizacija ir dalyviai

1982-jų metų metinį Vliko seimą organizavo Los Angeles Altos skyrius, kurio pirmininku yra Antanas Mažeika. Tačiau pirmasis pavedimas buvo padarytas Albinui Markevičiui, Tautos Fondo tarybos nariui ir fondo įgaliotiniui. Jam pradėjus komplektuoti rengimo komitetą, dėl kažkokių priežasčių įgaliojimai jam buvo atšaukti, ir įgaliotinis seime akių nebeparodė. Vėliau, kaip pranešė spauda, visai iš TF pasitraukė.

Altos sk. valdyba technišką seimo organizavimą pavyzdingai atliko, tačiau kyla teisėtas klausimas, kodėl organizavimas nebuvo pavestas vlikinėms grupėms, o pašalinei organizacijai. Nežinant tikrųjų priežasčių, galima spėti, kad į vakarus nuo Mississipi iš 15 vlikinių grupių teveikiant vieninteliam Lietuvių Fronto Bičiulių sambūriui, Vliko valdyba kito pasirinkimo neturėjo, nes frontininkus laiko Vliko kenkėjais.

Į seimo prezidiumą Bobelis pakvietė Jurgį Valaitį (soc. dem.) — pirm., Joną Jurkūną (laisv. kov. s-ga) — vicepirm., Vaclovą Mažeiką (taut. sąjūdis) — vicepirm. ir vėliau pridėjo Antaną Mažeiką (Altos sk. pirm); sėdėjo ir pats Bobelis. Įdomu pastebėti, kad Jonas Jurkūnas ir Antanas Mažeika yra buvę Liet. Tautinės sąjungos pirmininkai, Vaclovas Mažeika — dabartinis pirmininkas.

Sekretoriatą sudarė dr. Jonas Stiklorius (Maž. Liet. Rez. sąj.) ir Mykolas Pranevičius (soc. dem.).

Seimo prezidiumas sudarytas, prasilenkiant su Vliko statuto 11 paragrafu, kuriame pasakyta: "Seimas išsirenka sesijos prezidiumą: pirmininką, vicepirmininką ir sekretorių". Rinkimų nebuvo, ir vietoje trijų prie stalų sėdėjo septyni.

Nuolatos buvo laužomas statuto 22 paragrafas, kuris įsakmiai nurodo, kad "Niekas negali kalbėti seime be pirmininko leidimo". Vliko pirmininkas jautėsi virš statuto ir kalbėjo be pirmininko leidimo. Seimo pirmininkas kukliai tik pasitraukdavo į šalį.

Iš galimų 45 seimo atstovų dalyvavo 43, taigi, 95.5%. Bet

tas geras nuošimtis įgauna kitą reikšmę, žinant, kad iš jų 60.46% buvo vietiniai losangeliečiai ir kad čia formaliai veikia tik vienos Vliką sudarančios organizacijos padalinys. Taigi, Vliką sudaranti politinė diferenciacija Kalifornijos lietuvių visuomenėje atramos neturi. Menką atramą turi ir kitur.

Kiek seimui išleista lietuviškų dolerių ir kiek jų atėjo iš Tautos Fondo iždo, nežinoma, nes seimų išlaidos ir valdybos narių kelionių išlaidos skiriamos į "valstybinių paslapčių" kategoriją ir neskelbiamos. Lietuvių Bendruomenė tokias išlaidas įtraukia į apyskaitinius balansus ir pateikia LB tarybos sesijoms.

Veiklos pranešimai

Metinius veiklos pranešimus padarė Vladas Šoliūnas (krikšč. dem.) — Vliko taryb. pirm., dr. Kazys Bobelis (krikšč. dem.) — valdybos pirm., dr. Domas Krivickas (Liet. ūk. part.) — pirmininko pavad., dr. Kostas R. Jurgėla (?) — vicepirm. polit. reik. ir Vytautas Jokūbaitis (Liet. atg. sąj.) — vicepirm. tarporganizaciniams reikalams; Zigmas Juras kalbėjo Anglijos lietuvių vardu.

Vladas Šoliūnas savo pranešime nurodė, kiek buvę tarybos posėdžių, dalyvių skaičių, net padarė apskaičiavimus nuošimčiais, kalbėjo apie komisijas, bet maža iš viso to nauda. Naudingiau būtų buvę, jei jis būtų painformavęs, kokius klausimus svarstė taryba, kokius padarė nutarimus, kokių idėjų ir sugestijų davė valdybai. Antanas Skirius (Liet. vienybės sąj.) Šoliūno pranešimą įvertino taip: "VLIKo veiklą sudaro Tarybos posėdžiai ir komisijos" ("Liet. Amerikos Vakaruose", 1982 m. nr. 11).

Kazys Bobelis savo kalboje siekė sudaryti didelio, sėkmingo, beveik valstybinio masto Vliko veikimo įvaizdį, daugiausia kalbėdamas bendrybėmis, nesilaikydamas minties disciplinos, operuodamas apytikriais faktais, klimpdamas į kontradikcijas, o paprašytas paaiškinimo, klausėją pirmiausia užsipuldavo asmeniškai ir vėliau savo aiškinimais nieko neišaiškindavo. Daugiau konkretumo (neaišku, kiek tikslumo) buvo jo pranešime apie kelionę į Australiją.

Vliko veikla, anot pirmininko, reiškėsi dviejose srityse, kurias jis formulavo taip: "Bendras Lietuvos (turbūt Vliko? — JK) politinės veiklos išplėtimas ir koordinavimas ir "Tarptautinis Lietuvos Interesų Atstovavimas". Kalbėdamas apie pirmąją sritį, pirmininkas užakcentavo, kad "Vliko santykiai su visų kraštų lietuviais ir jų organizacijomis yra tikrai malonūs, geri ir jaučiama artima bendradarbiavimo ir savitarpio pagalbos dvasia". Jei visur taip yra, kaip JAV-se, tai pirmininko žodžiai labai skiriasi nuo tikrovės.

Tarptautinio atstovavimo veiklą aptardamas, Bobelis ilgiausiai sustojo prie Europos Parlamente svarstomos Baltijos valstybių reikalų rezoliucijos. Visa tai jis pavaizdavo taip, tarsi ta rezoliucija atsiradusi jei ne jo asmeniška iniciatyva, tai tikrai jo paskata. Pranešimą tuo reikalu pradeda taip:

"1980 metais kelionės į Europą metu buvo vėl užmegsti santykiai su Europos Tautų Parlamentu per jo vicepirmininką Dr. Egon P. Klepsch, Briuselyje . . . Ponui Klepsch buvo įteikta pareiškimas, apibūdinąs Lietuvos padėtį. Tada Dr. Klepsch pažadėjo 1981 metų E.T. parlamento sesijoje kelti Pabaltijo valstybių klausimą . . . 1981 m. sausio 8 d. E.T.P. delegatai: Sir James Scott-Hopkins, The Baroness Ellis, Alan Tyrell, Lord Bethell — anglai ir Kent Kirk ir Poul Moller — danai įnešė rezoliuciją dėl Estijos, Latvijos ir Lietuvos padėties Europos valstybių tarpe". Toliau pasakoja apie šios rezoliucijos eigą ir daro išvadą, kad "nauja, konkreti Europos T.P. pozicija Pabaltijos reikalu yra didelis laimėjimas . . ."

Tą patį reikalą dr. D. Krivickas Amerikos Balso korespondentui aiškina kiek kitaip:

"Šios rezoliucijos iniciatoriai buvo keturi britų atstovai Europos Parlamente ir du danų atstovai. EP susidaro iš 434 rinktų atstovų . . . Taigi, iniciatyva, kas ypatingai įdomu, atėjo iš jų pačių. Dabar, kas iniciatyvą sužadino, iki šiol mes neturime tikrų davinių. Pirmą patyrimą apie tos rezoliucijos pasiūlymą mes gavome per dr. Gerutį . . . Gerutis pranešė per dr. Bačkį man visą tą dalyką. Aš perdaviau Vlikui, ir tada tuoj pat buvo susirišta su Venckumi".

Bobelis raštu pateiktame pranešime nei dr. Geručio, nei kitų nemini. Mini save ir Vliko įgaliotinį Prancūzijoje A. Venckų. (Pastaba: Bobelio citatos paimtos iš raštu pateikto pranešimo, netaisant kalbos, Krivicko — iš magnetafono juostos — JK).

Didelės veiklos įvaizdį Bobelis kuria ir kitais nekonkretizuotais pareiškimais, k.t.

"Su J.A.V., Australija, Argentina, Vatikanu, dalinai Anglija, Vokietija santykiai yra tiesioginiai. Kitur veikiame per diplomatinius atstovus ar vietines lietuvių organizacijas, ar Vliko atstovus".

Ar ne didybės manija prasimuša tokiame pareiškime? Juk Amerikos prezidentas normaliai santykius su kitomis valstybėmis palaiko per diplomatines atstovybes. Su Kremliumi turi dar tiesioginę "hotline". Kaip Vliko "tiesioginiai" santykiai reiškiasi? Su kuriais kraštais santykiai palaikomi per diplomatinius atstovus? Vienoje vietoje sako, kad santykiai su Australijos vyriausybe esą tiesioginiai, kitoje — kalbėdamas apie savo kelionę į Australiją — teigia, kad susitikimai įvykę "su pagalba" ar "dėka"

Australijos lietuvių. Viskas sumaišyta.

Kitas Bobelią pareiškimas: "Pereitą savaitę Madrido konferencijos reikalu aš turėjau du pasikalbėjimus su valstybinio departamento pareigūnais". Su kokiais pareigūnais? Kokias jie eina pareigas "valstybiniame departamente"? Ar yra ir privatus departamentas, su kuriuo Vlikas santykiauja?

"Vliko valdyba yra padariusi porą pareiškimų dėl siuntinėjimo Amerikos Balso lietuvių kalba programų ir yra gavusi teigiamus atsakymus", Bobelis džiugino savo pranešime losangeliečius, tačiau nepaaiškino, kur tie pareiškimai buvo nukreipti, kokia forma (žodžiu ar raštu), ko buvo prašyta ir kuriais klausimais gauti teigiami atsakymai.

Tokių tuščiažodžiavimų ir neatsakomingų pareiškimų Bobelio kalboje buvo daug. Jų visų išvardyti neįmanoma.

Dr. Krivicko ir kitų pranešimai

Dr. Domo Krivicko pranešimas painformavo apie Europos Parlamentą. Vliko veiklos nelietė. Krivickas seime kalbėjo apgalvotai, be pasigyrimų, su atsakomybės už savo žodžius jausmu. Tik, deja, neišsipildė daugelio viltys, kad įėjęs į Vliko valdybą Krivickas pristabdys Bobelio neatsakomingumą. Atrodo, kad jis ta linkme pastangų nedaro.

Vytautas Jokūbaitis pranešė apie savo nuvykimus į įvairius susirinkimus bei minėjimus ir pasakytus sveikinimus. Tačiau tokia veikla rodo labai siaurą "vicepirmininko tarporganizaciniams reikalams" pareigų supratimą. Jei 1981 metų metiniame Vliko seime jis buvo dar "nežinomasis", tai šiame seime išryškėjo kaip nekritiškas Bobelio neatsakomingos veiklos rėmėjas. Jokūbaičio pranešime įterptas sakinys "Pagarba VLIKO pirmininkui dr. K. Bobeliui" rodo jo linkimą į asmenybės kultą.

Dr. Kostas R. Jurgėla metinį pranešimą sutraukė į vieną puslapį. Vicepirmininkas politiniams reikalams turėtų būti visos Vliko veiklos šerdis, bet iš puslapinio pranešimo jo asmeniškos veiklos beveik visai nesimato. Trečdalį savo pranešimo skiria Madrido konferencijai, nors apie tai buvo kalbėta 1981 metų Vliko seime. Ir šiame pasikartojančiame pranešime jis daro štai kokius teigimus: "(Madrido konferencijoje) ypatingai patraukliai pasireiškė VLIKo delegacijos narys Vladas Šakalys . . . Labai gyvai pasireiškė Amerikos Lietuvių Tarybos delegacija . . . Gražiai pasireiškė ir BALFo delegacija". Bet juk trijų lietuvių delegacijų dalyvavimas Madrido konferencijoje yra Vliko vicepirmininko politiniams reikalams išmislas. Turbūt išmislas yra ir jo teigimas, kad Vlikas "įgijo balsą Baltųjų Rūmų svarstybose". Jei ne išmislas, Jurgėla visuomenei turėtų paaiškinti, kaip dažnai tos svarstybos vyks-

ta, kokie klausimai svarstomi ir kas jose dalyvauja. Štai dar šposnį sukeliąs Jurgėlos pareiškimas: "VLIKo pirmininko dr. K. Bobelio pora kelionių į Europoą pro Romą ir Madridą buvo rimtas indėlis veiklos planavimui". Sunku suprasti, ką Jurgėla tokiu teigimu norėjo pasakyti. Ar ir čia neprasimuša asmenybės kultas, tarsi Bobelio kelionė "pro Romą ir Madridą" maždaug prilygtų Hanibalo perėjimui su drambliais per Alpes? Tą įtarimą patvirtina ir jo nepagrįstas Bobelio pakėlimas į "Amerikos karininkus".

Ne tik savo pranešimą Jurgėla blogai paruošė (greičiausiai neturėjo ką pranešti), bet ir diskusijose "tarptautinės politikos klausimais" buvo nepasiruošęs ir nepateisinamai silpnai pasirodė.

Tautos Fondo apyskaitinius pranešimus padarė LF tarybos pirm. Aleksandras Vakselis (raštu) ir valdybos pirm. Juozas Giedraitis (raštu ir žodžiu). Pateikta ir TF finansinė apyskaita. Pranešimai paruošti rūpestingai. Tačiau pozityvi kritika norėtų kelti porą klausimų:

1. Vakselio pranešime pasakyta, kad "T. F. nesileidžia į nekilnojamo nuosavybės investavimus", tačiau čia pat Z. Juras pastebėjo, kad TF turi 500 akcijų Lietuvių bendrovėje Anglijoje. Būtų įdomu žinoti, ar TF turi ir daugiau tokių investavimų ir kodėl Tarybos pirmininkas daro tikrovę neatitinkančius teigimus.

2. TF finansinėje apyskaitoje nurodyta, kad per š.m. pirmuosius 10 mėnesių Vliko "tiesioginei veiklai" išleista 38,000 dol., "ELTOS biuletenių reikalams" 24,700.50 dol., radijo programoms "Soviet Genocide" leidimui ir LKB Kronikai — mažesnės sumos. Vliko pirmininkas savo pranešime į tiesioginę Vliko veiklą įtraukė ELTOs leidimą, radijo programas, "Soviet Genocide" išleidimą, memorandumus ir keliones. Klausimas būtų, kas iš tikro yra "tiesioginė veikla", kuriai išleista 38,000 dolerių?

Šioje vietoje su pagarba reikia prisiminti idealistą patriotą A. Firavičių, kuris ir šiais metais Vlikui įteikė Kanadoje surinktus 50,000 dolerių. Jo patriotizmą, deja, temdo nekritiškas įsitikėjimas Vliko neklaidingumu, įtikėjimas Lietuvių Bendruomenės negatyvumu ir priėmimas aksiomos, kad aukojimas Lietuvių Fondui esanti aukščiausia patriotinė dorybė.

Diskusijos

Diskusijose dėl Vliko veiklos Bobelis laikėsi principo, kurį kartą išsakė lotynišku posakiu "Noli tangere circulos meos", kas lietuviškai reikštų — nekišk nosies į mano reikalus. Todėl kokių nors prasmingų diskusijų būti negalėjo, tačiau lietuvių visuomenė su jų eiga turėtų susipažinti.

Bronius Bieliukas (Liet. rez. sant.), reaguodamas į reorgų vado dr. V. Dargio kalbą: "Kadangi Jokūbaitis rūpinasi Vliko ir orga-

nizacijų reikalais, gerais, žinoma, reikalais, tai mano klausimas jam būtų toks: ar toks (reorgų) kvietimas padeda Vlike taiką išlaikyti, ar jis sukelia per didelį nuomonių skirtumą ir kai kurių labai didelį nepasitenkinimą? Ar tas naudinga (Vliko ir) PLB-nės bei JAV LB-nės santykiams?

Bobelio atsakymas: "Aš manau, kad p. Bieliukui daug kartų buvo paaiškinta ir pasakyta, kad Vlikas bendradarbiauja su visom lietuviškom organizacijom ir institucijom, ir kiekviena organizacija — bendruomenė ar nebendruomenė, skautai, šauliai buvo pakviesti į šį seimą. Jeigu vienos organizacijos atstovas atvyko ir pareiškė, kad jis nori pasveikinti, su malonumu jam ta teisė buvo leista. Buvo pakviesti p. Izbickas, p. Kutkus, p. Kamantas. Ponas Izbickas atsiuntė sveikinimą, buvo perskaitytas (nebuvo perskaitytas —JK), p. Kutkus atsiuntė sveikinimą, buvo perskaitytas (nebuvo perskaitytas — JK), p. Kamantas neatsakė . . . Bieliukas tą klausimą kelia visą laiką".

P. Algis Raulinaitis (LFB) dėl valdybos narių apyskaitinių pranešimų padarė eilę pastabų:

a. Dr. Jurgėlos buvo iškelta, kad Madrido konferencijoje dalyvavo ir Vlikas, ir Alta, ir Balfas. Bet buvo nepastebėtas vienas asmuo, kuris labai daug padarė konferencijoje — tai buvo LB-nės vicepirmininkas Rimas Česonis.

b. "Kitas dalykas, tai tokia kontradikcija, kuri rodo, kad Vliko valdyba gal kartais nepakankamai pasitaria. Dr. Jurgėla kalbėjo apie Baltų Laisvės lygos rezoliuciją ir minėjo, kad joje yra visokių nonsensų, Dr. Bobelis savo pranešimo 6 puslapyje sako: rėmėme ir prisidėjome dėl Pabaltijo dienos paskelbimo rezoliucijos priėmimo kongrese. Kodėl Vliko valdyba ir jos pirmininkas tuos visus nonsensus remia?"

c. "Kita kontradikcija: Vlikas remia Europos Parlamento rezoliuciją, kuri iškeltų Baltijos valstybių klausimą JT dekolonizacijos komisijoje. Bet vėliau tame pačiame pranešime dr. Bobelis sako, kad Jungtinės Tautos yra Sovietų Sąjungos įtakoje, ir dėl ėjimo į Jungtines Tautas Vliko valdyba esanti rezervuota. Čia irgi kažkoks nesusiderinimas".

d. Visi kalbėtojai (Šoliūnas, Bobelis, Jurgėla, Jokūbaitis, Firavičius) priekaištavo PLB-nei, kad nenorinti bendradarbiauti su Vliku. Bet yra priežastis: iš Vliko posėdžio buvo išvaryžas PLB ryšininkas ir išvadintas gyvulio vardu. Taip pat Toronto seime 1980 ir šiais metais Australijoje Bobelis skelbė, kad LB-nės vadovų dukterys vykusios į Lietuvą "Tėviškės" draugijos kviečiamos ir šventusios ten Lietuvos okupacijos šventę. Paliestos mergaitės tuos kaltinimus spaudoje paneigė. "Toks nuolatinis puldinėjimas ir bendradarbiavimo siekimas yra nesuderinami. Šitas skaudus įvykis turi būti likviduotas ne žodžiais ir kvietimu bendra-

darbiauti".

e. Kadangi prezidiumo pirmininkas dėkojo visiems sveikinusiems, tai LF bičiuliai atsisako dėkoti "reorganizuotai bendruomenei". Prisideda prie padėkos visiems kitiems.

Bobelio atsakymas: "Kaip paprastai kiekviename seime, taip ir šiame esu daug girdėjęs tokių pasiūlymų ir pasakymų iš p. Raulinaičio. Ir ko daugiau mes galime iš jo tikėtis. Jis apie ką kita negali kalbėti. Apie tai kalba jau keturi metai ir visą laiką kartoja tą patį. Ir visą laiką kalba iškraipytais faktais". Tačiau Bobelis, teisindamas "iškraipytus faktus", su faktais visai nesiskaitė. Štai jo į Raulinaičio padarytas pastabas paaiškinimai:

a. "Taip, bendruomenės žmogus buvo amerikiečių delegacijoje, bet kas liečia lietuvių, latvių ir estų efektingą veikimą, tai visur atsisakė dalyvauti . . . Pono Česonio dalyvavimo mes nejautėme".

Faktas: visa kas konkrečiai Baltijos valstybių reikalu laimėta Madride, tai vien Česonio dėka.

b. "Taip, mes rėmėme originalų rezoliucijos projektą, įneštą kongresmano Hyde. Pati paskutinioji priimtoji frazė tos rezoliucijos yra skirtinga nuo originaliosios, ir niekas nežinojo apie tą kelių punktų pakeitimą, kuris paskutinę dieną buvo priimtas".

Deja, šiuo aiškinimu Bobelis ne tik patvirtina Raulinaičio teigimą, kad valdybos nariai nepakankamai pasitaria savo tarpe, bet taip pat parodo, kad Vliko valdybos pirmininkas nepasitaria ir pats su savimi.

Faktai: a. Pirmoje sakinio dalyje sako, kad buvusi pakeista "paskutinioji priimtoji frazė", o antroje — jau "keli paskutiniai punktai"; b. Jugrėla "nonsensus" rado prezidento proklamacijoje, Bobelis, gindamas Jurgėlą, gi kalba apie rezoliuciją; c. Bobelis savo raštu pateiktame pranešime kalba apie *priimtosios* rezoliucijos rėmimą, o savo paaiškinime to užsigina.

c. "Jeigu jie (Europos parlamentarai) nori nešti tarp kitų institucijų taip pat ir į Europos dekolonizacijos komisiją (turbūt Jungtinių Tautų dekolonizacijos pakomisę? — JK), tai yra jų pareiga ir, reiškia, jų privilegija . . . Mes negalime pasakyti, kur jie neštų. Mes duodame jiems patarimus, jeigu eina kitu keliu ir jei tas padės Lietuvai, tai mes remiame. Ta pati rezoliucija bus įnešta taip pat ir į Madrido konferenciją . . ."

Faktas: Europos Parlamentui pasiūlytoji ir politinėje komisijoje jau priimtoji rezoliucija yra *specialiai* nukreipta į Jungtines Tautas, o ne "tarp kitų institucijų". Tuo reikalu prof. D. Krivickas, Bobelio pavaduotojas Vlike, sako taip: pasiūlytoje rezoliucijoje "konstatuota faktas, kad 1940 m. Lietuva buvo sovietų okupuota ir kad jie tai padarė

pasiremdami Ribbentropo - Molotovo paktu. Taigi, čia konstatuotas pamatas. Išvados iš to padarytos tokios, kad Europos valstybių užsienio reikalų ministrai, kurie renkasi Europos politinio bendradarbiavimo veiklos rėmuose, susitartų dėl pozityvinės akcijos Jungtinėse Tautose ryšium su tuo pareiškimu 45 pabaltiečių. Ir antra, siūlo, kad Pabaltijo valstybių klausimą perduoti Jungtinių Tautų dekolonizacijos sub-komisijai".

d. "Dėl PLB santykių — tai čia yra, reiškia, tokia nudilusi plokštelė, kad aš nerandu reikalo atsakyti, bet yra faktas, kad p. Kamanto ir p. Gečio dukterys važiavo į Lietuvą p. Petronio kviečiamos . . . Australijoje api jas aš visiškai nekalbėjau. Kas buvo parašyta ("Tėviškės Žiburiuose"), — tai yra visiška neteisybė". Tą faktą paminėjęs tik atsakydamas į klausimą.

Raulinaitis: "Ačiū p. Bobeliui už pastebėjimą, kad aš seimuose kalbu. Aš manau, kad tai yra seimo atstovo pareiga. Ir aš manau, kad aš taip elgsiuos ir toliau. Paskui, p. Bobelis pasakė, kad nerandąs reikalą atsakyti ir tada puolasi į visą tiradą, cituodamas "Gimtąjį kraštą". Atsakymą Bobeliui Raulinaitis baigė retoriniu klausimu: "Kuo daugiau tikėti — ar "Gimtuoju kraštu", ar tų asmenų pareiškimais, paskelbtais "Darbininke" ir "Drauge"?

Apsivogimas dienos šviesoje

J. Kojelis padarė pastabą, kad atsakomingieji Vliko pareigūnai savo pareiškimus turėtų suderinti. Kaip pavyzdį nurodė Vliko pirmininko pareiškimą, kad Tautos Fondas remiąs *tik* Vliko veiklą, o Tautos Fondo valdybos pirmininkas "Tėviškąs Žiburiuose" teigė, kad fondas remiąs ir kitų dirbamus Lietuvos laisvinimo darbus. Į tai Bobelis atsakė: "Nė vienas klausimas p. Kojeliui nė viename seime nėra suprantamas ir aiškus" ir taip aiškino, kad nieko nebuvo galima suprasti.

Faktas: Tautos Fondo 4 paragrafe pasakyta: "Uždavinius vykdydamas Tautos Fondas remia organizacijų ir asmenų veiklą, atitinkančią TF uždavinius". Taigi, ne vien Vliko.

Dar didesnį faktų pažeidimą Bobelis pademonstravo savo replikose Jonui Matulaičiui, Baltų Laisvės lygos veikėjui. Matulaitis padarė pastabas, kad Vlikas priešinosi Baltų Laisvės lygos organizavimui, nerėmė Baltų laisvės dienos rezoliucijos, nepritarė lygos ruošiamoms demonstracijoms prie vokiečių ir prancūzų konsulatų. "Už demonstracijas mums dėkoja pats prezidentas Reagan asmeniškai pasirašytu laišku".

Bobelis: "Man būtų įdomu ir malonu pamatyti laišką, kurį prez. Reagan parašė, kur jis užgiria jūsų demonstracijas prie prancūzų konsulato. Tikrai bus malonu pamatyti".

(Tęsinys 59 psl.

PREMIJOS UŽ INFORMACINIUS STRAIPSNIUS

LFB centro valdyba, vykdydama savo veiklos planą, skelbia konkursą parašyti 1983 metų vasario - birželio mėnesių laikotarpyje anglų kalba straipsnius apie Lietuvą ir paskelbti juos JAV ar Kanados periodiniuose leidiniuose, turinčiuose ne mažiau 50,000 tiražą.

1. Straipsniai turi būti informaciniai, liečią Vasario 16, birželio įvykius, Lietuvos dabartinę padėtį, lietuvių tautos rezistenciją bei išsilaisvinimo pastangas, krašte vykdomą genocidą, lietuvių išeivijos talką pavergtiesiems ir pan. Temos pavadinimą, nenutolstant nuo minėtų pageidavimų, suformuluoja patys autoriai.

2. Konkurse dalyvauti kviečiami JAV ir Kanados Lietuvių jaunimo sąjungos nariai bei kiti Amerikos ir Kanados lietuvių kilmės jaunesniosios kartos asmenys iki 30 metų amžiaus.

3. Straipsnio apimtis — ne mažiau 5 mašinėle rašytų puslapių, paliekant dvigubą tarpą.

4. Už geriausią straipsnį, atspausdintą žurnale, skiriama 300 dol. premija, už atspausdintą dienraštyje ar savaitraštyje — 200 dol., o už atspausdinimą žurnalo ar laikraščio laiškų skyriuje — 100 dol. Laiškų skyriuje rašinio ilgis — ne mažiau 2 psl.

5. Straipsnius įvertins LFB sudaryta komisija. Premijos bus įteiktos LFB studijų — poilsio savaitėje, kuri įvyks Dainavoje 1983 m. liepos 31 — rugpjūčio 7.

6. Išspausdintieji straipsniai, jų neiškirpus iš leidinio, siunčiami LFB iki 1983 m. liepos 7 d. šiuo adresu: **B. Raugas, 415 Main St., Delran, N.J. 08075.**

JAV ir Kanados LFB
centro valdyba

(tęsinys iš 57 psl.)

Matulaitis atneša ir paduoda laišką.

Bobelis: "Čia jūs man davėte laišką, bet čia nėra nė vieno žodžio parašyta, kad jis jus remia ir džiaugiasi jūsų demonstracija prie prancūzų ambasados . . . Nu tai nereikia iškraipyti faktų".

Faktas: 1982 spalio 6 d. laiške prezidentas rašo: "I am pleased to learn of the strong support shown by the Baltic American Freedom League for our stand on the Soviet gas pipeline. Through its visible expression of support in Chicago, Boston, Seattle and Los Angeles, the League jas demonstrated its commitment to an American policy . . . (Džiaugiuosi išgirdęs apie Amerikos Baltų Laisvės Lygos paramą mūsų užimtai pozicijai sovietų dujotiekio reikalu. Viešu paramos pareiškimu Čikagoje, Bostone, Seattle ir Los Angeles miestuose jūs pademonstravoje įsipareigojantį pritarimą šiai Amerikos politikai . . ."). Demonstracijos vyko išvardytuose miestuose, ir jas prezidentas pavadina "visible expression of support". Nė vienam bent jau vidutiniškai mokančiam anglų kalbą žmogui negali kilti mažiausio abejojimo, kad prezidentas čia kalba apie demonstracijas. Bobeliui tai reiškia "faktų iškraipymą".

Į Matulaičio pastabą, kad veiksniai nerėmę Baltų laisvės dienos rezoliucijos, Bobelis, kalbėdamas Vliko vardu, atsakė:

'Eltos biuletenyje vasario ir kovo mėnesį yra Vliko pareiškimas, kad mes kongresmano Hyde iš Burban (turbūt iš Bensenville, IL? — JK),jo įneštą Freedom Day rezoliuciją remiame, o apie Baltų lygą nebuvo nė žodžio girdėti, kad būtų ką prisidėjusi prie tos rezoliucijos. Baltic League užšoko ant taip vadinamo "bandwagon" po to kai kongresmanas Hyde įnešė tą rezoliuciją. Ir visi mes rėmėme ir džiaugėmės".

Faktai: Baltų laisvės dienos rezoliucija buvo originali Amerikos Baltų Laisvės lygos idėja. Rezoliucijos tekstą paruošė Hannaford firma. Kad ji būtų pateikta JAV Kongresui, lyga kreipėsi į kongresmaną Henry J. Hyde (R-IL), su kuriuo demonstracijų už prof. Vytautą Skuodį Čikagoje metu Hannaford tarnautoja Leslie Dutton buvo suėjusi į artimą pažintį, ir į senatorių Jesse Helms (R-SC). Jiedu abu pateikė identiškus tekstus: kongresmanas Hyde — H.J. Res. 386 sausio 27 d. ir sen. Helms — S.J. Res. 172 kiek vėliau Truputį pakeistą tekstą pateikė ir sen. Donald Riegle (D-MI). *Bobelio kalba apie lygos užšokimą ant jau "riedančio vežimo" yra bandymas įvykdyti vagystę dienos šviesoje, visiems matant.* Tos rezoliucijos atsiradimo ir pravedimo istorija yra taip gerai dokumentuota, kad tokiais, Jurgėlos žodžiais kalbant, nonsensais galėtų patikėti tik reorginio mentali-

teto žmonės, kurie Bobeliui šiame rašinyje cituojamus pareiškimus darant kėlė ovacijas.

Pagaliau Eltos biuletenis apie *Baltų laisvės dienos* rezoliuciją paskelbė 1982 m. *balandžio mėnesio* numeryje. Pranešimas labiau klaidinantis negu informuojantis. Nejaučiama nei rėmimo, nei džiaugsmo. Čia rašoma: "Sausio 27 d. Kongresmanas Henry J. Hyde (Illinois) Atstovų Rūmuose paskelbė bendrą rezoliuciją (H.J. Res. 386), kurioje siūloma kasmet birželio 14 minėti *Baltų Laisvės Dieną*. ... Rezoliucija perduota Senato ir Atstovų Rūmų Užsienio Reikalų Komitetams". Nekalbant apie lietuvių kalbos klaidas, šiame pranešime, išskyrus datą, kongresmano pavardę ir rezoliucijos numerį, viskas yra klaidinga: a. Rezoliucija nebuvo Atstovų rūmuose paskelbta, bet Atstovų rūmams pateikta; b. Hyde rezoliucija nebuvo "bendra", nes iš vis "bendrų" rezoliucijų nėra; c. Atstovų rūmų rezoliucija negali būti perduota Senato komisijai; d. Senate tą pačią rezoliuciją Senato numeriu (S.J. Res. 172) pateikė senatorius Jesse Helms, ir ji buvo perduota ne užsienio reikalų, bet teisių komisijai; e. Rezoliucija nesiekia Baltų laisvės dieną minėti, o Kongreso nutarimu prašo ir įstatymiškai įgalioja prezidentą tuo reikalu išleisti proklamaciją.

Asmuo, kuris pateikė šią misinformaciją, girdėjo varpus skambant, tik nežinojo kurioje bažnyčioje. Liūdniausia, kad žmonės, kurie tokia informacija kitus klaidina, save laiko visažinančiais, beveik neklaidingais, o kiek kitaip galvojančius skuba apkaltinti "faktų iškraipymu", "nonsensų skelbimu", "nudilusių plokštelių grojimu", "nepajėgumu suprasti" ir t.t.

Prezidento telegrama ir seimo rezoliucijos

Seimą telegrama pasveikino prez. Ronald Reagan. Labai naudinga, kad prezidentas į Vliko seimą atkreipė dėmesį ir jį pasveikino. Tačiau vaikiška rodyti begalinį džiaugsmą, mažiausiai, nerimta. Telegrama seimo metu buvo skaityta tris kartus. Stebindamas publiką, pirmą kartą skaitė pats pirmininkas beveik su tam tikra apeiga. Buvo pradėta skaityti ir ketvirtą kartą, kad išgirstų kongresmanas Dornan. Bet šis, pasakęs neparuoštą kalbą, kaip vėjas išsinešdino iš salės, tad ketvirtas skaitymas buvo nutrauktas.

Kalbant apie rezoliucijas, reikia pastebėti, kad jų tarpe nėra tokių, kurios būtų išplaukusios iš Vliko vadovybės pateiktų ir seimo atstovų apsvarstytų pasiūlymų ar iškeltų idėjų. Jos vargingai sudurstytos ir atsirado vien todėl, kad seimas turi kokias nors rezoliucijas paskelbti. Viena jų, liečianti Altos ir Lietuvių Bendruomenės Los Angeles mieste bendradarbiavimą, seime nebuvo net paminėta. Rezoliucijoje sakoma, kad "Los Angeles mieste ...

Amerikos Lietuvių Tarybos skyrius ir JAV Lietuvių Bendruomenės skyrius savo veiklą derina . . ." Seimas norėtų, kad toks bendradarbiavimas vyktų ir kitur. Kas tokią rezoliuciją pateikė, kas ją suredagavo ir, ypač įdomu, kas ją priėmė? Argi iš keliolikos rezoliucijų komisijos narių neatsirado nė vieno, kuris žinotų, kad Los Angeles mieste veikia dvi Lietuvių Bendruomenės apylinkės ir Vakarų apygardos valdyba ir kad *jokio Lietuvių Bendruomenės skyriaus nėra.* Jei neatsirado žinančio apie Los Angeles, tai galėjo atsirasti toks, kuris žinotų, kad niekur Lietuvių Bendruomenės skyrių nėra.

Kur blogio šaknys?

Būtų nerealu laukti, kad dabartinė Vliko vadovybė gera valia į iškeltus negalavimus pažiūrėtų ir paieškotų kelių juos pašalinti. Beveik tikra, kad ši pozityvi kritika bus apšaukta "VLIKo niekinimu", "VLIKui pagiežos reiškimu", "kolaborantų svaičiojimais", "mažos grupelės fanatikų balsu" ir t.t. Tačiau sąžiningas esamos būklės vertinimas ir rūpestis dėl Vyriausiojo Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto ateities reikalauja tas negales kelti viešumon, net jei tai būtų tik tyruose šaukiančiojo balsas.

Dr. Domas Krivickas, Vliko valdybos pirmininko pavaduotojas, švelniai išsireikšdamas, Vliko negeroves mato personalinėje sudėtyje: "Vienu metu jo (Vliko) veikla buvo žymesnė ta prasme, kad tuo laiku Vlike dalyvavo Lietuvos politikoje pasireiškę ir turintys vardą asmenys. Šiandieną dėl amžiaus didelė dauguma jų iškeliavo amžinybėn, ir šiandien jau bėra mažai tų žmonių, kurie nuo pat pradžios dalyvauja Vliko veikloje. Tas bruožas sudaro tam tikrą sunkumą, todėl kad įsijungę nauji žmonės kartais neturi, kaip pasakyti, neturi tos pačios pirminės dvasios, kuri buvo Lietuvoje — taip vieningai pasipriešinti esamai okupacijai . . . Tai ėjo daugiausia iš to, kad jie jautė gyvą ryšį su tauta, gi dabar tas ryšys per daugel metų nuo mūsų yra nutolęs, ir todėl laiks nuo laiko atsiranda tam tikrų sunkumų".

Lietuvių Fronto bičiuliai nurodo į struktūrinį Vliko sunykimą: iš 15 Vliką sudarančių narių-ordanizacijų 7 visai nebeveikia: Lietuvos Ūkininkų s-ga, Lietuvos Ūkininkų partija, Lietuvių Rezistencinė santarvė, Lietuvos Darbo federacija, Lietuvių Vienybės sąjūdis, Lietuvių Krikščionių Darbininkų s-ga, Lietuvos Laisvės Kovotojų s-ga. Iš likusių 8-nių kai kurių gyvybė labai trapi. Pav. social-demokratų atstovai šiame seime nebeatstovavo Lietuvos Socialdemokratų partijai, o Lietuvos Socialdemokratų partijos delegatūrai užsienyje. Į tokią pat "atstovybę užsienyje" pasikeitė ir Lietuvos Ūkininkų partija. Kas, pav., yra skaitęs kur nors apie Lietuvių Tautinio Sąjūdžio veiklą? Iš tikro, šis sąjūdis turi

realią atramą lietuvių visuomenėje, tačiau formaliai yra fikcija. Gi gyvosios rezistencijos vadovietėje turi telktis *gyvųjų* organizacijų atstovai, vyrai ir moterys, vedami idealistinio patriotizmo ir aukos dvasios. Kaip gali neveikiančių organizacijų "atstovai" kalbėti tautos vardu, kai neneša atsakomybės ne tik prieš tautą, bet ir prieš jokią grupę. Jie lengvai tampa manipuliacijų objektais, ir to išdavoje Vlike, Krivicko žodžiais kalbant, "atsiranda tam tikrų sunkumų".

Labai įdomu, kad tokių išvadų pagaliau priėjo ir didysis Vliko ramstis — valstiečiai liaudininkai. Vienas jų 1982 m. suvažiavimo nutarimas taip skamba:

"Suvažiavimas konstatuoja, kad didelis politinių junginių skaičius VLIKe klaidingai vaizduoja mūsų tautos politinį pasiskirstymą, yra labai sunkiai suprantamas priaugančiai kartai ir tuo pačiu *kenkia* (mano pabraukta — JK) tautos laisvinimo talkai". Tačiau negalima tikėti, kad valstiečiai liaudininkai iš tokio blaivaus padėties įvertinimo padarytų reikiamas išvadas. Jų vadovybė, parafrazuojant garsųjį Ovidijaus posakį "video proboque meliora, deteriora sequor", nors ir mato tikrąją būklę, tačiau bėga tautos laisvinimo talkai kenkiančiu taku.

Jei Bobelis ir Jurgėla su tokiais pranešimais pasirodytų JAV Lietuvių Bendruomenės sesijoje, tai jų vadovavimo dienos būtų suskaitytos. Visuomenės rinkti LB tarybos nariai iš atsakomingų pareigūnų reikalauja pilnos, detalizuotos ataskaitos. Vliko seimas, dabartinei vadovybei užtikrinus fikcijų daugumos paramą, pasitenkino ataskaitiniais plepalais. Samdytiems ar šiaip specialiai suorganizuotiems plojėjams pažymėti amerikiečiai turi žodį "claque", Toks "claque" veikė ir šiame seime. Tai rodo vadovybės nepasitikėjimą savimi. Dabartinėse aplinkybėse prošvaisčių Vlikui atsigauti nematyti.

NAUJI LEIDINIAI

(tęsinys iš 44 psl.

Besidominčiam lietuvių literatūra, kultūra, švietimu ir lietuviško gyvenimo apraiškomis, Vlado Kulboko redaguotas veikalas bus vertingu žinių šaltiniu, nors, kaip leidėjai knygos pastaboje pažymi, ir šis veikalas turi mažų trūkumų, kurių išvengti negalėjo nei autorius, nei leidėjai.

L.K.M. Akademija savo veikalų leidimo plane yra numačiusi išleisti šiuos autorius:

J. Gasiūnas — Vysk. K. Paltaroko gyvenimas (baigiama ruošti spaudai), A. Kučas — Didysis lietuvybės mecenatas Prel. J. Karalius (baigiama ruošti spaudai), Panevėžio vyskupijos istorija (ruošiama spaudai), K. Avižonis — Rinktiniai raštai, III t. (spausdinami), Z. Ivinskis — Rinktiniai raštai, II t. (paruošta spaudai), Z. Ivinskis — Rinktiniai raštai, III t. (ruošiama spaudai), A. Salys — Rinktiniai raštai, II t. (spausdinami) ir A. Salys — Raštai III (ruošiami spaudai).

Visais jau išleistų ir išleidžiamų veikalų užsakymų reikalais kreiptis aukščiau nurodytu adresu.

Vyskupas Vincentas Brizgys, NEIŠSKIRIAMI TRYS NEŽINOMIEJI. Žmogus,

pasaulis, Dievas. Lietuviškos knygos klubo leidinys, 1982 m. 4545 West 63rd Street, Chicago, IL 60629. 264 psl. Kaina $5.00 Gaunama pas leidėjus ir spaudos platintojus.

Įdomiose autoriaus pastabose randame: "Pasvarstykime tik tris: žmogų, pasaulį ir Dievą. Ar kas laikytų save vadinamu tikinčiu ar netikinčiu, tačiau bent apie šiuos tris kiekvienas turėtų pagalvoti" . . ."Mąstytojai, filosofai ir teologai yra daug prirašę apie žmogų, tačiau, kaip šiandien atrodo, žmonės dar negreit supras vieną ir visiems aiškią nuomonę, kas yra žmogus, aiškiau pasakius, kas esu aš pats". Toliau autorius pažymi, kad panašiai yra su pasaulio ir Dievo pažinimu. "Šie trys savo tarpe yra taip sujungti, kad yra neatskiriami. Taigi, reikia ir mąstyti, ir kalbėti apie jų trijų santykius, reikia ne vien iš įdomumo, bet kadangi tai yra neišvengiama būtinybė" . . . "Mintys, telpančios sekančiuose puslapiuose, nėra mano vieno. Daugiausia čia pasektas belgas teologas kun. Robert Guelluy (Vie de Foi et Taches Terrastres))".

Graži mūsų vyskupo dovana skaitančiam ir mąstančiam lietuviui.

Dr. Juozas Vaišnora, M.I.C. I — JURGIO MATULAIČIO KELIAS Į VILNIAUS VYSKUPO SOSTĄ ir II — ŠV. SOSTO ATSTOVO RATTI VIZITAS LIETUVOJE IR LATVIJOJE. 94 psl. Išliedo Tėvai Pranciškonai, Brooklyn, N.Y. 1982 m. Kaina 4 dol.

Knygoje atspausdinti straipsniai, pasirodę Aiduose 1977 ir 1979 metais.

Autorius duoda įdomios istorinės medžiagos apie Vilniaus vyskupų likimą XIX-XX amžiuje, Vilniaus vyskupijos 1908-1917 m. laikotarpį, Kandidato į Vilniaus vyskupus beieškant, Kas siūlė kun. Matulaitį Vilniaus vyskupu, J. Matulaičio žygiai, kad nebūtų paskirtas Vilniaus vyskupu; Vilniaus kapitulos reakcija, paskyrus vyskupu Matulaitį; Nuncijus Achille Ratti pažintis su J. Matulaičiu, Ratti rūpestis kitais kraštais, Ratti kelionė į Vilnių ir Kauną, Vysk. J. Matulaičio ir nuncijaus A. Ratti korespondencija, Nuncijaus Ratti vargai Lenkijoje, Achille Ratti — popiežius Pijus XI.

Antroje šio leidinio dalyje, autorius, panaudodamas plačius informacinius šaltinius, kalba apie šv. Sosto atstovo, būsimo popiežiaus, vizitą Lietuvoje ir Latvijoje.

Vertingas ir naudingas leidinys sekant mūsų Garbingojo Dievo Tarno kelią į Altoriaus garbę.

Valė Marcinkonytė, TILTAS PER NERĮ. Dedikuota dviejų šeimų garbingam atminimui. 133 psl. Viršelis Julytės Neverauskaitės. Atspausta Draugo spaustuvėje, 4545 W. 63rd Street, Chicago, IL 60629. Kaina 5 dol.

Australijoje gyvenanti autorė, vilnietė Valė Marcinkonytė - Neverauskienė gyvu ir gražiu stiliumi pasakoja savo atsiminimus iš Vilniaus sovietų okupacijos dienų.

Marijus Blynas. LIETUVOS SENOVĖS PAMINKLAI. 262 psl. Išleido Kęstučio Jeronimo Butkaus fondas 1982 m. Kaina 10 dol. Gaunama pas platintojus. Knygos motto: Tauta, kuri nevertina savo kultūros ir praeities, yra pasmerkta žlugimui.

Gausiai iliustruota knyga suskirstyta į šiuos skyrius: Vilniaus senoviniai pastatai, Senovės Lietuvos pilys XII - XIV amž., Vilniaus senoviniai požemiai, Senovinės Vilniaus gynybinės sienos, Meniškiausios Lietuvos bažnyčios, Kauno senovinės fortifikacijos, Kauno senieji pastatai ir bažnyčios, Naujesnės Lietuvos pilys.

Anatolijus Kairys, PAŽADŲ DVARAS. Tautosakinis romanas, 243 psl. Išleido Lietuviškos knygos klubas, 4545 W. 63rd Street, Chicago, IL 60629. 1982 m. Viršelis ir aplankas dail. A. Sutkuvienės. Kaina $8.00 Gaunama ir pas spaudos platintojus.

Mūsų kūrybingasis romanistas, dramaturgas ir poetas lietuviui skaitytojui padovanoja naują fantastinį - tautosakinį romaną. "Tautosaka, pasak autoriaus viską pasiima, sutvirtina ir vėl mums grąžina". Pažadų dvaro senoji tautosaka suka nauju keliu, prasideda naujos tautosakos

era" — sakoma knygos aplanko pastabose.

Autoriaus romano - pasakos herojai trys broliai, kurių du buvo protingi, o trečias poetas. Poetas išėjo ieškoti jau anksčiau paklydusių brolių. Savo pasakų pasauly poetas sutinka savo buvusį tautosakos profesorių, kuris toliau vadovaus jo tolimesnėje ieškojimo kelionėje. Laikas, vieta, pasaka ir tikrovė susijungia Pažadų dvaro fantastiniame romane.

Autorius yra už savo kūrybą laimėjęs daug premijų. Jis yra ir 1982 metų Draugo romano Kelionė į Vilnių 2,000 dol. premijos laureatas.

Birutė Pūkelevičiūtė. MARCO POLO LIETUVOJE. Apsakymai. Dailininkas Kazys Veselka. Lietuviškos knygos klubo leidinys, Chicago IL 60629. 303 psl. Kaina 10 dol. Gaunama Drauge, 4545 W. 63rd Street, Chicago IL 60629.

Knygoje įdėti šie apsakymai: Prisiminimų mieste (sonatina fleitai), Kaip Arvis išėjo į žmones, Šėriau žirgelį, Kerlio pertas, Kelionė į Marčiupį ir Marco Polo Lietuvoje.

Stilingo ir rūpestingo žodžio autorė, laimėjusi 31-jo Draugo romano konkursą 1981 metais už romaną Devintą lapą, dabar skaitytojui dovanoja įdomius šešis apsakymus.

B. Pūkelevičiūtė — poetė, dramaturgė, aktorė, režisierė, novelistė, vaikų literatūros kūrėja, operų libretų vertėja — yra parašiusi keturis premijuotus romanus, išleidusi vieną apysakų rinkinį, vieną poezijos rinkinį, dvi lietuviškų vaidinimų plokšteles, surežisavusi vieną garsin spalvotą lietuvišką filmą, autorė dviejų dramų.

Didelių talentų kūrėja, pasak jos, betgi daugiau linkstanti į prozinę kūrybą. Ji mano, kad tvirtos prozos kūrimas yra svarbesnis lietuvių literato, norinčio įsipilietinti pasaulinėje literatūroje, uždavinys.

Skaitytojas šioje knygoje ras džiugių skaitybos valandų.

MŪSŲ PERIODIKA

(Tęsinys iš 64 psl.)

AIDAI — kultūros žurnalas. Šeši numeriai per metus. Vyr. redaktorius dr. Leonardas Andriekus, O.F.M. Leidžia Tėvai Pranciškonai, 361 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207. Prenumerata 15 dol. metams.

AKIRAČIAI — atviro žodžio mėnraštis, 6821 South Maplewood Ave., Chicago, IL 60629. Redaguoja — redakcinė kolegija. Metinė prenumerata 8 dol. metams JAV-se ir kituose kraštuose.

DRAUGAS — laisvojo pasaulio lietuvių dienraštis, išeina penkis kartus per savaitę. Adresas: 4545 W. 63rd Street, Chicago, IL 60629. Prenumerata metams: 45 dol. Amerikoje ir 47 dol. užsieny. Leidėjas — Lietuvių Katalikų Spaudos Draugija (Tėvai Marijonai).

DARBININKAS — savaitraštis, 341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207. Prenumerata metams 15 dol. Leidėjas — Tėvai Pranciškonai.

DIRVA — tautinės minties lietuvių laikraštis, savaitraštis, 6116 St. Clair Ave., P.O. Box 03206, Cleveland, OH 44103. Redaktorius Vytautas Gedgaudas. Metinė prenumerata 17 dol. Leidėjas — Amerikos Lietuvių spaudos ir radijo draugija Viltis, Inc.

LAIŠKAI LIETUVIAMS — religinės ir tautinės kultūros mėnesinis žurnalas, 2345 W. 56th Street, Chicago, IL 60636. Leidėjas — Tėvai jėzuitai. Redaktorius Juozas Vaišnys, S.J. Metinė prenumerata 8 dol.

(Tęsinys 68 psl.)

DIDYSIS RŪPESTIS — LIETUVIŠKA PARAPIJA

V. ROCIŪNAS

Paskelbtieji Lietuviškų parapijų metai baigsis su šv. Kazimiero šventė 1983 metais. Mestas šūkis: "Lietuviška parapija — mūsų religiniai ir tautiniai namai". Spauda plačiai paskleidė mūsų didžiųjų organizacijų ir mūsų išeivijos vyskupo deklaraciją. Suorganizuotas koordinacinis Parapijos metų komitetas kreipėsi į Amerikos lietuvius su atskiru atsišaukimu, išsiuntinėti lietuvių parapijų vadovams laiškai su specialiai paruoštais aplankais ir gausia informacine medžiaga, atspausdinti plakatai, pakartotinai kreiptasi į klebonus ir t.t. Kai kuriose parapijose įsteigti specialūs Parapijų metų komitetai, buvo suorganizuota eilė simpoziumų, paskaitų, pranešimų. Spauda leido pasisakyti savo skiltyse tuo klausimu susirūpinusiems, kai kuriose šventėse ši mintis buvo keliama pamoksluose.

Kodėl dabar taip susirūpinta tais, "antraisiais mūsų namais"? Tiesa, ir anksčiau šių namų problemų temomis girdėdavome suvažiavimuose, šventovėse ir spaudoje, bet gal tai buvo daugiau ar mažiau užuominos, kad kažkas su tais namais negerai. Bet dažnai prasiveržiantys dūmai pradėjo gąsdinti, kad tai gali išsivystyti į liepsną, kuri gali sunaikinti čia per šimtmetį statytą religinį ir tautinį mūrą.

Pradėta su atviromis ir susirūpinusiomis akimis įžiūrėti rimtą krizę, kai kur jau egzistuojančią, kitur greitu tempu artėjančią. Grasinantis klausimas "būti ar nebūti" nebėra tik pesimistų baiminimasis, bet didelio pavojaus realybė. Tikrai, lietuviška parapija, veikiama įvairiausių vidinių ir išorinių faktorių, gali būti sunaikinta ar parklupdyta, kad jai atsitiesti bus ne taip lengva,

Ten ir čia

Kai kalbame apie lietuviškas parapijas šiame kontinente, noro-

mis nenoromis akys krypsta į dabar okupuotą Lietuvą, jos Bažnyčią, kuri šio šimtmečio pradžioje ir nepriklausomybės metais buvo tartum koks šaltinis, iš kurio pasipildydavo reikalingoji pagalba. Iš ten atvykdavo jaunų energingų kunigų, kurie čia padėjo kurti parapijas, steigti mokyklas, vienuolijas, leisti laikraščius, vadovauti ne tik religinei, bet ir kultūrinei, švietimo bei socialinio gerbūvio veiklai. Dabar tačiau okupuotos Lietuvos Bažnyčia pati turi didelių ir sunkių problemų. Ji aptverta geležine uždanga, kovojanti už savo egzistenciją.

Mus pasiekia gąsdinančios, bet kartu ir padrąsinančios žinios. Girdime, iš vienos pusės, kad daug parapijų be kunigų, pagyvenę kunigai turi aptarnauti po kelias parapijas. Aktyvesnieji kunigai persekiojami, terorizuojami, kilnojami iš vietos į vietą, jų religinė laisvė sukaustyta. Kunigų trūkumas kasmet didėja. Naujai įšventintieji nepapildo amžinybėn iškeliavusių. Pogrindžio seminarija mėgina ateiti į pagalbą kunigų trūkumo problemą sprendžiant.

Vyskupijos be savų valdytojų - ordinarų. Tik neseniai vyskupui Vincentui Sladkevičiui buvo leista perimti Kaišiadorių vyskupijos administravimą ir Telšių vyskupijai naujai paskirtas vysk. Antanas Vaičius, kaip apaštalinis administratorius. Vilniaus vysk. Julijonas Steponavičius jau dvidešimt šešeri metai gyvena Žagarėje, ir okupantas neleidžia jam grįžti savo vyskupijon. Jis yra tapęs Lietuvos Bažnyčios rezistenciniu simboliu.

Lietuvos tikintieji tebėra antros klasės piliečiai, be religinės literatūros, skandinami ateistinės spaudos, radijo ir televizijos propagandos gausoje.

Bet iš kitos pusės, kovojanti Bažnyčia rodo didelį herojizmą.

Jei paseksime Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronikas, kurios jau visą dešimtmetį sąžiningai registruoja katalikams daromas skriaudas, okupantų pastangas išrauti tikėjimo daigus iš jaunuomenės širdžių ir išauginti tautą be Dievo, be savosios tėvynės meilės, be moralinių pagrindų, be idealų, įsitikinsime, kad pasišventėlių kunigų ir tikinčiųjų dėka Lietuvos Bažnyčia gan viltingai žiūri į ateitį.

Nepriklausomybės metais išauginta karta, didvyriškos partizanų kraujo aukos, didžiųjų dvasios galiūnų, kaip kun. Juozo Zdebskio, kun. Broniaus Laurinavičiaus, Balio Gajausko, Viktoro Petkaus, Nijolės Sadūnaitės, Povilo Pečeliūno, Gammos-Jadvygos Stanulytės, Vytauto Skuodžio ir daugybės kitų pasiaukojimas, pogrindžio spauda, dvasininkija, parapijų vadovai gali prisiimti nemažų nuopelnų už tautos išlikimą ištikimai Dievui ir tėvynei.

3,4 milijono lietuvių tauta dar ir dabar tebėra tikinti. Tikros sta-

tistikos nėra: vieni mano, kad 80%, o pogrindžio "Aušra" spėja, kad bent 50% ok. Lietuvos gyventojų tiki Dievą.

Šiuo metu, pagal Katalikų kalendorių - žinyną 1982 — Lietuvos vyskupų konferencijos leidinys 1982 m. — Lietuvoje yra 709 kunigai, 630 šventovių. 1980 metais mirė 18 kunigų, o įšventinta 11. 1981 m. mirė 17, įšventinta 14. Parapijų klebonų ir administratorių yra 506. Amžiaus vidurkis 60 metų.

O kaip su mūsų tautos dalimi čia, JAV-se? Pagal prieš paskutinį JAV gyventojų surašymą pravestą apklausimą, lietuvių skaičiuojama 832.000. (Būtų gan įdomu, kiek jų tarpe yra katalikų, priklausančių lietuviškoms parapijoms?)

Lietuviška parapija, nors ir naudojasi laisvės privilegijomis, kaip minėta, išgyvena krizę. Jos išlikimo rūpestis ir problemos, kai kurios ir skirtingo pobūdžio, bent šiuo metu yra sunkiai apvaldomos: kunigų trūkumas, pašaukimų į dvasinį luomą beveik nėra, nutautėjimas, mišrios šeimos, išsiskirstymas po periferijas ir t.t.

Jau daugiau kaip prieš trisdešimt metų, prieš mūsų naujosios ateivių kartos (1948-51) įsiliejimą į lietuvišką gyvenimą, į parapijas, į naujas ar jau egzistuojančias organizacijas, buvo pasireiškusi "lietuviško gyvenimo Amerikoje krikimo pradžia"... "ir nutautėjimas arba amerikonizacija vyko gąsdinančiu tempu" (prel. Jono Balkūno pamokslas JAV LB 30-čio sukakties proga Detroite, 1982.4.18). Dabar ir vėl tie ženklai ir apraiškos jaudina mūsų lietuviškojo gyvenimo vairuotojus ir visuomenę.

Šiuo metu JAV-se gyvena apie 500 lietuvių kilmės kunigų, kurie aptarnauja lietuvių parapijas kaip klebonai, administratoriai ar vikarai, gyvena vienuolynuose, dirba kitataučių parapijose, išėję pensijon, ligonys, dėsto amerikiečių mokyklose ar kolegijose. Pagal oficialią statistiką 1966 metais čia buvo 612 kunigų, iš kurių 234 buvo atvykę kartu su DP imigracija. Tais pačiais metais (iš 612) lietuvių parapijose dirbo 225 kunigai. Dabartinis kunigų amžiaus vidurkis apie 60 metų. Lietuvių kunigų prieauglio beveik nėra, vienas kitas lanko kunigų seminarijas, bet pabaigę ar pateks į lietuvių parapijas — didelis klausimas. Sekdami šį mūsų dvasininkijos stovį, negalima pamiršti ir fakto, kad į šį kraštą atvažiavę DP kunigai negalėjo visi patekti į lietuviškas parapijas, daugelis, išmokę anglų kalbą, turėjo eiti dirbti į amerikiečių parapijas ir ten pasiliko. Ar tas faktas mąstančio lietuvio kataliko nekelia rūpesčio, kas bus po 10, geriausiu atveju po 20 metų, ar bus dar lietuviškų parapijų ir lietuvių kunigų?

Kiek ir kur?

Imigracija Amerikon, prasidė-

jusi XIX a. pabaigoje, buvo ir lietuviškų parapijų kūrimosi pradžia. Pirmoji parapija buvo įkurta Shenandoah, Pensilvanijos anglių kasyklų rajone. Ją įkūrė lietuvių vadovaujama mišri lietuvių - lenkų šv. Kazimiero draugija 1971 metais. 1891 metais pradėti statybos darbai grynai lietuviškai Šv. Jurgio parapijai. Dar 1962 metais buvo 5400 parapijiečių. Šiuo metu šv. Jurgio parapijai vadovauja prel. Juozas Neverauskas.

Pirmąja grynai lietuviška parapija laikoma šv. Kazimiero parapija Pittstone, Pennsylvanijoje. Ji įkurta 1885 m. Pirmajai šventovei sudegus, naujoji buvo pastatyta kun. kleb. A. Kaupo 1911-13 m. 1892 m. buvo įsteigta ir pirmoji lituanistinė mokykla, kurioje mokėsi tarp 90 ir 135 vaikų. Dar 1972-3 metais priklausė 500 šeimų, kurių pusė buvo lietuviškos (Vl. Ramj., Draugas, 1982.8.28).

(Tęsinys Nr. 87
1983 m. balandis)

MŪSŲ PERIODIKA

(Tęsinys iš 64 psl.)

LIETUVIŲ DIENOS — mėnesinis žurnalas, 4364 Sunset Blvd., Hollywood, CA 90029. Redaguoja — redakcinė kolegija. Angliško skyriaus redaktoriai: Rūta Skirius, MPA ir Jurgis Matulionis, MA. Leidėjas — Antanas F. Skirius. Prenumerata 20 dol. metams. Garbės prenumerata — 35 dol.

LAISVOJI LIETUVA — dvisavaitinis laikraštis, 2168 West 71st Street, Chicago, IL 60629. Leidėjas — Lietuvos Atgimimo Sąjūdis. Redaguoja redakcinė kolegija. Redaktorius — Morkus Šimkus. Metinė prenumerata Amerikoje 12 dol., Kanadoje 15 dol.

NAUJOJI VILTIS — Politikos ir kultūros žurnalas. Leidėjas Lietuvių studentų tautininkų korporacija "Neo Lithuania" ir Amerikos Lietuvių Tautinė Sąjunga. Redakcinė kolegija: Aleksas Laikūnas (red.), dr. Bronius Nemickas ir Mečys Valiukėnas. Redakcijos adresas: 935 Beverly Rd., Cleveland Hts, OH 44121.

PASAULIO LIETUVIS — mėnesinis žurnalas Bendruomenės minčiai ir gyvenimui. Redaktorius — Bronius Nainys. Leidėjas — Pasaulio Lietuvių Bendruomenės valdyba, 5620 South Claremont Ave., Chicago, IL 60636. Prenumeratos kaina 10 dol. metams. Garbės prenumerata — 20 dol.

VYTIS — The Knights of Lithuania — mėnesinis žurnalas. Vyr. redaktorius Aldona Ryan, 6591 McEwen Rd. , Centerville, OH 45459. Administracijos adresas: 2461 W. 45th Street, Chicago, IL 60632. Leidėjas — Lietuvos vyčiai. Metinė prenumerata — 8 dol.

TĖVYNĖS SARGAS — Leidžia Popiežiaus Leono XII Literatūrinis Fondas, redaktorius — Petras Maldeikis, 117 Sunset Drive, Hot Springs, Arkansas 71901. Administracija: 6819 S. Washtenaw, Chicago, IL 60629. Atskiro numerio kaina 4 dol.

TĖVIŠKĖS ŽIBURIAI — Lietuvių savaitraštis, 2185 Stavebank Rd., Mississauga, Ont. L5C 1T3, Canada. Leidžia Kanados Lietuvių Katalikų Kultūros draugija Žiburiai. Redaktoriai: kun. dr. Pr. Gaidamavičius ir Vytautas Kastytis. Metinė prenumerata $17.00

MŪSŲ DIENOS DAINAVOJE

Kai pirmieji LFB 26-sios stovyklos dalyviai, pradėję rinktis Dainavon nuo Pacifiko vandenyno, Atlanto pakraščių ir iš kitų vietovių liepos 25 d. ir pamatę dviejų puslapių Centro valdybos sustatytą studijų ir poilsio savaitės programą, išsigando. "Sudie, Sypglio ežero malonumai, sudie ir saulutei, kurios spinduliuose daugumą norėjo kuo ilgiau pabuvoti bei pasidžiaugti kvepiančia Dainavos gamta". Atrodė, kad stovyklos "valdžia" susirinkusiųjų neišleis iš salių, kur tiek numatyta paskaitų, minėjimų, posėdžių, simpoziumo, literatūros vakarų.

Bet Dangus kooperavo su rengėjais ir atvykusiais stovyklautojais. Užteko visiems ir ežero vėsaus vandenėlio, netrūko ir saulės spindulių, glosčiusių kūnus, surasta laiko ir pasivaikščiojimams bei pasisvečiavimams. Gal kiek blogiau buvo su poilsiu, nors ši savaitė buvo numačiusi ir jam valandų.

Jau liepos 25-sios sekmadienio popietę užsiregistravo per 60 atvykusiųjų, kurių skaičius kasdien didėjo ir savaitės pabaigoje padvigubėjo.

Vakare atidaryta dail. - grafikės **Nijolės Palubinskienės** meno paroda, kur buvo išstatyti jos 35 kūriniai. Atidarant žodį tarė LFB c.v. pirm. **Balys Raugas,** priminęs, kad šiais metais sukako 75 metai nuo pirmosios lietuvių dailininkų parodos Vilniuje, kur dalyvavo net 68 asmens su 448 tautodailės eksponatais ir 23 dailininkai su 213 kūrinių. Daugiausia paveikslų eksponavo Čiurlionis (33) ir Žmuidzinavičius (35). Apie šios parodos dailininkę ir jos kūrybą kalbėjo dail. Stasė Smalinskienė. Eksponatai buvo išstatyti visą savaitę. Nijolė, grįždama namo, savo mašinon begalėjo pasikrauti tiktai 12 jos atsivežtų grafikos darbų. Dail. N. Palubinskienė šiais metais buvo apdovanota Ohio lietuvių gydytojų draugijos kultūrine — 1,000 dol. premija. Dalyviai apžiūrėjo parodą, pasivaišino sūriu, vynu ir kitais užkandžiais ir jaukiai pabendravo dar keletą vvalandų.

Pirmadienio giedrų rytą, pakeliant vėliavas ir oficialiai pradedant studijų dienas, B. Raugas kvietė prisiminti didžiąją LF auką, sudėtą ant laisvės aukuro ir neužmiršti tų, kurie ir šiandien Tėvynėje ne tik trokšta laisvės, bet ir už ją kovoja.

Savaitė pradėta raidės ir valandos tikslumu. Jos programa ir savaitės bėgy buvo vykdoma iš anksto nustatytuose rėmuose. Kasdien 9:00 v.r. — pusryčiai, 1:00 p.p. — pietūs, 4:00 v. p.p. — pavakariai, 6:00 v.v. — vakarienė. Ūkio reikalus puikiai tvarkė vyriausios šeimininkės Vanda Majauskienė ir Joana Kūrienė su patyrusiu virtuvės personalu ir apsukriomis patarnautojomis Gaile, Nata, Rūta ir Vilija. Visi stebėjosi maisto įvairumu, gausumu ir skoniu. Daug kas užmiršo ir savo laikytas dietas.

Prie savaitės pasisekimo ir sklandumo daug prisidėjo komendantas Vytautas Petrulis su padėjėju Alfonsu Vėlavičiumi, ižd. Vytautas Volertas, jr., Marytė Petrulienė, Algis Bražėnas ir kiti.

Medicinos temomis

Dr. Albinas Šmulkštys kalbėjo apie paskutines medicinos naujienas. Šiuo metu milžiniškos sumos išleidžiamos medicinos tyrinėjimams, išrandami nauji vaistai, atsiranda naujų medicinos specialybių. Į medicinos mokslų ir praktikos sritis įtraukiami kompiuteriai bei atominė energija.

Daktaras ilgiau sustojo prie artričio, reumatizmo ir aukšto kraujo spaudimo ligų, kurios dažniausiai kankina jau vyresnio amžiaus žmones. Ilgesniame pokalby paliesta ir kitos sveikatos problemos. Rytais dr. A. Razma pravesdavo rytmetines mankštas, o dr. Šmulkštys savo "kabinete" norintiems patikrindavo kraujo spaudimą. Kadangi stovykloje buvo tiek daktarų, nė vienas iš stovyklautojų "neišdrįso" susirgti.

Kronika ir Informacijos centras

Gintė Damušytė, dirbanti Lietuvių Informacijos Centre, kalbėjo apie Lietuvių Katalikų Bažnyčios Kroniką, minint jos pirmąjį dešimtmetį (paskaita bus spausdinama sekančiame "Į Laisvę" numery) ir vėliau vakare apie LIC, jo darbus, reikšmę ir rūpesčius. Tiesiog sunku įsivaizduoti, kaip trys žmonės: direktorius kun. Kazimieras Pugevičius, jo pavaduotoja Gintė Damušytė ir Marian Skabeikis gali atlikti tiek darbų informacijos, vertimų, spausdinimo bei plačios korespondencijos srityse. Tiktai talentingi, pasiaukoję žmonės ateina į tokią tarnybą, reikalaujančią nesuskaitomų darbo valandų, kuklaus atlyginimo ir dažnai įvairiausių nepagrįstų priekaištų. Iš šios kuklios įstaigos Brooklyne, N.Y. plinta objektyvi informacija lietuvių ir anglų kalbomis, iš čia perduodamas ir kovojančios mūsų tautos balsas ne tik lietuviams, bet ir angliškai kalbančiam pasauliui.

Kronikos dešimtmečio minėjimą paįvairino dramos aktorė Dalilia Mackialienė iš Floridos, paskaitydama ištraukų iš Kronikos.

Kalanta, lietuviška parapija, Lietuva romane

Paskaitų serijoje studijų dalyviai išklausė: dr. Kazio Eringio Kalantos dešimtmečiui paminėti, Vacio Rociūno lietuviškų parapijų temomis ir Vytauto Volerto "Laiko bruožai valdžioje ir žmonėse". Dr. Eringio paskaita bus atspausdinta balandžio mėn. numery. V. Rociūno pranešimas pradedamas šiame numeryje, bič. Volerto buvo atspausdinta pereitame "Į Laisvę" numery.

Apolinaras Bagdonas

Pedagogas, rašytojas ir poetas Apolinaras Bagdonas, nuolatinis aktyvus studijų ir poilsio stovyklų Dainavoje dalyvis, šioje stovykloje skaitė net tris paskaitas: "Mažoji Lietuva — tautinės kultūros lopšys", "Vyskupo Baranausko kūrybos ir veiklos kelias 80 metų mirties sukakties proga" ir "Maironio kūryba".

A.P. Bagdonas, autorius keturių knygų, iš kurių trys parašytos žemaičių tarme, su savo humoristika dalyvavo ir tradiciniame stovyklos pobūvy paplūdimio svetainėje. Apolinaras plačiai bendradarbiauja periodikoje, yra Lietuvių Fondo metraščio redaktorius ir šiame numery spausdinamo straipsnio apie Lietuvių Fondą autorius.

Kritusiųjų ir gyvųjų prisiminimas

Kiekvienais metais, kai bičiuliai susirenka į savo stovyklas, pagarbiai

prisimenami žuvusieji vokiečių - sovietų okupacijų metais, Tautos sukilime ir partizanų kovose mūsų idėjų draugai. Antradienį buvo šių kraujo aukų prisiminimas šv. Mišiomis, kurias laikė vokiečių kilmės kunigas iš Detroito. Šiai stovyklai lietuvio kunigo rengėjai negalėjo gauti. Mišios angliškai, skaitiniai, giesmės — lietuviškai. Prisiminti ir dabar Lietuvoje, ištrėmimuose ir kalėjimuose kenčią rezistentai: Nijolė Sadūnaitė, Vytautas Skuodis, Balys Gajauskas, Viktoras Petkus, Gemma-Jadvyga Stanelytė, Vytautas Vaičiūnas ir kt.

Mišių pabaigoje graudžiai skambėjo "O, Kristau, pasaulio Valdove" giesmė.

Po pamaldų tą patį vakarą tas pats kunigas, dr. V. Majauskui pristačius, parodė du jo meistriškai susuktus filmus iš Vokietijos ir Havajų. Vokietijos vaizdai ne vienam priminė DP dienas Vokietijos stovyklose.

Po pamaldų tą patį vakarą tas pats kunigas, dr. V. Majauskui pristačius, parodė du jo meistriškai susuktus filmus iš Vokietijos ir Havajų. Vokietijos vaizdai ne vienam priminė DP dienas Vokietijos stovyklose.

Lietuvių Bendruomenės problemomis

Po trečiadienio paskaitų ir diskusijų įtampos rengėjai pakvietė visus stovyklautojus iškilmingai vakarienei su gardžiu jautienos kepsniu ir skaniais priedais. Tai jau daug metų įsiteisinusi tradicija, kuri anksčiau būdavo vadinama "jaučio kepimu" — "steikų vakarienė", po kurios visi dalyviai rinkosi į paplūdimio svetainę, kur veikė baras, buvo muzika, humoristinė programa, šokiai ir dainos. Ramios Dainavos kalneliais skriejo skambios dainos. Mėnulis žvilgino užmigusio Spyglio vos įžiūrimas bangeles. Linksma nuotaika pobūvio dalyvius palydėjo į gilią naktį.

Ketvirtadienis — vėl ilga darbo diena. Ji buvo skirta Lietuvių Bendruomenės reikalų svarstymui.

Rytmetinėje paskaitoje **Ingrida Bublienė**, LB Kultūros tarybos pirm. kalbėjo apie "Mūsų tautinę kultūrą Lietuvos laisvės pastangose". Prelegentė, kiek grįždama į lietuvių tautos istoriją, akcentavo, kad mūsų rašytojai, švietėjai, kultūrininkai šaukė tautą ne tik kultūriniam progresui, bet ir į kovą su pavergėjais. Šių dienų pavergtos Lietuvos gyventojai stiprybės semiasi iš praeities didvyrių, rašyto žodžio ir drąsiųjų rezistentų. Kalbėtoja, kurios paskaita jautriai lietė kultūrinius rūpesčius, mano, kad mums, kaip etninei grupei, reikia kreipti didelį dėmesį į kultūrinius ginklus, kuriais galėtumėm ir kitiems nusakyti mūsų pavergtos tautos aspiracijas. Mes nei savo finansiniais resursais, nei balsuotojų skaičiumi negalime stipriai įtaigoti politikos vairuotojų.

Mūsų tauta tėvynėje seka mūsų kultūrinį gyvenimą, vertina mūsų pastangas Lietuvos laisvei, mūsų norą išlikti lietuviais. Mūsų įvairūs kultūriniai renginiai, tautinių šokių, dainų šventės, kongresai jiems kalba apie mūsų kultūrinį gyvastingumą. Tokiuose dideliuose renginiuose vienokiu ar kitokiu būdu ir toliau stovintiems kitataučiams ir jų veikėjams primenama Lietuvos okupacija, žmogaus teisių pažeidimas, okupanto atnešta vergija.

Kalbėta ir apie Kultūros tarybos premijos šventes ir mūsų naujos kartos tautinio sąmoningumo ugdymo problemas.

Popietinis Pasaulio Lietuvių Bendruomenės pirmininko **Vytauto Kamanto** pranešimas įvyko paplūdimio atviroje svetainėje. Nurodęs, kad laisvajame pasauly veikia 18 kraštų bendruomenių, kurios pasireiškia gyvastingumu, plačia darbų apimtimi, atvirumu visiems lietuviams, dar nerodo silpnėjimo ženklų. Jau buvo surengti penki PLB seimai. Tikimasi, kad VI-jame seime bus atstovaujami visų 18 kraštų lietuviai. Valdyba su plačiai pasauly išsiblaškiusiais lietuviais kontaktus palaiko su "Pasaulio lietuvio" žurnalu, dažnais vizitais ir intensyviu susirašinėjimu. Pradėtieji Jaunimo kongresai išjudino pasaulio lietuvių studentiją ir jaunuomenę, kuri jungiasi į bendrus PLB darbus. Pirmininkas džiaugėsi aktyviu jaunimo moterų įsijungimu į atsakingus vadovavimo darbus. V-sis Jaunimo kongresas vyks po Pasaulio Lietuvių dienų, 1983 m. liepos 4-10 dienomis.

Įsteigtąją Lituanistikos katedrą pirmininkas pavadino nuolatiniu židiniu lietuvybei, "mūsų dienų stebuklu" ir prašė remti ją. Kol kas turima 110,000 dol. grynais ir pažadais. Lituanistiniai židiniai įkurti Kento ir Yale universitetuose.

Susidariusi įtampa tarp PLB ir Vliko yra nereikalinga ir nenaudinga. Bet ji praeis. Trinties užkulisiuose daug asmeninio elemento. Australijos LB pakvietė Vliko pirm. dr. K. Bobelį vizitui ir jį globojo. Visi veiksniai reikalingi. Bet, keičiantis laikams ir nuotaikoms, ateinant naujai išeivijos generacijai, ir veiksnių struktūra nepasiliks tokia, kokia yra šiandien. Netolimoj ateity PLB liks vyriausia galva ir politiniame sektoriuje, kaip pagrindinis veiksnys Lietuvos laisvės atstatymo siekimuose.

Pirmininkas palietė švietimo, jaunimo, spaudos, tautinio solidarumo mokesčio ir ryšio su kovojančia tauta problemas. LFB yra davę daug pavyzdžių, kaip bendrauti su kovojančia tauta.

Vakariniame pranešime kalbėjo **dr. Antanas Razma,** II-jų Pasaulio Lietuvių dienų rengimo komiteto pirmininkas. Komitetui krenta ne tik didelė planavimo ir įvykdymo, bet ir finansavimo našta. Reikia surinkti per pusę milijono dolerių, kad programoje numatyti užsimojimai būtų įvykdyti. Dainų šventė, sporto žaidynės, seimas, teatro spektakliai, I Lituani opera, kūrėjų vakaras, Jaunimo kongresas ir t.t. pareikalaus milžiniškų sumų.

Seimo rengimo komiteto pirm. yra **dr. Petras Kisielius.** Po vakarienės buvo naujausios rašytojo, dramaturgo ir poeto eilių knygos "Lotofagų šaly" — užmiršusių savo tėvynę — pristatymas. Tai ketvirtoji mūsų kūrėjo poezijos knyga. Ją aptarė rašytojas Vytautas Volertas. Poeziją skaitė pats autorius.

LFB posėdžiai

Penktadienio rytas, dalis popietės ir šeštadienio pora valandų buvo paskirta LFB organizaciniams reikalams. Centro valdybos pirm. B. Raugas padarė paskutiniųjų metų c. v. veiklos apžvalgą. Vytautas Volertas, jr. pateikė finansinį c. v. stovį. Žodžiu sambūrių pranešimus padarė: Chicagos — J. Baužys, Clevelando — J. Ardys, Detroito — dr. V. Majauskas, Los Angeles — A. Raulinaitis, New Jersey — V. Vaitiekūnas, New Yorko — R. Alinskienė, Philadelphijos — Vytautas Volertas, Waterburio — J. Paliulienė. Kitų sambūrių pranešimai buvo padaryti raš-

tu. Nemažai narių gyvena paskirose vietovėse, kur nėra nei sambūrių, nei seniūnijų.

Diskusijose apliesti Pabaltiečių

Balys Raugas

Laisvės Lygos klausimai ir jos parama, doc. Skuodžio ir kitų politinių kalinių padėtis ir akcija jiems padėti.

"Į Laisvę" reikalais kalbėjo dr. A. Razma, V. Naudžius, V. Rociūnas, dr. A. Šmulkštys, B. Raugas, J. Ardys. Žurnalas, išeinąs tris kartus per metus, vien iš prenumeratorių, kaip ir visa lietuviškoji spauda, neišsilaiko, bet prenumeratos, aukos ir rėmėjai užtikrina tolimesnį LFB organo leidimą.

Tarybos posėdy nutarta sušaukti politinę konferenciją 1983 metų stovykloje Dainavoje. Konferencijos projektą parengs Tarybos prezidiumas ir politinė komisija.

Metiniame "Į Laisvę" fondo narių suvažiavime daugiausiai kalbėta dėl Brazaičio raštų ir jo monografijos. Kaip žinoma, jau trys raštų tomai išleisti, ketvirtas paruoštas ir penktas — paskutinis ruošiamas. Monografijos galutinis parengimas dar kiek užims laiko. Bus išleista trečioji, papildyta Partizanų laida.

Visų knygų, kaip ir kitos periodikos, leidimas dėl pabrangusio popieriaus, darbo jėgos, pašto išlaidų, kasmet sunkėja. Pav., vieno Brazaičio raštų tomo išleidimas kaštuoja apie 10,000 dol. Svarbu taip pat turitė platų ir gerą platinimo tinklą. Prof. Brazaičio raštų ir monografijos išleidimu bus pastatytas laiko nesugriaunamas paminklas mūsų ideologui.

Dabar visa leidykla įjungta į Lietuvių Studijų centrą — Center for Lithuanian Studies, Inc., kuriam pirmininkauja dr. P. Kisielius. Centras jau yra gavęs nuo federalinių mokesčių atleidimo statusą.

Sujungus veikiančius LF fondus į vieną, bus lengviau įvykdyti užplanuotus projektus. Skųstis nereikėtų, anot dr. A. Šmulkščio, kai bus dirbama, atsiras ir pinigų. Juozas Baužys pateikė "Į Laisvę fondo" finansinę spyskaitą.

LFB kūrėjų vakaras

Šių metų literatūros vakaro, kuris įvyko penktadienį, dalyvavo stovyklaują kūrėjai. Literatūrinei vakaronei vadovavo dr. Vytautas Majauskas.

Adolfas Markelis paskaitė ištrauką iš spaudai ruošiamos naujos knygos "Žvejai", **Vytautas Volertas** — iš jo vėliausio romano "Greitkelis", **Apolinaras Bagdonas** deklamavo eilių iš

naujai ruošiamo poezijos rinkinio, **Anatolijus Kairys** vaizdžiai perdavė humoreską "Telefoninis pasikalbėjimas", **Česlovas Grincevičius** skaitė "Stebuklo" apysaką. Akt. D. Mackialienė iš Floridos, pagerbiant ir prisimenant mūsų mirusį bičiulį - kūrėją **Aloyzą Baroną,** paskaitė iš jo paskutinio romano "Mirti visada suspėsi".

Vytautas Petrulis po programos pakvietė vakaro dalyvius komendanto vaišėms ir šokiams.

Apolinaras Bagdonas

Praeitis, dabartis, ateitis

Šeštadienio rytą buvo simpoziumas — "Lietuvos vadavimo organizacija praeity, dabarty ir ateity. Dalyviai: Vytautas Vaitiekūnas, Algis Raulinaitis, dr. Kazys Ambrozaitis ir Jonas Švoba. Moderatorius — "Pasaulio Lietuvio" redaktorius Bronius Nainys.

V. Vaitiekūno pranešimas spausdinamas šiame numery. Algis Raulinaitis kalbėjo apie Vliko dabartinę veiklą. Ji, perėmus Vliko vadovavimą dr. K. Bobeliui, nieku ypatingesniu nepasižymėjo. Vliko įstaiga buvo perkelta į Washingtoną, D.C., pats pirmininkas apsigyveno St. Petersburg Beach Floridoje. Baltimorėje buvo sušauktas pirmasis jo vadovavimo metu seimas. Antrasis jo kadencijos seimas Toronte pasireiškė dideliais išpuoliais prieš L. Bendruomenę ir jos veikėjus, o 1981 m., įvykęs Clevelande kai kieno laikomas kaip neveiklos ir nusigyvenimo pavyzdys. Dabar Vlikas neišeinąs su stipresniais pozityviais darbais.

Dr. K. Ambrozaitis, kalbėdamas apie Vliko ateitį, pabrėžė, kad sunku, ką nors tikslaus numatyti tolimesnei ateičiai. Galima mėgint žvelgti tik į netolimą ateitį — 5-10 metų laikotarpį.

Vlikas yra praradęs krašto įgaliojimų tęstinumą. Nauji, laisvąjį pasaulį pasiekę įgaliojimai iš Lietuvos pogrindžio neturį didelės reikšmės, nes jie nesą apjungtos krašto rezistencijos dokumentas. 1945 m. Vlikas sudarė 11 grupių, dabar 15. Reikia grupes konsoliduoti, bet ne jas dar plėsti. Daug sudarančių grupių jau dabar silpnos, ateity jos dar silpnės. Reikia prisitaikinti prie laiko reikalavimų, atsiremti į gyvąsias jėgas, darbus tęsti kitokia forma, kitokiais būdais ir priemonėmis.

Lietuvių Charta įpareigoja LB dirbti laisvinimo darbą. Laisvinimo vienybei pasiekti ir jai sustiprinti reikalinga PLB ir Vliko konferencija. Į laisvinimo akciją turi įsijungti Diplomatinė tarnyba ir Altas. Iš-

Simpoziumo dalyviai: iš k. Algis Raulinaitis, Vytautas Vaitiekūnas, Bronius Nainys, dr. Kazys Ambrozaitis ir Jonas Švoba

vadoje: Vlikas ir dabartinėse sąlygose naudingas ir reikalingas, Vlikas turi reformuotis, reikia sušaukti konferenciją darbams derinti, Lietuvių Fronto bičiuliai dalyvauja ir dalyvaus Vlike, PLB neturi pasitraukti iš laisvinimo darbų.

Paskutinysis šio simpozium kalbėtojas (taip jis pageidavo) buvo Tautinės Sąjungos Tarybos narys, istorikas Jonas Švoba, kuris pasveikino susirinkusius Tautinės sąjungos vardu ir visiems linkėjo dirbti, kaip frontininkai dirba. Jis perdavė Taut. Sąj. c.v. pirmininko V. Mažeikos mintis, kur pasisakoma už Vliko išlaikymą, neatsisakant jį reformuoti. Vlikas yra pergyvenęs įvairių sukrikimų. Bet, įsikūrus Visuomeninių reikalų tarnybai, atsiradęs darbų paralelizmas, prasidėję užsipuldinėjimai. Negalima Vliko likviduoti ar jį reformuoti be jo. Reikia siekti darbų koordinacijos.

Diskusijos

Dr. A. Razma sakėsi, skaudžiai išgyvenąs faktą, kad tiek pinigų išleidžiama neefektingai Vliko veiklai. Dr. P. Kisielius: Vlikui pripažįstame sentimentą, bet "praktika reikalauja darbo". Kas skaitosi su kokiais ten įgaliojimais. Jei drįstama skelbtis, kad vadovauja, įsaką, bet nesą tikri, ar kas jų klausys, turėtų gerai apgalvoti, prieš tokius nutarimus skelbiant. Praeity tokių pavyzdžių jau daug turėta (lankymasis ok. Lietuvoje, koncertų rengimas ir pan.). Vlikas ir Altas kalti dėl reorganizuotos bendruomenės atsiradimo. "Vlikas lai būna, bet pribrendęs laikas reformuotis". J. Pabedinskas mano, kad nereikėtų gilintis į teisines plonybes, bet remtis faktiška padėtimi, su kuria dažnai skaitomasi.

V. Vaitiekūnas — Vlikas gali reikštis kaip išeivijos veiksnys. Atsisakius nuostato, kad Vliko narys gali būti

tik Lietuvos pilietis, organizacija tapo išeivių organu. Siūlė sumažinti grupių skaičių iki 6. Vlikas — simbolis, jo nenaikinti. R. Kudukis — nepriklausiau partijai, nepriėmė į Vliką, nuėjau į LB. A. Raulinaitis — Vlikas, kaip ir komercinis vardas, reiškia tęstinumą. Dr. A. Damušis, V. Akelaitis, J. Ardys, C. Grincevičius, dr. E. Lenkauskas, siūlydami reformų, kurie stiprintų šią vadavimo organizaciją, priminė, kad istoriniai jis yra brangus vardas, žinomas Lietuvoje. M. Lenkauskienė siūlė tais klausimais eiti į viešumą, sužinoti visuomenės opiniją. A. Markelis siūlė kokią nors rezoliuciją visais stovykloje svarstytinais klausimais. (Pasisakymas spausdinamas šiame numery). Dr. Kisielius — įvykstančios Pasaulio Lietuvių Dienos — laisvės šauklys. Čia bus pasakyta, ką ir kaip veikti ateity. V. Vaitiekūnas — reikia Vliką stiprinti ne tik per Tarybą, bet ir kitomis priemonėmis. V. Naudžius — LF atstovas Vlike — dabar yra geresnės sąlygos kalbėtis, nebekaltinama L.B. Br. Nainys — "darbas ir rezultatas — mano principas". LB, pradėjusi aktyvų politinį darbą prieš 13 metų, laisvinimo reikalui surinko tiktai 6,000 dol., dabar 63,000 dol. Vadinas, visuomenė pritaria ir vertina LB politinį darbą. Pasaulio Lietuvių Dienos spręs visos išeivijos uždavinius.

J. Švoba — vadavimo dirva plati, visi joje gali tilpti. Tokius klausimus svarstant, nereikia pamiršti išeivijos psichologijos.

Simpoziumas su visomis diskusijomis tęsėsi tris su puse valandos. Dalyviai, nors Dainavos saulė žaismingai viliojo į Dainavos platybes, kantriai ir aktyviai dalyvavo visuose pasisakymuose.

Elena Blandytė

Tautos dainius — Maironis

Ir taip nelauktai atėjo šeštadienis, o su juo ir paskutinė šios šiltos ir saulėtos bei turiningos studijų ir poilsio savaitės pabaiga.

Vakare, po įtempto simpoziumo, po LFB tarybos sesijos, posėdžių, po saulės ir Spyglio vonių, stovyklautojos ponios ir panelės pasipuošė gražiausiais vakariniais rūbais, atsivežtais į Dainavą, su detroitiškiais ir Dainavos kaimynais susirinko į didžiąją stovyklos salę prisiminti ir pagerbti didįjį mūsų Tautos dainių Maironį jo 50 metų mirties proga.

Akademijai vadovavo Vytautas Volertas. A. P. Bagdonas skaitė paskaitą apie Maironio kūrybą, kuri atgimstančioje Lietuvoje, nepriklausomybės metais, okupacijose ir išeivijoje tebėra skaitoma deklamuo-

jama, dainuojama ir giedama. Jo, pav., "Pavasario balsų" rinkinys susilaukė net 17 laidų. Nė vieno lietuvių poeto eilės nebuvo tiek mūsų kompozitorių panaudotos muzikos kūriniams kaip Maironio. Jis kalbėtojo buvo pristatytas, kaip iškilusis Tautos dainius, kėlęs tautą laisvam gyvenimui. Jo eilės tapo visų — senų ir jaunų — džiaugsmo, liūdesio, maldos ir įkvėpimo valandų palydovės.

Dainavos salėje Maironis iš papuošto ir apšviesto paveikslo, atrodė, tartum sekė jam reiškiamą pagarbą.

Prie mikrofono elegantišku savo rankų darbo rūbu dailiojo žodžio menininkė ir solistė **Elena Blandytė**, prie pianino ir akordeono — **Darius Polikaitis.** Visi dalyviai gavo šio vakaro, pavadinto **Maironis žody ir dainoj,** paruoštus tekstus ir programas.

Čia nebuvo vien Blandytės ir Polikaičio rečitalis. Visa publika buvo šios gražios programos dalyviai. Pradžioje visi sustoję sugiedojo Marija, Marija. Vėliau, valandą užtrukusioje programoje, solo dainas sekė deklamacijos; visa publika, akordeonu pritariant, skambiai, išpildė Maironio Oi neverk, motinėle, Vasaros naktys, Už Raseinių, Senovės dainą. Solistė, palydima pianino, jautriai padainavo Mano gimtinę, Ar skauda man širdį (Vl. Jakūbėno), Mylimoji karalienė (F. Strolios). Į solo dainų ir publikos "choro" tarpsnius pynėsi aktorės įspūdingai perduodamos eilės: Pirmoji meilė, Ant Pūnios kalno, Uosis ir žmogus, Mergaitė, Burtai, Smuikui griežiant, Našlaitė Neužmirštuolė gėlė, Nuo Birutės kalno, Raseinių Magdė, Žiemos naktis, Dubysos pakalnės, Nepriklausomybę atgavus, Pasitikėjimas savimi. Ir pabai-

Maironiui pagerbti akademija pradedama "Marija, Marija" giesme

gai visi sustoję gražių sąskambiu užbaigė su Lietuva brangi ir Jaunimo giesme.

Aplodismentų audra palydėjo solistę, akomponiatorių ir paskaitininką (programos metu publika buvo paprašyta neploti). Raudonos rožės išpildytojams ir vakarykščio literatūros vakaro aktorei D. Mackialienei išreiškė padėką už tokį išskirtino grožio vakarą, pagerbiant mūsų Maironį.

Po koncerto visi rinkosi į valgyklą pasivaišinimui, pasižmonėjimui, šokiui ir dainai, kuriai toną davė dainos entuziastas dr. Petras Kisielius.

Jau buvo gili liepos 31-sios naktis, kai Dainavos kalnelius ir Spyglį apgaubė tyla.

Sekmadienį — pusryčiai, vėliavų nuleidimas su LFB tarybos pirm. A. Raulinaičio žodžiu, kai kurių stovyklautojų vykimas į Manchesterį Mišioms, o daugumai — ilgos kelionės mašinomis ir lėktuvais į namus.

Iki pasimatymo 1983 metų stovykloje, toje pat Dainavoje liepos 31 — rugpiūčio 7 dienomis.

V. R.

Visos stovyklos nuotraukos Jono Urbono

PASAULIO LIETUVIŲ DIENOS

II-sios PLD rengiamos birželio 25 - liepos 4 dienomis Chicagoje. Tuo pačiu metu vyks ir VI Pasaulio Lietuvių Bendruomenės seimas, kuriame dalyvaus 18 kraštų atstovai, dainų šventė su 37 suaugusių chorais ir 1300 dainininkų bei 8 jaunučių chorai su 460 dainininkų, sporto žaidynės su 1000 sportininkų iš įvairių kraštų, bus pastatyta "I Lituani" opera, literatūros vakaras su K. Bradūnu, A. Landsbergiu ir B. Pūkelevičiūte, parodos: laisvojo pasaulio lietuvių dailininkų paroda, draudžiamosios lietuvių spaudos paroda "Aušros" šimtmečiui paminėti, dail. Pr. Domšaičio paroda, pinigų, Lietuvos žemėlapių, pašto ženklų ir kt. parodos, tautodailės paroda, "Antro kaimo" spektakliai, kanklių muzikos rečitalis, lietuviškų filmų vakarai.

V-sis Pasaulio Lietuvių Jaunimo kongreso metu bus jaunųjų menininkų paroda, talentų vakaras, studijų dienos, stovykla ir t.t.

II PLD vyriausiajam komitetui pirmininkauja dr. Antanas Razma, PLB seimo komiteto pirmininkas dr. Petras Kisielius. V. Pasaulio Lietuvių Jaunimo pirmininkė Violeta Abariūtė.

Kongrese laukiama ir aukštų amerikiečių svečių.

SPAUDOS TEMOMIS

Sakoma, kad spauda yra gyvenimo veidrodis. Bet dažnai būdami nerealūs optimistai, į daugelį gyvenimo apraiškų pažiūrime perdėto džiaugsmo akimis bei nušvitusiais veidais, susidarydami sau įspūdį, kad dabartinė, nors ir netvirta, tikrovė tęsis ir toliau, kad šiuo metu vartojami veiklos būdai nėra reikalingi pataisų, kad prieš daugelį metų nusagstytos gairės tebėra neliečiamos dogmos ir t.t. Todėl dažnai ir mūsų, nors ir nedidelių, darbų vertinime apsilenkiame su tiesa. Tokio iškreipto veido paveikslas yra spaudos perduodamas mūsų gyvenimu besidominančiam lietuviui.

Kai sekame kai kurių mūsų veiksnių, organizacijų veiklos pristatymą skaitytojui, susidaro įspūdis, kad viskas gražu, atlikta tiek didelių "žygių" tautai ir Tėvynei; po to reiškiame padėkas, iš metų į metus priimame rezoliucijas, bet, jei turime problemų (o jų yra daugiau, negu galime aprėpti), tai pro jas tyliai praeiname, kad kartais nesumažintumėm vadų ar organizacijų orumo ar garbės, ar neištartumėm kokio žodžio, kuris galėtų įstumti į priešų ar net į tėvynės išdavikų kategoriją. Ar tai nėra savęs šlykštus apgaudinėjimas, tikrovės iškraipymas, šiurkštus spaudos atsakomybės pažeidimas, istorinių faktų falsifikavimas?

Gaila, bet tai dažnai pasikartojantis reikškinys mūsų periodikoje. Tokios mintys lenda galvon, kai perskaitai mūsų periodikoje suvažiavimų, seimų, kongresų aprašymus. Jos dar labiau išsikristalizuoja gruodžio mėnesį, kuris jau kuris laikas skelbiamas spaudos mėnesiu. Daug iš tikrųjų rašoma apie mūsų spaudos kokybę, dar daugiau apie jos ateitį. Arčiau stovį prie spausdinto žodžio kelio į skaitytoją, žino, kad čia susiduriame su sunkiomis problemomis, daug jų egzistuojančiomis, kitomis jau dideliu tempu įžengiančiomis į mūsų dienas. Skaitytojų mažėjimas — viena iš didžiųjų.

Niekas iš tikrųjų negali pasiūlyti recepto, kuris sulaikytų tą nelemtą tendenciją. Reikėtų svarstyti visus pasiūlymus ir mėginti juos pritaikinti, kur ir kada atneštų geriausių rezultatų. Neturėtų būti pamiršta dažnai peršama mintis, kad tėvai, išleisdami savo vaikus į kolegijas, į savarankų gyvenimą, palydėtų juos su bent vienu lietuviškų laikraščiu ar žurnalu. Gal jų dalis būtų pripratinta prie lietuviško žodžio, o per jį ir prie mūsų išeivijos uždavinių tiksles-

nio supratimo. Iš svetimų kalbų periodikos mažai arba visai nieko jie tesužinos apie okupuoto Krašto ir jo laisvės aspiracijas. Ar be Aušros, kurios gimimo šimtmetį minime 1983 metais, būtų atsikėlusi Lietuva, kuri per trumpą laiką išaugino naują kartą, kuri dabar ten, okupacijoje yra didžiųjų tautos idealų avangarde su gausia pogrindžio spauda bei drąsiais žingsniais, nebijančiais kalėjimų, ištrėmimų, persekiojimų. Dvasios galiūnų ryžtas, kova ir auka!

Nebeužtenka paskelbti vieną mėnesį per metus spaudos mėnesiu ir tikėtis, kad reikalai pagerės. Lietuviškos spaudos rūpestis turi tęstis per metų metus. Be intensyvios reklamos spaudoje, per lietuviškas transliacijas, per pamokslus šventovėse, turi būti suorganizuota plati spaudos — knygų, laikraščių ir žurnalų — platinimo talka per spaudos kioskus, lituanistines mokyklas, per klubus, organizacijas, per skautus, ateitininkus, kitus organizuotus vienetus ar pavienius asmenis. L. B. apylinkės turėtų būti tokių talkų vadovai. Naujosios eros knygnešių tinklo išplėtimas, spaudos bendradarbių prieauglis turėtų būti vieni iš pagrindinių Spaudos mėnesio uždavinių. Carų laikais Lietuvos persekiojamieji knygnešiai įpratino Nemuno krašto žmones skaityti, dabartiniai laisvo krašto knygnešiai turėtų įtraukti į lietuvišką skaitybą tuos, kuriems kris atsakomybė už mūsų išeivijos ir dalinai Lietuvos ateities dienas. Išeivijoje turi pasikartoti knygnešių gadynė.

Trumpai tariant, tėvynė yra istorijos sukurta tautos buveinė. Ji apima ir erdvę, ir laiką, kurio eigoje kinta erdvė ir gema dvasiniai veikalai kaip šios erdvės turinys. Užtat tėvynei suprasti vienos geografijos nepakanka. Jai reikia ir istorijos. Net žymiai daugiau istorijos, negu geografijos.

Antanas Maceina
"Asmuo ir istorija"

Mielas Skaitytojau,
Pastabas apie šį "Į Laisvę" numerį prašau siųsti iki 1983.4.15.

Į LAISVĘ FONDAS
LIETUVIŠKAI KULTŪRAI UGDYTI
5620 S. Claremont Ave., Chicago, Ill. 60636

FONDO LEIDINIAI:

Vytautas Mačernis POEZIJA. Redagavo K. Bradūnas. Iliustravo P. Augius. Įvadą parašė A. Nyka-Niliūnas. Išleista dr. A. Šmulkščio lėšomis. 1961.

Juozas Girnius TAUTA IR TAUTINĖ IŠTIKIMYBĖ. Veikalas, skirtas gyvosios lietuvybės problemoms išeivijoje. Dailininkas S. Ramanauskas. 1961.

Juozas Daumantas PARTIZANAI. II laida. Iliustruota P. Lapės. 1962.

N. E. Sūduvis VIENŲ VIENI. Lietuvių tautos dvidešimt penkerių metų rezistencija. Iliustracijos P. Jurkaus. 1964.

Juozas Girnius ŽMOGUS BE DIEVO. Dailininkas A. Kurauskas. Knyga, skiriama ateizmo filosofinei analizei. 1964.

LITHUANIA UNDER THE SOVIETS. Portrait of a Nation, 1940-65. Edited by V. Stanley Vardys. Frederic A. Prager, Publishers (mecenatas Į LAISVĘ FONDAS LIETUVIŠKAI KULTŪRAI UGDYTI. 1965.

Mykolas Viltis NEPARAŠYTI LAIŠKAI. Eilėraščiai, skirti tiems, kurių atminimas ir kapai išniekinti. Iliustracijos P. Jurkaus. 1966.

LIETUVIŲ KULTŪRA SVETUR 1945-1967. Redagavo K. Bradūnas. Dailininkas V. O. Virkau. Rašo: A. Vaičiulaitis, K. Keblys, R. Šilbajoris, S. Santvaras, V. Kulbokas, J. Girnius ir Č. Grincevičius. 1968.

Vladas Ramojus KRITUSIEJI UŽ LAISVĘ, II tomas. 1969.

Juozas Brazaitis RAŠTAI I. 1980.

Juozas Brazaitis Raštai II. 1981.

Juozas Brazaitis, RAŠTAI III, 1982

Aloyzas Baronas MIRTI VISADA SUSPĖSI. Paskutinis rašytojo romanas iš tragiškiausio Lietuvos istorijoje laikotarpio — partizanų kovų. 1981.